

161487

T.C.
KARA HARP OKULU
SAVUNMA BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ
GÜVENLİK BİLİMLERİ ANA BİLİM DALI

ÇOCUKLARLA KRİMİNOLOJİK AMAÇLI GÖRÜŞME
TEKNİKLERİ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Hazırlayan
J. Ütğm. Şahin BARAN

Tez Danışmanı
Prof. Dr. Ş. Şule ERÇETİN

ANKARA - 2005

Yazarın Notu: Bu tezde belirtilen görüşler yazarına aittir. Türk Silahlı Kuvvetleri ve diğer kamu kuruluşlarının görüşlerini yansıtmaz.

Author's Note: The views and comments in this thesis are the author's and do not necessarily reflect those of Turkish Armed Forces or other government agencies.

İmza(Signature)

TEZ TANITIM FORMU

TEZİN TARİHİ: 09.03.2005

TEZİN TİPİ: Yüksek lisans tezi

TEZİN BAŞLIĞI: Çocuklarla kriminolojik amaçlı görüşme teknikleri

TEZİN YAPILDIĞI BİRİM: Kara Harp Okulu Savunma Bilimleri Enstitüsü
Güvenlik Bilimleri Ana Bilim Dalı

SPONSOR KURULUŞ: -

DAĞITIM LİSTESİ : Kara Harp Okulu Savunma Bilimleri Enstitüsü Tez Hazırlama, Onay, Dağıtım ve Muhafaza Esasları Kılavuzunda belirtilen yerlere.

TEZİN ÖZETİ: Bu çalışma Ankara'da görev yapan jandarma birimlerinde çocuklarla kriminolojik amaçlı görüşmenin hâlen nasıl gerçekleştirildiğinin ve nasıl olması gerektiğinin belirlenmesi amacıyla yapılmıştır. Ankara'da görev yapan jandarma birimlerinin çocuklarla kriminolojik amaçlı görüşmeyi nasıl gerçekleştirdiğinin belirlenmesi için, 10 personel ile anket yapılmıştır. Çocuklarla kriminolojik amaçlı görüşmenin nasıl olması gerektiğinin belirlenmesi için alanyazın taranmıştır.

ANAHTAR KELİMELELER: Çocuk, çocuk ihmali ve istismarı, çocuk suçluluğu, kriminolojik amaçlı görüşme.

SAYFA SAYISI: 137

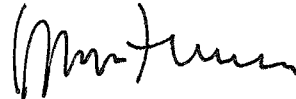
GİZLİLİK DERECESESİ: Tasnif dışı

KARA HARP OKULU

SAVUNMA BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE

J. Ütgm. Şahin BARAN'ın "Çocuklarla Kriminolojik Amaçlı Görüşme Teknikleri" konulu tez çalışması, jürimiz tarafından GÜVENLİK BİLİMLERİ Ana Bilim Dalında YÜKSEK LİSANS tezi olarak kabul edilmiştir.

Başkan
Prof. Dr. Hasan ŞİMŞEK

Üye
Prof. Dr. Ş. Şule ERÇETİN
(Danışman)

Üye
Yrd. Doç. Dr. Esed YAĞCI

ONAY

Yukarıdaki imzaların, adı geçen öğretim üyelerine ait olduğunu onaylıyorum.

09/03/2005

Emre ÖZYILMAZ
Dr. J. Öğ. Alb.
Enstitü Müdürü

TEŞEKKÜR

Yüksek lisans tez çalışmama başladığım günden bitimine kadar birçok insandan destek gördüm. Hepsini burada tek tek saymak mümkün değil. Ancak maddi ve manevi desteğini esirgemeyen ismini saydığım ve sayamadığım herkese teşekkürü bir borç biliyorum.

Başta bu tezin ortaya çıkmasında başından sonuna kadar emek veren, birçok görev ve sorumlulukları sebebiyle az olan zamanını iyi bir çalışma ortaya çıkarmak için benimle paylaşan, bilgileri ile çalışmayı her aşamada yönlendiren danışmanım Prof.Dr. Ş.Şule ERÇETİN'e teşekkür ederim. İşlerinin yoğunluğuna rağmen tezi inceleyip düzeltmelerde bulunarak değerli görüşlerini, bilgilerini ve önerilerini paylaştıkları için jüri üyelerim Prof.Dr. Hasan ŞİMŞEK'e ve Yrd.Doç.Dr. Esed YAĞCI'ya teşekkür ederim.

Her türlü desteklerini bizden esirgemeyen Savunma Bilimleri Enstitü Müdürü Dr.J.Öğ.Alb. Emre ÖZYILMAZ'a, mükemmele ulaşabilmemiz için gece gündüz düzeltmelerimizi yapan Dr.Öğ.Alb. Hamdi GÜRLER'e ve tüm Savunma Bilimleri Enstitüsü personeline, başta J.Ütğm. İsmail İRİ olmak üzere tüm Suç Araştırmaları programı müdavimlerine ve araştırmamda, verilere ulaşmamı sağlayan ve içtenlikle bilgi ve görgülerini paylaşan bütün Ankara Jandarma Çocuk Merkezi personeline teşekkür ederim. Ayrıca, yıllardır her zaman yanımda olan anneme, babama, ablama ve kardeşime bana sabredip, destek oldukları için teşekkür ediyorum.

ÖZET

Suçluların bulunması için kolluk kuvvetleri fiziksel delillere önem vermektedir. Ancak çocukların en çok mağdur oldukları ihmal ve istismar olaylarında her zaman fiziksel delil bulmak mümkün değildir. Bu durumda tek delil çocuğun vereceği ifadedir ve suç mağduru olarak haklarında işlem yapılan çocuklardan yola çıkılarak suçluların bulunması gerekmektedir. Ancak çocuklar gelişimlerini henüz tamamlamamış oldukları için, onlarla yapılacak olan görüşme yetişkinlerle yapılandan farklı olmalıdır. Suç işleme şüphesiyle gelen çocuğun psikolojisinin bozulmaması, mağdur olan çocuğun aynı acıları tekrar yaşamaması ve gerçek suçluların bulunabilmesi için çocuklarla yapılacak olan görüşmenin bu konuda eğitilmiş kişiler tarafından ve uygun ortamlarda yapılması gerekir.

Bu araştırmada Ankara'da çocuklarla kriminolojik amaçlı görüşme yapan jandarma birimleri tarafından bu görüşmenin nasıl yapıldığı ve çocuklarla kriminolojik amaçlı görüşmenin nasıl yapılması gerektiği konuları araştırılmıştır. Çalışmanın birinci bölümünde çocuk, çocuk gelişimi, çocuk ve suç, çocuğun korunmasında yasal mevzuat, jandarma ve çocuk konularındaki genel bilgiler ele alınmıştır. İkinci bölümde çocuklarla kriminolojik amaçlı görüşme konusunda kuramsal çerçeveye yer verilmiştir.

Üçüncü bölümde "Çocuklarla Kriminolojik Amaçlı Görüşme Teknikleri" başlıklı araştırmaya yer verilmiştir. Dördüncü bölümde "Ankara'daki jandarma birimleri tarafından çocuklarla kriminolojik amaçlı görüşmelerin nasıl gerçekleştirilmektedir ve nasıl olması gerekmektedir?" problemlerine ait bulgular yer almakta ve olması gereken ile olan arasında fark olup olmadığı incelenmektedir.

Araştırmamızda jandarma iç güvenlik birliklerinde çalışan personelin çocuklarla kriminolojik amaçlı görüşme teknikleri konusunda eğitim almadıkları görülmüştür. Ve henüz tam gelişmemiş durumda iken suç

mağduru olan ve bir travma yaşayan çocuklarla yapılacak olan kriminolojik amaçlı görüşme, iyi ilişki kurma, serbest anlatım, soru sorma, görüşmeyi sonlandırma olmak üzere dört safhadan oluşmalıdır.

ABSTRACT

Physical evidences are important for law enforcement forces to find criminals. But in neglect and abuse cases which the children are mostly victimized, to find physical evidences every time, is not possible. At this situation the only evidence is child's narrative and to find criminal(s) victimized child's narrative must be used. Because the children are not grown up yet, forensic interview which will be done with them must be different. For not to cause psychological problems to suspected child, for not to add more pains to ruined child, and to find real criminals, forensic interview must be done by trained personnel and in proper places.

In this research, "How forensic interview with children is carried out by gendarme units in Ankara city and what should be the proper forensic interview" is studied. At first chapter of this study, general informations about child, child development, child and crime, laws about child care, gendarme and child are handled. The theoretical frame of this study "Forensic interview with children" is presented in second chapter.

Third chapter is about "Forensic interviewing techniques with children". "How forensic interviews are carried out with children by Gendarme units in Ankara city and how it must be done?" questions are studied and findings of these questions are given. And the gap was studied to determine international standarts and actual practice now.

At this research it is seen that, personnel working in gendarme units for policing are not trained about forensic interviewing with children. And forensic interview, which will be done with not grown up and traumatized children, must include four phases, rapport building, free narrative, questioning and concluding.

İÇİNDEKİLER

Teşekkür.....	vi
Özet.....	vii
Abstract.....	ix
İçindekiler.....	x
Tablolar Listesi.....	xiv
Şekiller Listesi.....	xv
Kısaltmalar Listesi.....	xvi
Ön söz.....	xvii
Giriş.....	1

BİRİNCİ BÖLÜM GENEL BİLGİLER

1. ÇOCUK.....	3
2. ÇOCUK GELİŞİMİ.....	5
a. Fiziksel Gelişim.....	7
b. Bilişsel Gelişim.....	8
(1) Duyu Hareket Evresi (0-2 yaş).....	9
(2) İşlem Öncesi Evresi (2-7 yaş).....	9
(3) Somut İşlemler Evresi (7-12 yaş).....	11
(4) Soyut İşlemler Evresi (12-18 yaş).....	12
c. Psikososyal Gelişim.....	13
ç. Dil Gelişimi.....	14
3. ÇOCUK VE SUÇ.....	16
a. Çocuk Suçluluğu.....	16
b. Çocuk Suçluluğunun Nedenleri.....	18
(1) Bireysel Nedenler.....	19
(2) Çevresel Nedenler.....	22
c. Çocuk İhmali ve İstismarı.....	27

(1) Fiziksel İstismar	28
(2) Cinsel İstismar	30
(3) Duygusal İstismar	31
(4) İhmal	32
4. ÇOCUĞUN KORUNMASINDA YASAL MEVZUAT	33
a. Ulusal Mevzuat	33
(1) T.C. Anayasası	33
(2) Türk Ceza Kanunu	34
(3) Ceza Muhakemeleri Usulü Kanunu	35
(4) Türk Medeni Kanunu	35
(5) Çocuk Mahkemeleri	36
(6) Jandarma Teşkilatı Görev ve Yetkileri Yönetmeliği	41
b. Uluslararası Mevzuat	42
(1) Birleşmiş Milletler Çocuk Haklarına Dair Sözleşme	42
(2) Çocuk Suçluluğunun Önlenmesine İlişkin Birleşmiş Milletler Yönlendirici İlkeleri (Riyad İlkeleri)	44
(3) Birleşmiş Milletler Çocuk Ceza Adalet Sisteminin Uygulanması Hakkındaki Asgari Standart Kurallar (Pekin Kuralları)	45
(4) Özgürlüğünden Yoksun Bırakılmış Çocukların Korunmasına İlişkin Birleşmiş Milletler Kuralları (Havana Kuralları)	47
5. JANDARMA VE ÇOCUK	48
a. Jandarma Bölgesinde Çocuğun Durumu	48
(1) Suç Faili Olan Çocuklar	48
(2) Suç Mağduru Çocuklar	51
b. Çocuğun Korunmasında Jandarma	53
(1) Jandarma Çocuk Merkezleri	53
(2) Diğer Jandarma Birimleri Tarafından Yapılan Faaliyetler	57

İKİNCİ BÖLÜM

KURAMSAL ÇERÇEVE

1. ÇOCUKLARIN ÖZELLİKLERİ	60

a. Çocuğun Hafızasındaki Bilgileri Hatırlama Becerisi	60
b. Çocukların Yönlendirilebilirliği	62
c. Görüşmede Kullanılan Dil	65
ç. Doğruluk	67
d. Endişe ve Korkunun Yenilmesi	69
2. GÖRÜŞMENİN PLANLANMASI	70
a. Görüşmeci	73
b. Fiziksel Çevre	75
c. Video kullanma	76
ç. Ailenin Rızası	77
d. Sosyal Destek	77
e. Anatomik Bebek kullanımı	78
f. Çizerek Anlatım	80
3. GÖRÜŞME	82
a. İyi İlişki Kurmak	82
b. Serbest Anlatım	87
c. Soru Sorma	89
(1) Açık Uçlu Sorular	91
(2) Kapalı Uçlu Sorular	92
(3) Yönlendirici Sorular	93
ç. Görüşmeyi Sonlandırma	94
d. Çocuklarla Kriminolojik Amaçlı Görüşme Formları	95
(1) Amerika ve İsrail'de Kullanılan Form	95
(2) Hong-Kong'da Kullanılan Form	95

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

ÇOCUKLARLA KRİMİNOLOJİK AMAÇLI GÖRÜŞME TEKNİKLERİ

1. ARAŞTIRMANIN KONUSU	97
2. ARAŞTIRMANIN AMACI	98
3. ARAŞTIRMANIN ÖNEMİ	99

4. ARAŞTIRMANIN YÖNTEMİ	100
a. Problem Cümlesi	101
b. Alt Problemler	101
5. ARAŞTIRMANIN EVRENİ	101
6. VERİ TOPLAMA TEKNİĞİ	101
7. SAYILTI	102
8. SINIRLILIKLAR.....	102
9. TANIMLAR.....	102

**DÖRDÜNCÜ BÖLÜM
ARAŞTIRMA BULGULARI**

1. BİRİNCİ ALT PROBLEME İLİŞKİN BULGULAR.....	105
2. İKİNCİ ALT PROBLEME İLİŞKİN BULGULAR	110

**BEŞİNCİ BÖLÜM
SONUÇ VE ÖNERİLER**

1. SONUÇ.....	125
2. ÖNERİLER	130
Kaynakça	131
Ekler.....	138

TABLolar

Sayfa

Tablo-1: 2003 Yılında Jandarma Bölgesinde Fail Olarak Suça Karışan Çocukların Suç Türüne Göre Dağılımı	49
Tablo-2: 2003 Yılında Jandarma Bölgesinde Suç Mağduru Olan Çocukların Suç Türüne Göre Dağılımı	51
Tablo-3: Çocuk Merkezlerine Gelen Çocuk Miktarları	56
Tablo-4: Geliş Nedenine Göre Çocuk Merkezlerine Gelen Çocuk Miktarları	56
Tablo-5: Çocuklardaki Endişe ve Korku Kaynakları	69
Tablo-6: Görüşmeye Başlamadan Önce Çocuğa Hatırlatılacak	85
Tablo-7: Hayal ile Gerçeği Ayırt Edebilme	86

ŞEKİLLER

	<u>Sayfa</u>
Şekil-1: Yıllara Göre Jandarma Sorumluluk Bölgesinde Fail Olarak Suça Karışan Çocuklar	49
Şekil-2: 2003 Yılında Jandarma Bölgesinde Suça Karışan Çocukların Suç Türüne Göre Dağılımı	50
Şekil-3: 2003 Yılında Jandarma Bölgesinde Suça Karışan Çocukların İllere Göre Dağılımı	50
Şekil-4: Yıllara Göre Jandarma Bölgesinde Suç Mağduru Olan Çocukların Dağılımı	51
Şekil-5: 2003 Yılında Jandarma Bölgesinde Suç Mağduru Olan Çocukların Yıllara Göre Dağılımı	52
Şekil-6: 2003 Yılında Jandarma Bölgesinde Suç Mağduru Olan Çocukların İllere Göre Dağılımı	52

KISALTMALAR

ASYŞ.Ş.MD.	: Asayiş Şube Müdürü
CMUK	: Ceza Muhakemeleri Usul Kanunu
ÇMKGYUHK	: Çocuk Mahkemelerinin Kuruluşu, Görev ve Yargılama Usulleri Hakkında Kanun
EGM	: Emniyet Genel Müdürlüğü
İL J.K.LİĞİ	: İl Jandarma Komutanlığı
İLÇE J.K.LİĞİ	: İlçe Jandarma Komutanlığı
J.GN.K.LİĞİ	: Jandarma Genel Komutanlığı
J.KRK.K.LİĞİ	: Jandarma Karakol Komutanlığı
MD.	: Madde
MK	: Medeni Kanun
T.C.	: Türkiye Cumhuriyeti
TCK	: Türk Ceza Kanunu

ÖN SÖZ

Farklı unsurlardan meydana gelmiş olan toplumun en önemli unsuru insandır. İnsan unsurunun kaynağını ise çağdaş toplumlarda sosyal bir birim olarak kabul edilen “çocuk” oluşturmaktadır. Toplumun geleceği çocukların beden, ruh, ahlak ve düşünce bakımından sağlam ve iyi yetiştirilmesine bağlıdır.

Her yetişkinin geçmişinde kaçınılmaz olarak var olan çocukluk, kişinin sağ ve tam olarak doğduğu andan reşit olana kadarki yaşam dilimini anlatmaktadır. Çocukların sağlıklı ve topluma yararlı yetişkinler olabilmeleri için bu çocukluk döneminde korunmaları gerekmektedir. Çocuk, gelişim süreci içerisinde çok farklı sorunlarla karşılaşabilmektedir. Henüz bu sorunlarla baş edebilme yeteneği tam gelişmediğinden yetişkinler tarafından eğitilme ve korunma gereksinimleri vardır. Çocuğun korunması görevi başta aile olmak üzere tüm topluma aittir. Toplumdaki tüm bireyler ve kurumlar, çocuğun korunması söz konusu olduğunda “Ben ne katkıda bulunabilirim?” sorusuna cevap aramalı ve geleceğimizin teminatı olan çocukların, toplumla barışık ve kendi sorunlarını çözebilen yetişkinler olmasına gayret göstermelidir.

GİRİŞ

Bir toplumun sağlam temeller üzerinde ileriye yönelik gelişimi, toplumun özünü oluşturan çocukların gelişimi, eğitimi ve korunması ile ilgilidir; bu anlamda toplumun sorumluluğu yadsınamaz. Hakça ve insanca bir toplumsal düzen anlayışını geleceğe taşıyacak çocuklara, özellikle de “suçlu çocuk” olarak nitelendirilen çocuklara daha fazla özen gösterilmesi gerekmektedir. Çocukla ilgili olarak alınacak her kararda onun yararı göz önünde tutulmalıdır (Sevük, 1998: 1).

Çocuk her yaşta, her ekonomik düzeyde bütünüyle korunması gereken bir toplumsal varlıktır. Çocuklar korunmalı ve iyi biçimde yetiştirilmelidir. Kuşkusuz çocuğun korunma ve yetiştirilme sorumluluğu, birinci derecede onu dünyaya getiren ebeveynindir. Ancak ebeveyn bu görevini toplumdan soyut olarak gerçekleştiremez. Bu nedenle temelde çocukların yetiştirilmesi sorumluluğu topluma aittir. Toplum geleceklerini planlayıp gerekli hizmetleri onların yararına sunmadıkça anne ve babalar, bu temel görevlerinde başarı sağlayamazlar (Yücel, 1989: 149).

Günümüzde korumak bir yana, çocukları toplum dışına iten suçluluğun şartlarının yaratılması giderek kolaylaşmaktadır. Uygarlık, bilim, teknoloji, sanayi geliştikçe, suçluluk olgusu da artıyor. İnsanın yararına olması gereken tüm bu gelişmeler, onu yalnızlığa ve mutsuzluğa götürürken, çocuklar da bundan hiç hak etmedikleri ölçüde paylarını alıyorlar (Yavuzer, 2001: 17).

Günümüzde hep suçlu çocuklardan bahsedilmektedir. Ancak çocukların suç mağduru olmaları da bir o kadar yaygın ve çözülmesi gereken bir problemdir. Suç mağduru olan çocuk zaten bir travma yaşamış, korkmuş ve üzölmüştür. Bu durumdaki bir çocuğa karşı yapılacak olan davranışlarda çok dikkatli olunması gerekmektedir. Kolluk tarafından suç ortaya çıkarılması ve devlet suçluları cezalandırmalıdır. Ancak çocukların mağdur oldukları

suçlarda çocukların menfaati (ruh ve beden sağlığı), suçun ve suçlunun ortaya çıkarılmasından daha üstün tutulmalıdır.

Çocuk ihmali ve istismarı olaylarında fiziksel delillerin bulunmadığı durumlarda tek delil çocuğun vereceği ifadedir. Ancak çocukların verdiği ifade de her zaman tam olarak güvenilir değildir. Çocuklar olayları yanlış hatırlayabilmekte ve başkalarının yönlendirmelerine açık bulunmaktadır. Bu nedenle çocuğun hatırlama becerileri bilinerek en üst düzeye çıkarılmaya çalışılmalıdır.

Çocukla yapılacak olan görüşme bir plan dahilinde yürütülmelidir. Görüşmeyi yapacak kişi, görüşmenin yapılacağı oda, odada bulunabilecek kişi ve eşyalar hakkında detaylı bir planlama yapılması görüşmenin olabildiğince uygun yapılmasını sağlar. Çocukla yapılacak olan görüşme çok ciddiye alınmalıdır. Adeta herkesin ilgi ve hayranlık duyduğu bir kişi ile yapılacak son röportajmış gibi düşünülmeli ve ayrıntılı bir şekilde planlama yapılmalıdır. Bu sayede çocukla nelerin konuşulacağı, hangi soruların daha uygun olduğu belirlenir ve sonuç alınamayacak konulara girilmesi önlenir. Çocuk ve iddia konusu hakkında bilgi toplama görüşmecinin iyi bir plan yapmasını, çocukla daha iyi iletişim kurmasını ve detayların daha iyi anlaşılmasını sağlar.

Araştırmamızda Ankara'daki jandarma birimlerinin çocuklarla kriminolojik amaçlı görüşmeyi nasıl gerçekleştirmektedir ve uygun görüşme teknikleri nasıl olmalıdır konuları araştırılmıştır. Birinci bölümde çocuk, çocuk gelişimi, çocuk suçluluğu, çocuk ihmali ve istismarı, çocuğun korunmasında yasal mevzuat ile jandarma ve çocuk konuları ele alınmıştır. İkinci bölümde çocuklarla kriminolojik amaçlı görüşme konusundaki kuramsal çerçeveden bahsedilmiş, üçüncü bölümde araştırmaya, dördüncü bölümde bulgulara, beşinci bölümde sonuç ve önerilere yer verilmiştir.

BİRİNCİ BÖLÜM

GENEL BİLGİLER

1. ÇOCUK

“Çocuk kimdir?” ve “Çocukluk dönemi ne zaman başlar, ne zaman sona erer?”, bu soruların cevapları son iki-üç yüzyıldır bulunmaya çalışılmıştır. Tarihçilere göre, “çocukluk” kavramı ortaçağda bilinmemekteydi ve çocuklarla yetişkinler arasında büyük anlamda bir farklılık söz konusu değildi (Kontaş, 1998: 1).

Orta Çağ'da çocuklar beş-yedi yaşına kadar, yani yetişkin dünyasına girinceye kadar bebektiler. Ayrı bir çocukluk dünyası mevcut değildi. Çocuklar görünüşte küçük yetişkinler gibi görülüyorlardı. Doğum ve bebek ölümü oranları çok yüksek olduğundan altı yaşından küçükler ailenin üyesi kabul edilmemekteydi. Çocuk kişiliksiz (non person) bir varlık olarak görülmekteydi (Gander ve Gardiner, 2004: 26,30).

Batıda çocukluk kavramı 1600'lerden itibaren gelişmeye başlamıştır. Daha önce çocuk, annesinin, dadısının ya da beşiğini sallayan kişinin sürekli ilgisi olmadan yaşayabilmeye başlar başlamaz, yetişkinler toplumuna ait oluyordu. Bu tarihten sonra yedi yaş ile ergenlik arasındaki dönem kendine özgü bir dünya olmuştur (Franklin, 1993: 23).

Çocukluğu bir masumiyet ve zayıflık dönemi olarak görme, statüye değil yaşa göre belirlenmiş çocuk kıyafetlerinin dizaynı, çocukların yetişkinlerden farklı olarak oynayacakları çocuk oyunlarının ve çocuk kitaplarının ortaya çıkışı bu dönemde olmuştur (Franklin, 1993: 24).

Günümüzde çocuklar zorunlu ve parasız eğitime tabi tutulmaktadır. Fakat Rönesans döneminde bir faaliyet olarak eğitim, yaşa

önem verilmeden hayat boyu sürecek bir etkinlik olarak kabul ediliyordu, dolayısıyla her yaştan insan birlikte öğreniyordu. 17 nci yüzyıldan itibaren eğitim de artık çocuklarla sınırlı bir faaliyet hâline dönüşmeye başlamıştır (Plumb, 1972: 163).

Çocuk kavramı ve çocuk haklarının gelişmesi süreci, 18 nci yüzyıldan itibaren ortaya çıkan “endüstri devrimi” ile son derece büyük bir ivme kazanmıştır. Üretimde sıkça yer alan çocuk emeği, endüstri devrimi ile birlikte daha acımasızca kullanılır hâle gelmiştir. İngiltere ve diğer Batı Avrupa ülkelerinde, beş yaş gibi çok erken yaşlarda çocukların çalıştırılmaya başlanması ve ağır işlerde aşırı derecede sömürülmesi, çocuk haklarının korunması konusunda önlemler alınması gereğini ortaya koymuştur (UNICEF, 1987).

Çocuk, gelişen bir insan yavrusu, olgunlaşmamış, “reşit” sayılmayan küçük yurttıştır. Ancak alt sınırı doğum ile başlayan çocukluğun, üst sınırı belirsizdir (Yörükoğlu, 2000: 13). Çocukluk döneminin sınırları ile ilgili tartışmaların nedeni, büyük ölçüde bireyin fiziksel, duygusal, sosyal ve zihinsel gelişim özelliklerinin birbirinden farklı zaman dilimleri içinde gerçekleşmesidir. Başka bir ifade ile, fiziksel gelişimle duygusal gelişim veya duygusal gelişimle zihinsel gelişim aynı zamanda gerçekleşmemektedir (Kontaş, 1998: 2).

Çocuk hukuku bakımından, “çocuk” tanımının yapılabilmesi için ömrünün hangi bölümünün çocukluk devresi olarak kabul edildiğinin tespiti gerekir. Bunun için de çocukluk yaşının ne zaman bittiği problemi ortaya çıkar. Bu problemin çözümü için, çocuğun hangi yaşa kadar korunmaya muhtaç olduğunun belirlenmesi gerekir. Ancak bu yaş tam olarak saptamak mümkün değildir. Çünkü her çocukta hukuki korumanın ne zamana kadar devam edeceği yaş ve genel fiziki gelişmesine sıkı sıkıya bağlıdır (Sevük, 1998: 1).

Türk hukuk sisteminde küçüklüğün başlangıcı şahsiyet kazanılmasına bağlanmıştır. Medeni kanunumuza göre; şahsiyet çocuğun sağ olarak tamamıyla doğduğu anda başlar. Küçüklüğün başlangıcı, şahsiyet kazanılması için çocuğun tam ve sağlam olarak doğması gerekir. Çocuğun ana rahmini tamamen terk edip, bağımsız bir varlık hâlini alması onun tam olarak doğmasını, çok kısa bir süre için dahi olsa solunum sisteminin işlemeye başlaması da sağ olarak doğmasını ifade eder (MK md. 27). Çocukluğun bitip kişinin kendi başına medeni haklarını kullanabilme yaşı olarak da rüşt yaşı esas alınmıştır. Rüşt kural olarak on sekiz yaşın tamamlanmasıyla başlar (MK md. 11).

Birleşmiş Milletler çocuk haklarına dair sözleşmeye göre “çocuğa uygulanabilecek olan kanuna göre daha erken reşit olma durumu hariç, on sekiz yaşına kadar her insan çocuk sayılır”. Birleşmiş Milletler çocuk ceza adalet sisteminin uygulanması hakkında asgari standart kurallarına (Pekin Kuralları) göre çocuk, “mevcut hukuk sistemi içinde işleyebileceği bir suçtan dolayı kendisine büyük insandan farklı davranılması gereken kişidir”.

2. ÇOCUK GELİŞİMİ

Çocuk yetişkin değildir, yetişkin gibi düşünemez, davranamaz; ama zamanı gelince öğrenir. Buradaki zamanın ne zaman geleceği önemlidir. Çocuğun gelişme sürecinde belirli davranışları yapabileceğini, bazılarını da yapamayacağını bilmek yanlış tepkiler verilmesini, çocuktan yapamayacağı davranışların istenmesini ve bilmediği şeylerin sorulmasını önler (Navaro, 2001: 44).

İnsanda doğum öncesi yaşam, “Prenatal dönem”, 40+2 hafta veya 9 ay 10 gün devam eder. Doğumdan sonraki evreye “Postnatal dönem” denir. Gelişim evrelerinin kolay anlaşılabilmesi için, bu iki dönem de bazı alt devrelere ayrılır. Bu evreler (Yavuzer, 2004: 299):

- **Prenatal Dönem (Doğum öncesi dönem)**

Ovum Evresi: Döllenme anından ikinci haftanın sonuna kadar.

Embriyo Evresi: Üçüncü haftadan sekizinci haftanın sonuna kadar.

Fetus Evresi: Üçüncü haftadan doğuma kadar olan dönem.

- **Postnatal Dönem (Doğum sonrası Dönem)**

Yeni doğan bebek : 0-4 hafta

Bebeklik : 4 hafta -2 yıl

İlk Çocukluk: 2-6 yıl

Son Çocukluk: 6-11 yıl (kızlarda): 6-13 yıl (erkeklerde)

Ergenlik: 11-20 yıl (kızlarda): 13-20 yıl (erkeklerde)

Gelişim, bir organizmanın döllenmeden başlayarak bedensel, zihinsel, dil duygusal ve sosyal yönden, belli koşulları olan en son aşamasına ulaşıncaya kadar sürekli ilerleme kaydeden değişimdir (Senemoğlu, 2001: 12). Bu gelişim süreci içerisinde döllenmiş yumurta aşamasından başlayarak, genler taşıdıkları yapısal özellikler doğrultusunda hücreleri programlar ve böylece, cinsiyet, saç rengi, fiziksel büyüklük, zihinsel yetenekler, çevresel değişkenlerle etkileşerek şekillenir (Aydın, 2004: 1).

İnsan gelişiminde çevre ve kalıtım faktörlerinin büyük rolü vardır. Gelişim süresi içinde tüm çocuklar aynı gelişim yolunu izlerler. Çocuk öğrenme öğrendiklerini yaşantısına uygulaması ve olgunlaşma sonucu bazı davranışları yapmaya hazır olur. Koşmadan önce yürür, yürümeden önce emekler. Ancak çocukların gelişim hızlarıyla bu davranışları başarmak üzere geçirdikleri sürenin bireyden bireye değiştiği görülür. Bazı çocuklar, diğerlerine oranla daha hızlı gelişirler (Selçuk, 2000: 14). Yavuzer (2004)'e göre gelişimin beş özelliği vardır:

- Gelişim, dinamik bir olgudur.
- Gelişim, genetik bireyselliğin sonucudur.
- Gelişim, giderek artan bir özelleşme sürecidir.
- Gelişimde denge vardır.

- Gelişim art arda görülen, düzenli bir süreçtir.

Çocuğun gelişiminin öğrenilmesi sonucunda gelişim basamaklarında ortaya çıkan yeni yetenekler ve davranış özellikleri ortaya çıkar. Gelişimin her çocuktaki niteliğinden gelişimin yönü ve hızı kestirilebilir. Bu gelişim çocuğun öğrenme deneyimlerine, bu öğrenme deneyimlerini yaşantısına uygulamasına ve sonuçta olgunlaşmasına bağlıdır (Selçuk, 2000: 14). Gelişimin farklı boyutları vardır. Fiziksel gelişim, bilişsel gelişim, dil gelişimi ve psikososyal gelişim çocuğun yaşına göre farklılıklar gösterir.

a. Fiziksel Gelişim

Fiziksel gelişim, bir sistem olarak insanın beden yapısını oluşturan iskelet, kas, sinir, salgı, dolaşım, lenf, sindirim, boşaltım, üreme gibi bütün alt sistemlerinin büyümesi ve olgunlaşmasını kapsar. Fiziksel gelişim dönemleri genelde ortak özellikleri kapsayan yaş aralıklarıyla ifade edilmektedir. Bu dönemler, doğum öncesi, bebeklik dönemi (0-2 yaş), ilk çocukluk dönemi (2-6 yaş), okul çocukluğu dönemi (6-12 yaş) ve ergenlik dönemidir (12-18 yaş) (Gander ve Gardiner 2004; Aydın 2004; Greenspan ve Salmon 2003; Senemoğlu, 2001).

Fiziksel gelişim her çocukta aynı zamanda olmamakta, bireysel farklılıklar görülmektedir. Bu farklılıklar hem çocuğun neler yapabileceğini belirler. Hem de çocuğun kendine ve diğerlerine olan davranışları fiziksel gelişimin etkisi altındadır.

Büyüme hızı çocuğun içinde bulunduğu döneme göre farklılıklar gösterir. Doğum öncesi ve doğumdan sonraki ilk yıl içinde büyüme hızı yüksektir. Hayatın birinci yılından sonra ergenliğe kadar olan dönemde yavaş, fakat düzenli bir gelişim izler. Ergenlik döneminde de çocuk hızlı bir gelişim gösterir. Bu döneme "ergenlik fışkırması" denir (Yavuzer, 2004: 34). Bu dönemde çocuk çok hızlı bir değişim içine girdiği için bazı problemler yaşamaktadır (Yavuzer, 2004: 35).

• **Uyum Zorlukları:** Bu dönemdeki hızlı değişime uyum sağlayabilmek duygusal yönden rahatsız edicidir.

• **Enerji Düzeyi:** Hızlı büyüme enerji tüketici olduğundan, bu dönemde çocuklar çabuk yorulurlar. Bu yüzden huysuz ve tedirgin olabilirler.

• **Beslenme Gereksinimleri:** Bu dönemde beslenme gereksinimleri en üst düzeye çıktığından dolayı yeterli ve dengeli beslenemeyen çocuklar yorgun ve huysuz olurlar.

• **Isı Dengesinin Sürdürülmesi:** Hızlı büyüme dönemlerinde ısı dengesi bozulduğundan, çocuk iştahsızlık, genel olarak bitkinlik, huysuzluk ve antisosyal davranış gösterebilir.

• **Beceriksizlik:** Hızlı büyüme sırasında eller ve ayaklar çoğu zaman beden diğer bölümlerinden daha çabuk gelişir; bu da geçici bir sakarlığa ve beceriksizliğe yol açar (Gander ve Gardiner, 2004: 445).

Büyüme ve cinsel gelişmenin getirdiği farklılıklara alışma ve yeni duruma uygun davranış ve tutumları öğrenme sırasında ortaya çıkan gerginlikler, bazı ergenleri ruhsal bakımdan hassas yapmaktadır. İnsanlarda ve hayvanlarda fiziksel zarara neden olacak davranışlar, taşınır veya taşınmaz mallarda zararlara veya kayıplara neden olacak davranışlar, dolandırıcılık ve hırsızlık, kuralları çiğneme ve bozma gibi davranım bozukluğu olarak kabul edilen filleri işleyebilirler (Kulaksızoğlu, 2004: 237).

b. Bilişsel Gelişim

Biliş sözcüğü dünyamızı öğrenmeyi ve anlamayı içeren zihinsel faaliyetler anlamına gelir ve şu süreçleri kapsar (Yavuzer, 2004: 39).

• **Algılama:** Gerek iç, gerekse dış dünyadan edinilen bilgilerin yorumlanması, organize edilmesi ve yeniden bulunmasıdır.

- **Bellek:** Algılanan bilginin bulunup getirilmesi ve depo edilmesidir.
- **Muhakeme:** Bilginin, belirli bir anlam çıkarma ve sonuca varma amacıyla kullanılabilmesidir.
- **Düşünme:** Bilginin ve çözümlerin nitelikçe değerlendirilmesidir.
- **Kavrama:** Bilginin iki ya da daha fazla kısmı arasındaki yeni ilişkilerin tanınabilmesidir.

Piaget (2004) bebeklikten ergenliğe kadar süren çocuktaki bilişsel gelişimi incelemiştir. Çocuğun bilişsel gelişimini bilmek çocuğa hangi yaşta nasıl davranılması gerektiğini ortaya koymaktadır. Çocukların iç dünyalarının yetişkinlerden farklı olduğunu savunan Piaget (2004), bilişsel gelişimi dört evreye ayırmıştır. Bunlar sırasıyla duyu-hareket, işlem öncesi, somut işlemler ve soyut işlemler aşamalarıdır.

(1) Duyu Hareket Evresi (0-2 yaş)

Bu dönemin başında bebek kendini diğer nesnelere ayırt edemez ve davranışları refleks şeklindedir. Başta sadece emme refleksi bulunmakta iken, daha sonra çevredeki ses ve nesnelere tepki vermeye başlar. Bir yaşındaki bir çocuk artık battaniye üzerindeki oyuncuğa kavuşabilmek için battaniyeyi kendine doğru çeker. Piaget buradaki battaniyeyi çekme hareketine “eylem şeması” adını vermektedir (Piaget, 2004: 20-24).

Nesne devamlılığı ve taklit etme gelişir. 4-5 aylık bebekler gözlerinin önünden kaybolan nesnelere takip edemezler, ancak iki yaşına gelmiş bir bebek artık kaybolan nesne ve insanları hatırlayabilmektedir. Bir başkasının yaptığı bir davranışı da taklit etmeye başladığı dönemdir (Selçuk, 2000: 86).

(2) İşlem Öncesi Evresi (2-7 yaş)

Bu dönemde çocuklar büyük ölçüde dış dünyayı zihni semboller hâlinde tasarımıyabilecek güçtedirler. Ancak, mantıksal düşünme

işlemi bu dönemde henüz gelişmemiştir. Bir değneğe at diye binip dolaşabilir ama farklı olaylar arasındaki neden sonuç ilişkisini kuramaz (Piaget, 2004: 32).

İşlem öncesi evresindeki çocuklar dili kullanmaya başlarlar. İletişim olanaklarının artması nedeniyle, artık dört beş yaşlarındaki çocuklar dili oldukça yetkin bir biçimde kullanmakta, anlamlı cümlelerle mantıksal bir örüntü içinde iletişim kurmaktadır (Aydın, 2004: 40). Ancak bu evredeki çocukların düşüncelerinin yetişkinlerden farklı bazı özellikleri vardır (Piaget, 2004: 32-56).

Korunum yoksunluğu: Korunum kısaca, çocuğun bir nesnenin şeklinin veya fiziksel özelliğinin, görüntüsel değişiminin (ağırlık, kütle, miktar) etkisi altında kalmadan, nesnenin aynı kaldığını kavramasıdır. Bir kaptaki su başka bir kaba döküldüğünde suyun hacmi değişmez, bir madde parçalara bölündüğünde kütlesi değişmez, sayı dizisindeki sayıların yeri değiştiğinde toplam sonuç değişmez. İşlem öncesi evredeki çocuk, bu işlemleri çözümleyecek tutarlı bir mantıksal düşünce biçimine sahip değildir (Aydın, 2004: 38).

Odaklaşma : İşlem öncesi evrede olan bir çocuk genellikle dikkatini görevin bir yönü ya da çok sınırlı bir bilgi üzerinde odaklandırmakta ve belirli bir zamanda birden fazla yönle uğraşmayı güç bulmaktadır (Gander ve Gardiner, 2004: 258).

Tersine çevrilemezlik: İşlem öncesi evrede bulunan çocuklar, bir bardaktaki suyun daha ince ve uzun başka bir bardağa boşaltılması sonucunda hacminin arttığını düşünürler. Bunun sebebi, çocukların tersine düşünebilme, çevirebilme özelliğinden yoksun olmalarıdır (Yavuzer, 2004: 87).

Görünüm: Bu dönemde çocukların korunum kavramını edinmelerini güçleştiren en önemli etmen, görsel izlenimlerin düşünce süreçlerine egemen

olmasıdır (Aydın, 2004: 39). Çocuğun yargısı sınırlı bilgiye dayanmakta ve doğru gibi görünenin ötesine geçmeyi başaramamaktadır (Gander ve Gardiner, 2004: 259).

Benmerkezcilik: Bencilik ya da kendileriyle aşırı ilgili olmaları anlamına değil, bir şeyi başkasının bakış açısından görme ya da başkasının duygularını ve gereksinimlerini fark etme konusundaki yetersizlik anlamına gelmektedir (Gander ve Gardiner, 2004: 259).

Bu evredeki çocuklar ahlaki yargıları açısından dışa bağımlıdır. Yetişkinler tarafından konulmuş olan kuralları sorgulamadan kabul ederler. Bir eylemin iyi ya da kötü olduğuna, kişinin niyetine göre değil, eylemin sonucunda ortaya çıkan zararın büyüklüğüne göre karar verirler. Örneğin kazayla on tabak kıran birini, bilerek bir tabak kıran birinden daha kötü olarak yargırlar. Ayrıca eylemin iyi ya da kötü olduğuna cezalandırılıp cezalandırılmayacağına göre karar verirler. Çünkü onlara göre ceza yanlış davranışın doğasında vardır (Erden ve Akman, 1996: 104).

(3) Somut İşlemler Evresi (7-12 yaş)

Bu evrede çocuklar hızlı bir bilişsel gelişme gösterirler. Nesnelerin fiziksel yapılarındaki değişimlerin miktar, kütle, ağırlık, sayı gibi özelliklerde değişme yaratmadığını anlarlar. Tersine dönebilirlik ve korunum kavramlarını edinirler. Algılanan görüntülerin yanıltıcı olabileceğinin bilinciyle, gerçeği değişik açılardan test ederek anlamaya çalışırlar (Aydın, 2004: 40).

Bireysel çalıştıklarında kendilerini çalışmaya verme, grup hâlinde çalıştıklarında etkin iş birliği yapma özellikleri gelişmiştir. Benmerkezcilikten uzaklaşmıştır. Çeşitli kuralları olan oyunları oynayabilir. Daha küçük yaştaki çocuklar ise kuralların yalnız bir bölümünü hatırlar ve arkadaşlarının kurallarına hiç aldırış etmezler (Piaget, 2004: 58).

Çocuklar bilişsel güçlüklerin üstesinden gelmeye başlarlar. Mantıklı bir biçimde işlemleri muhakeme edeler. Çocuklar bu dönemde sıralama, sınıflama ve karşılaştırma işlemlerini yapabilirler. Nesnelere renk, uzunluk, yapıldığı madde gibi farklı özelliklerine göre sıralayabilirler. Bazı problemleri zihinsel olarak çözebilecek düzeye gelmiş olmakla birlikte, problemin çözülmesi somut nesnelere bağlantılı olmasına bağlıdır (Erden ve Akman, 1996: 58).

On yaşına kadar hep başkalarının koymuş olduğu kurallara göre hareket eden çocuklar, artık kendi oyunlarında kuralları kendileri koyabilmekte ve değiştirebilmektedir. Ahlaki dışı bağımlı dönem bitmiş yerine içinde bulunulan koşullar dikkate alınarak kendi yaptıkları değerlendirmeye göre davranmaya başlanılan özerk dönem başlamıştır. Özerk dönemde bir davranışın iyi ya da kötü olduğuna karar verirken davranışın altında yatan niyet de dikkate alınır (Erden ve Akman, 1996: 105).

(4) Soyut İşlemler Evresi (12-18 yaş)

Soyut işlemler evresine gelen birey artık yetişkin dünyasıyla tam bir iletişim içine girmeye hazırdır, çünkü bilişsel gelişimin en son aşamasına gelmiştir. Çocuğun düşüncesine ve sorunlara yaklaşmasına bir düzenlilik, soyut yapı, akıl yürütme süreci gelmiştir. Akıl yürütmeyi daha küçük çocuklar genelde tümevarım şeklinde kullanırken, artık tümdengelim şeklinde de kullanmaya başlarlar (Cüceloğlu, 2003: 352). Bu evredeki ergenler varsayımlar kurabilir, mantıksal sonuçlar çıkarabilir ve ister somut ister soyut biçimde sunulsun, karmaşık sorunları sistemli bir şekilde çözebilirler (Piaget, 2004: 84).

Çocuklar giderek birbirlerini daha iyi anlayabilirler, başkalarının görüş açlarına göre düşünebilirler. Tüm ihtimalleri ve hipotezleri düşünebilirler. Soyut kavramlar artık zihninde oluşur; örneğin, oran, enerji, atom, adalet, özgürlük kavramları öğrenilir (Bacanlı, 2001: 71).

c. Psikososyal Gelişim

Psikososyal gelişim, soyut olarak değil, bireylerin davranışları temel alınarak incelenmektedir. Bunlar toplumsal davranışlardır. Gelişim kişiden kişiye farklılıklar gösterdiği için psikososyal gelişim net sınırlar ile belirlenememektedir. Hiçbir çocuk sosyal veya antisosyal olarak dünyaya gelmez. Bununla birlikte insanlarla birlikte olma güdüsü yaşamın ilk yıllarında başlar. Çocuğun topluma ve sosyal yaşantılara karşı tavırlarının biçimi, başkalarıyla nasıl geçineceği, geniş ölçüde yaşamın ilk yıllarındaki öğrenme deneyimlerine bağlıdır (Yavuzer, 2004: 48,49).

Erikson'a göre yeni doğan bebeklerin temel sosyal duyguları güvenlik ihtiyacıdır. Bebekler annelerinin ya da bakıcılarının davranışlarında güvenilebilirlik sezdiklerinde onlara karşı güven duygusu geliştirirler. Temel güven duygusundan yoksun olarak yetişmiş olan çocuklar ilerideki hayatlarında, sosyal ilişki kurmaktan çekinen, kendine güvensiz kişiler olabilirler (Selçuk, 2001: 56).

İki-altı yaşlar arasındaki çocukta benlik duygusu gelişmeye başlar. Kız veya erkek olduğunu ayırt eder. Anne ve babaya hayranlık duyarlar. Akranları ile nasıl beraber olunacağını öğrenmeye ve onlarla oyunlar oynamaya başlar. Oyun bu yaştaki çocuklar için ciddi bir uğraştır. Çocuklar oynadıkça duyuları keskinleşir, yetenekleri serpilir ve becerisi artar (Yörükoğlu, 2003: 60-75).

Altı-on bir yaşlar arası okul çağı olarak da nitelendirilir, çocuğun aile yuvasından çıkıp, dış dünyaya açıldığı, toplumsal çevreye iyice karıştığı çağdır. Okulunda etkisiyle çocuklar akranlarıyla vakit geçirmeye başlarlar. Akran grupları çocuklar için benzer ilgileri, sorunları becerileri olan, benzer düşüncelere sahip insanlarla birlikte olduğu, onlarla belki evde alışık olduğundan daha demokratik bir atmosferde etkileşebildiği ortamlardır (Gander ve Gardiner, 2004: 398).

Bu dönemde çeşitli hormonlar salgılanmakta, vücutta önemli değişiklikler olmakta ve çocukluktan yetişkinliğe geçilmektedir. Çocuk vücudu, yetişkin vücuduna dönüşürken, çocuk rollerinin de yetişkin rollerine dönüşmesi beklenmektedir. Fakat ergenin kimliğini kazanması kolay değildir. Çocuk kimliğinden yetişkin kimliğine geçmek, bazı sorumluluk ve problemleri de beraberinde getirmektedir. Bu da ergende kimlik bunalımı yaratabilmektedir (Coleman, 1980: 51).

Ergenlik döneminde ergenin arkadaşlarıyla geçirdiği zaman artmakta ve arkadaşlarının etkisinde, çocukluk döneminde olduğundan daha çok kalmaktadır. İçinde bulunduğu arkadaş çevresinin değerleri ve dünya görüşü genç için önem kazanmaya başlar. Bazı durumlarda ergen akran grubuna kabul edilmek için veya arkadaşları tarafından onay görmek için onların hareketlerini, tutumlarını benimser görünür (Kulaksızoğlu, 2004: 86,87).

Ergenlerin duygu, düşünce, tutum, davranış, eylem, amaç ve beklentileri üç katmandan oluşur. Bunlar, temel kişilik yapısı, gençlik çağına özgü psikososyal özellikler, gencin yaşadığı çevrenin sosyal, kültürel, ekonomik özellikleridir. Bu kavramlar arasındaki dengesizlik, bireysel ve toplumsal sorunlara neden olur. Bu kavramların sağlıklı gelişmesi, gençle, içinde yaşadığı toplum yapısındaki ekonomik, kültürel dengeye bağlıdır (Yavuzer, 2001: 112).

ç. Dil Gelişimi

Piaget'ye göre dünyayı temsil eden semboller sistemi olarak tanımlanan dil, insana özgü en güçlü iletişim aracıdır. İnsanlar dili duygularını, düşüncelerini, tutumlarını, inançlarını, değer yargılarını, anlatma ve öğrenmede, görüp algılanan, yaşanan olaylarla ilgili bilgileri, kültür birikimini aktarma, soru sormak, emir vermek, istekte bulunmak gibi işlevleri yerine getirmek için kullanır (Aral ve diğerleri, 2001: 129).

Dil gelişimi ise; kelimelerin sayılarının, sembollerin kazanılması, saklanması ve dilin kurallarına uygun olarak kullanılmasının gelişimi olarak tanımlanır. Dilin kendine özgü kuralları ve bu kurallar çerçevesinde gelişen bir sistemi vardır (Güleryüz, 1990: 3).

Çocuklar doğar doğmaz seslere duyarlıdır. İşitme olgusu sayesinde dil gelişme gösterir. Ancak ilk altı ayda bebek sözcükleri anlayamaz, konuşma sesinin tonu ve renklerine göre belirlenen bir algı sistemine sahiptir (Aydın, 2004: 123).

Bebekler altıncı aydan itibaren cıvıdamaya başlarlar. Çıkan seslerin bir anlamı yoktur ama çocuk ses çıkarmaktan zevk aldığı için bu sesleri devamlı çıkarır (Cüceloğlu, 2003: 209). On iki aylık olan bebekler ilk anlaşılır sözcüğü söylediğinde cıvıdama dönemi sona erer (Gander ve Gardiner, 2004: 190). Konuşmada asıl önemli gelişme ikinci yılda başlar. Bu evrede çocuklar telegraf dili olarak tanımlanan gramer kullanmadan oluşturulmuş sözcükler ve kısa söz dizilişleri ile konuşmaya başlar (Aydın, 2004: 123; Aral ve Diğerleri, 2003: 135).

İki-üç yaş arasındaki çocuklar önce iki sözcükten oluşan cümleler daha sonra üç ve daha fazla sözcükten oluşan cümleler kurmaya başlarlar (Cüceloğlu, 2003: 210). Üç-dört yaşlarında dil kullanımı çok yönlüdür. Duygu, düşünce ve ilişkilerini anlatır. Kelime hazinesi bin civarındadır. Cümlelerin yarıya yakını dilbilgisi kurallarına uygundur. Geçmiş, şimdiki ve geniş zamanlı cümleler kurabilir ve yetişkinlerin kullandığı formda soru sorabilir (Aral ve Diğerleri, 2003: 135). Ancak bu yaşta kavram kazanma becerisi henüz tam gelişmemiştir. Benzer özellikler taşıyan nesnelere, genellemeler şeklinde kategorize etme eğilimindedir. Örneğin, ilk defa tüylü ve dört ayaklı hayvan olarak köpek gören çocuk, benzer özellikteki hayvanların da köpek olduğunu düşünür (Aydın, 2004: 123).

Beş-altı yaşındaki çocuğun dili kullanımı yetişkinin diline benzer. Sosyal etkileşimde konuşma artar ve anlaşılır biçimdedir. Üretilen sözcük

sayısı iki bin civarındadır. Beş ve daha fazla sözcükten oluşan cümleler kurabilir (Aral ve Diğerleri, 2003: 135).

Okula başlayan çocuk, gazete ve kitap okumakla, tv ve radyo dinlemekle, akranları ile daha fazla iletişim kurdukça sözcük dağarcığı iyice genişler. Sözcük dağarcığının genişliği, çocuğun sosyal ve duygusal gelişmesi için önemlidir. Çocuğun sözcük dağarcığının zayıf olması onu toplum dışı bırakabilir.

Dil yeteneği ile zekâ arasında doğru orantı vardır. Çocuğun iki yaşına kadar çıkardığı seslerle zekâ arasında bir ilişki bulunmamakta ama iki yaşından sonra zekâ ile dil yeteneği arasında sıkı bir ilişki olduğu görüşü ağır basmaktadır (Aral ve Diğerleri, 2003: 135).

Şiddetli ve uzun hastalıklar, çocuğun konuşmasını bir ya da iki yıl geciktirebilir. Sosyoekonomik durumu iyi olan ailelerin çocukları daha erken ve düzgün konuşurlar. Anne babasıyla sürekli birlikte olan çocuklar daha düzgün konuşurlar. Bakım evinde büyüyen çocuklar konuşmayı daha geç öğrenirler (Yavuzer, 2004: 94). Cinsiyetin de dil gelişimine etkisi vardır. Erkek çocuklar kızlara oranla konuşmayı daha geç öğrenirler. Yaşamın ilk yıllarında erkek çocukların cümlelerinin daha kısa, gramer yapılarının ve telaffuzlarının kızlara oranla daha bozuk olduğu görülür (Aral ve Diğerleri, 2003: 135).

3. ÇOCUK VE SUÇ

a. Çocuk Suçluluğu

Suç topluma zarar verdiği ya da tehlikeli olduğu yasa koyucu tarafından kabul edilen ve de açık seçik olarak tanımlanan eylem ve hareketlerdir (Uluğtekin, 1991: 6). Çocuk suçluluğu ise bir çocuktaki antisosyal eğilimlerin yasa müdahalesi gerektirecek bir duruma dönüşmesidir. Çocuk suçluluğunu yetişkinlik döneminde işlenen suçtan ayırt eden en önemli özellik, bu dönemin gelişiminde “problemlili evre” ya da “geçiş

evresi" olarak adlandırılan ergenlik dönemine rastlamasıdır (Yavuzer, 2001: 33).

Lutz (1965: 6) suçlu çocuğu suç teşkil eden ya da kabahat işlemiş küçük olarak tanımlamaktadır. Ancak yeterince sosyal öz benliğe kavuşmamış çocuk ve gencin işlediği suç, çocuğun kritik gelişme dönemlerinden soyutlayarak ana yalnızca "suçlu" gözüyle bakmak akılcı ve insancıl değildir.

Çocuk ne doğuştan kötü, ne de doğuştan iyi bir varlıktır. O, her canlı gibi değişen, çevresiyle etkileşen ve gelişen bir bireydir. Zaman içinde bir çok yönde değişir ve gelişir. Bu gelişim sırasında iyiye de kötüye de açıktır. Sonucu belirleyen, kuşkusuz eğitim ve yaşantılardır (Yücel, 1989: 149).

Çocuklar, hangi kurallara neden uyulacağını yeterince algılayamazlar, çünkü henüz asosyaldirler, toplumsallaşma süreci tamamlanmamıştır. Çoğunlukla yetişkinler, onlara uyulacak kuralları nedenleriyle anlatmaz. Aslında kurallar da onların doğal dürtüleriyle gelişmektedir (Yavuzer, 2001: 33).

Çocuk suçluluğu genelde sosyal bir uyumsuzluğun belirgin bir görünümüdür. Suçluluk çok hafif ve endişe gerektiren bir nitelik göstermese dahi, çocuğun uyumsuzluğunun bir işareti olması ve gittikçe tehlikeli bir hâl alma olasılığı nedeniyle üzerinde durulması gerekmektedir (Yücel, 1989: 149).

Suç işleyen çocuk yoktur, suça itilen çocuk vardır. Suça yönelen çocuk, ailedeki ve toplumdaki düzensizliklerin bedelini ödeyen daha sonra da topluma ödeten çocuktur. Suçlu denen çocuk daha baştan, vazgeçilmez birçok hakkından yoksun bırakılan, dolayısıyla yasa dışı yollardan hakkını almaya zorlanan çocuktur. Toplumun davranışlarına tepki gösteren çocuktur (Yörükoğlu, 2000: 214).

b. Çocuk Suçluluğunun Nedenleri

Çocuk fizik olarak henüz gelişmeden, kişiliğe daha kavuşmadan, suç işlemeye adım atmışsa, hüküm giyip tekrar suç işlemeğe kararlı bir tutuma farkında olmadan yönelmişse, bu üzücü görüntünün altında, çözümlenmesi için acele tedbirler isteyen, boyutları büyük, karmaşık yapıda nedenlerin bulunduğu olaylar zincirinin varlığından şüphe etmemek gerekir.

Çocuk suçluluğunun nedenleri araştırılırken aslında yaşın kendisi bir suçluluk faktörüdür. En azından suçun nedeni olan, kişinin yapısından ve çevreden kaynaklanan diğer faktörleri kolaylaştıran bir faktördür. Gençte mukavemet azlığı ve taklide yönelme dış faktörlerin suça etkisini kolaylaştıran, ancak aslında yaşa bağlı etkenlerdir (Soyaslan, 1998: 79). Sutherland'in ayırıcı bileşimler kuramına göre (Cullen ve Agnew, 2001: 132):

- Suçlu davranış öğrenilir,
- Suçlu davranış iletişim sürecinde diğer insanlarla etkileşim içinde öğrenilir,
- Öğrenilen suçlu davranış samimi ilişkilere sahip gruplar arasında cereyan eder,
- Bazen basit, bazen çok karmaşık olan suç işleme teknikleri, güdü, dürtü, mantığın ve durumların özel yönlendirmesine bağlıdır.

Çocuk suçluluğunun nedenlerinin bilinmesi, suçlu çocuklar için özel bir statü yaratmanın gerekliliğinin ortaya konulmasında ve suçlu çocukların yeniden topluma kazandırılması için uygulanacak bireysel ve toplumsal tedbirlerin saptanmasında son derece önemli bir rol oynamaktadır. Çocuk suçluluğunun nedenleri bireysel ve çevresel nedenler olarak iki başlık altında toplanmaktadır. Ancak bu iki başlığın birbirinden kesin sınırlarla ayrılması mümkün değildir. Çünkü çoğu zaman birlikte bulunmakta ya da birbirini etkilemektedir.

(1) Bireysel Nedenler

(a) Kalıtım

Çocuk suçluluğunda kalıtımla gelen biyolojik etkenlerin egemen olduğunu ileri süren Lombroso, ilk kez doğuştan suçluluk kavramını ortaya atmış ve suçluların bedenlerinde stigmata adını verdiği kusurların bulunduğunu varsaymıştır (Yavuzer, 2001: 81). Lombroso "Suç, Sebep ve Önlenmesi" adlı eserinde kalıtım konusunda bir bölüm yayınlamış ve bu konudaki istatistikleri analiz ederken kendisince meydana getirilmiş 104 suçlu üzerindeki bir araştırmaya dayanarak, bunlardan 71'inde kalıtımla ilgili etkilerin görüldüğünü belirtmiştir (Dönmezer, 1994: 104).

Doğuştan suçluluk kuramından hareket eden bilim adamlarına göre, suçlu, ana babası, yakın akrabası, ya da çok uzak olan ilk dedelerinden geçen kalıtımla topluma ahlak duygularından yoksun olarak gönderilen bireydir. Bu birey, zihnindeki ve bedenindeki patolojik özelliklerin birleşmesiyle bir uzman karşısında kendisini hemen ele verecek organizmaya sahiptir. Suçluluk yalnız başına kalıtım yoluyla geçmemekte, ancak en fazla dolaylı etkisi olan bir etken olabilir (Yavuzer, 2001: 86).

(b) Zekâ

Zekâ, bilinçli düşünce ile kendini yeni durumlara uydurmak yeteneğinden ibaret bulunduğu ve suçlu da sosyal hayata uymakta güçlük çeken bir kimse sayılabileceğinden teorik olarak zekâ geriliğinin suçun sebeplerinden birini teşkil ettiği görüşü doğru kabul edilmiştir (Dönmezer, 1994: 140).

Zekâ geriliğine sahip olan çocuklar başkaları ile yazılı ve sözlü iletişim kurabilirler. Anlama ve kavrama kabiliyeti mevcut fakat zayıftır. Kendi yaşındaki normal çocuklara nazaran bir kaç senelik bir gecikme gösterirler. Ancak bunların normal çocuklardan ayırt edilmesi zordur. Çünkü birkaç senelik gerilik çocuğun eğitim eksikliğinden de kaynaklanabilir (Erem, 1997: 214).

Haluk Yavuzer, Ankara, İzmir ve Elazığ ıslah ve cezaevlerinde 15-18 yaşlarında, en az ilkokul öğrenimi görmüş 214 hükümlü genç üzerinde bir araştırma yapmıştır. Alexander pratik yetenek testine göre yapılmış olan araştırmada, testten elde edilen puan 90-110 arasındaysa, denek normal pratik yetenek düzeyinde kabul edilmekte, 70-90 arasındaysa sınırlı yeteneğe, 69'un altındaysa düşük pratik yeteneğe sahip olduğu kabul edilmektedir. Deneklerden elde edilen puanlara göre suçlu grubun %0.5'inin sınırlı pratik yeteneğe, %4.4'ünün düşük pratik yeteneğe, %5.1'inin normal pratik yeteneğe sahip oldukları belirlenmiştir (Yavuzer, 2001: 100).

20 nci yüzyılın başından itibaren zekâ testlerinin yoğun olarak uygulanmasına başlamasıyla birlikte suçluluğun, akıl zayıflığına yani tek etmene indirilebileceğini iddia eden bir çok yazar çıkmıştır. Bu yönün temsilcilerinden sayılan Goddard (1914), suçluların akıl zayıflığına uğramış olduklarını ve bütün akıl zayıflığına uğramış olanların da suçlu bulduklarını iddia etmiştir. Ancak zekâ geriliği mutlak bir suç etmeni olarak gösterilemez. Hatta bazı hâllerde zekâ geriliğinin suç işlemesini önleyebileceği de düşünülebilir (Dönmezer, 1994: 74).

Zekâsı az olan kişi hayatın güçlükleriyle savaş konusunda yeter derecede donatılmış bulunmayacağından başarısızlığa uğrayabilir; bu başarısızlık onu kolaylıkla suça itebilir. Ayrıca akıl hastası, çevresinde komik, garip gözükür, etrafının alay konusu olmak suretiyle sosyal itibarını kaybeder; böylece sonuç olarak sosyal etkilerin harekete geçirdiği kişilik farklılıkları suça yönelmiş olur (Dönmezer, 1994: 158).

(c) Bedensel Yapı

Suçlunun fizik yapısı ile kişinin davranışı, suçu arasında da ilgi vardır. Çoğu zaman insanların komplekslerinin kaynağı fiziki yapıdır. İnsan dürtülerini harekete getiren neden de fiziki yapı olabilir. Örneğin bir kişinin iri yarı, başkalarını kolaylıkla bertaraf edebilecek güçte olması, o kişideki agresif (şiddet) dürtülerin harekete geçmesinde önemli bir faktördür

(Soyaslan,1998: 7). "Davranış, yapının bir işlevidir" savını ortaya atan Sheldon(1949)'a göre üç tip beden yapısı vardır (Dönmezer,1994: 94):

- **Endomorf:** Yuvarlak bedenli, kısa, küçük kemikli, yumuşak tenli kimselerdir,
- **Ektomorf:** Hassas, nazik, ince, uzun, düşük omuzlu, küçük yüzlü kimselerdir,
- **Mezomorf:** Kemikli, geniş omuz, el, bilek ve göğüslü, adaleleri gelişmiş, atletik tiplerdir.

Eleanor ve Sheldon Glueck, mizaç kişilik yapısı ve bazı beden tipleri nedeniyle bazı kişilerin diğerlerine oranla daha büyük bir suçluluk potansiyeline sahip olduklarını belirlemişlerdir. 500 suçlu ve 500 suçlu olmayan denek üzerinde yaptıkları araştırmalarına göre, suçlularda suçsuzlara oranla mezomorfik yapıya iki kat daha çok rastlanıldığı (suçlular %60.1, suçsuzlar %30.7) saptanmıştır. Ancak fizyolojik bazı anormalliklerin suçlulukla beraber görülmesi kesin bir suçlu kişiliği çizilmesini sağlayabilecek kadar yeterli kanıtı sağlayamamaktadır (Yavuzer, 2001: 92).

Bedensel yapı içerisinde iç salgı bezlerindeki fonksiyonel bozuklukların da suçluluğa etkili olduğu ileri sürülmektedir. Tiroit hormonu, paratiroid hormonu, adrenal ve böbrek kabuğu üstü hormonu, erkeklik hormonları ve yumurtalık hormonları kişinin tavır ve hareketi üzerinde çok kesin etkiler yapmaktadır. Tiroit hormonu fazlalığı heyecan yeteneğini ve sinirliliği artırır, azlığı ise düşünce faaliyet bakımından yavaşlama ve budalalık meydana getirir. Paratiroid hormonundaki azlık ise hassasiyeti çoğaltır, bu durumdaki kimseler çabuk hiddete kapılır ve en basit tahrik ile saldırgan fiileri işlemeye eğilimli olurlar (Dönmezer, 1994: 98).

(d) Psikolojik Yapı

Ergenlik döneminde bireyin fiziki ve psikolojik yapısında birçok değişme meydana gelmektedir. Bu dönem duygu, yargı ve tutumlarda değişmelerin olduğu kritik bir dönemdir. Duygu ve dürtülerdeki artış ve

dengesizlik, otorite figürleri ile çatışma, değişik rollerin denenmesi dönemin en önemli özelliklerindedir. Bu kritik dönemi atlama için kendini kontrol etme ve yeteneklerine güvenme becerisi, başkalarına güven gibi becerilerin geliştirilmesi gerekir (Jorgensen ve Dusek, 1990: 505).

Bu dönemde, gencin art arda denediği rollerin, tutumların ve ilişki kalıplarının birbiriyle çatışmasından doğan karışıklık bazen normal geçiş krizlerini, bazen de sağlıksız boyutlara varan uyum bozukluklarını yaratabilir. Ergenlik döneminde görülebilen bu tür problem davranışlar bireyin topluma uyumunu zorlaştırmakta ve birey ile toplum arasındaki dengenin bozulmasına yol açmaktadır (Bogenç, 2002).

(2) Çevresel Nedenler

(a) Aile Çevresi

İnsan yaşamının üzerinde, doğumdan önce başlayan ve ilk gelişim yıllarından ömrünün sonuna dek etkisini sürdüren bir kurum olarak aile, fizyolojik olduğu kadar ekonomik ve toplumsal yönleriyle de, kişiyi, ruhsal gelişimi, oluşumu ve davranışları açısından biçimlendirip yönlendirir (Yavuzer, 2001: 125). Olumsuz aile çevresi ve uygulamaların suçlu davranışa etkisi oldukça fazladır. Çünkü; aile, çocukların değerleri, davranışları ve yaşamlarına yön verecek etkinlikleri öğrendiği temel birimdir (Siegel ve Senna, 2000: 278).

Çocuğun asli ihtiyaçlarını yerine getiren ilk kurum ailedir; aile çocuğun istenilmek, birisine ait olmak, güven ve istikrar, asli ekonomik sorunlar gibi yaşamasını mümkün kılan ihtiyaçlarını karşılamaktadır. Çocuğun hareketleri aile tarafından takdir görmekte ve böylece bu büyük ihtiyaç da karşılanmaktadır. Çocuğun sosyal hayatta ilk olarak itibar kazandığı grup ailedir. Aynı zamanda ilerisi için belirli bir aileye bağlılık çocuğa diğer sosyal gruplarda itibar kazandırmak üzere imkân sağlamaktadır. Bütün bu ihtiyaçların karşılanamaması ile suç arasında ilişkiler olduğu söylenmektedir (Dönmezer, 1994: 241).

Suçluluğa neden olmada ailenin rolü üzerine yapılan araştırmalar dört ana etkeni vurgulamışlardır. Birincisi parçalanmış aile, ikincisi aile içi ilişkiler, üçüncüsü çocuğun davranışsal ve duygusal olarak ihmali ve dördüncüsü ailede suçlu ve sapmış davranışta bulunanların bulunmasıdır (Siegel ve Senna, 2000: 278).

Normal toplumsal düzene sahip bir aile, suçluluk olgusuna karşı ideal bir sigorta niteliğindedir. Ayrılık, ölüm gibi nedenlerle parçalanmış olan aile bu toplumsal işlevini yitirir. Çocuk suçluluğunun kökenine inildiğinde, hiçbir toplumsal koşulun suçlulukta parçalanmış aile düzeni kadar etkili olmadığı saptanmıştır (Yavuzer,2001: 144).

Aile içi iletişimin güçlü olduğu, çatışmaların olmadığı, her iki ebeveynin de mevcut olduğu ailelerin yetiştirdiği çocuklar suçluluğa karşı daha güvendedirler. Buna karşı ebeveynlerden birinin veya her ikisinin de bulunmadığı boşanma veya ayrı yaşama, çocuğu antisosyal davranışlara itmede etkilidir (Siegel ve Senna, 2000: 279).

Anne babanın kötü örnek olması, aile içi disiplinin fazla sertlik ve gevşeklik arasında gidip gelen ve tutarsız bir niteliğe sahip olması, çocuğun her hareketinin anne-baba tarafından bağışlanması suçlu kişiliğin oluşumu nedenleridir (Içli, 2004: 340; Soyaslan, 1998: 82). Özellikle ihmal ve istismar, çocukların anne-babalarıyla güçlü ve güvenli bağlanmalarına imkân vermemekte ve çocukları saldırgan eğilimli hâle getirmektedir (Dönmezer, 1994: 249). Aile üyelerinden birinin veya birkaçının, özellikle babanın suç işlemiş olması çocuğu suçluluğa iten önemli faktörlerdendir (Uluğtekin, 1991: 43).

Yapılan araştırmalarda suçlu çocukların evlerinde şu koşullara rastlanmıştır; ailenin diğer üyelerinin suçlu veya alkolik olmaları, boşanma ölüm veya terk nedeniyle ebeveynlerden biri veya her ikisinin de yokluğu, ihmal körlük veya bunun gibi fiziksel bir özür veya hastalık nedeniyle ebeveyn kontrolünün eksikliği, evin çok kalabalık olması, aşırı baskı, kıskançlık, ihmal

veya ebeveynlerden birinin aşırı hâkimiyeti, işsizlik yetersiz gelir gibi ekonomik baskılar ve annenin ev dışında çalışması (İçli, 2004: 338).

(b) Okul Çevresi

Victor Hugo "Bir okulun yapılması, bir hapishanenin kapatılması demektir." sözüyle, eğitim ve suçluluk arasında doğrudan bir ilişki olduğunu vurgulamıştır (Sevük, 1998: 52). Okul ile suçluluk arasındaki ilişkide iki önemli faktör söz konusudur. Birincisi, yetenek eksikliğinden veya öğrenme güçlüğünden kaynaklanan akademik başarısızlıktır. Akademik başarı ile suçluluk arasındaki ilişkiyi inceleyen araştırmalar suçlu gençlerin genellikle akademik başarılarının düşük olduğunu göstermiştir. İkincisi, eğitim uygulamasından uzaklaşma, yani okula devam etmemedir. Çeşitli nedenlerle okula devam etmeyen gençlerin, okula devam edenlerden daha fazla suç işledikleri görülmüştür (Siegel ve Senna, 2000: 362-370).

Eğitimin temel amacı; kişiye, bilgi, beceri ve davranış kazandırmanın yanında, kendine güvenen sorumluluk alabilen ve aldığı sorumluluğu yerine getirebilen, yaratıcı kendi iç dünyasında tutarlı çevresiyle uyumlu bireyler yetiştirmek olmalıdır (Yörükoğlu, 2000: 119-127). Okulun herhangi bir nedenle bu işlevini yerine getirememesi, bireyin başarısını, gelişimini, çevresine uyumunu ve ruh sağlığını olumsuz yönde etkileyecektir. Okul tek başına suçluluk problemini kontrol edemez, gençlik üzerinde suçluluğu önlemede olumlu bir adım olabilir (Siegel ve Senna, 2000: 362-370). Yavuzer yaptığı araştırmada 214 suçlu gençten %52,8'inin okul yaşamında sınıfta kalmış, %36,6'sı öğrenim yaşamları boyunca okuldan kaçma davranışı göstermiş olduklarını saptamıştır (Yavuzer, 2001: 164).

(c) Arkadaş Çevresi

Arkadaşlık çocukluk döneminde başlayıp gelişen bir ilişkidir. Çocuğun okula başlamasıyla arkadaş çevresi genişler ve ergenlik dönemine kadar hızla artar. Hatta ergenlik döneminde çocuk arkadaşlarıyla geçirdiği zamanı, ailesiyle geçirdiği zamana yeğler. Bu dönemde, çocuk için önemli olan arkadaş grubunun bir üyesi olabilmektir (Peker, 1994: 53).

Yapılan araştırmalarda, suçla ilişkisi olan çocukların, alkol ve uyuşturucu, uyarıcı madde kullanımının yüksek oranda olduğu, kumar oynama alışkanlığının bulunduğu ve suçluluk davranışı gösteren bireylerin yüksek oranda bulunduğu arkadaş grubuna mensup oldukları tespit edilmiştir. Çocuklar ergenliğe yaklaştıklarında kendilerine destek, güven, koruma ve yönlendirme sağlayan gruplar oluşturmaya yönelirler. Arkadaş gruplarına üyelik aynı zamanda, düşmanların zayıflatılmasını, statü kazanılmasını ve kendine güven sağlar. Bu gruplar suç işlemeye yönelik davranışlarda bulduklarında çeteye dönüşürler (Siegel ve Senna, 2000: 321). Çete, bölgelerine sahip olmak ve korumak için, rakiplerine saldırmak ve diğer suçlu davranışları göstermek için şiddet kullanmayı arzulayan gençlerin oluşturduğu gruplardır (Regoli ve Hewitt, 1997).

Yakın arkadaşlıklar alkol ve sigara kullanımında, uyuşturucu kullanan arkadaşların olması, suçlu akranlara duyulan bağlılık, geleneksel akranlara duygusal uzaklık ve suçlu akranlarla geçirilen zaman ve zayıf sosyal bağlar ergenlerin suça yönelmesinde etkili olan değişkenlerdir. Ergenler akranlarına ne kadar çok bağlılık duyarsa ve sapkın davranışları olan akranlardan ne kadar uzak kalırsa, kendilerini sapmaya karşı o kadar çok korumuş olurlar (Delikara, 2001: 147).

(d) İş evresi

Ailenin ekonomik yetersizliği veya çocuğun okuldaki başarısızlığı, çocuğu erken sayılabilecek bir yaşta iş yaşamına sürüklemektedir. Mesleki eğitimden yoksun olarak, kendilerine uygun olmayan işlerde çalıştırılan çocukların, beden ve ruh sağlığı tehlikeye girmektedir. Çalışma ortamında olumsuz davranışlar gösteren kişiler mevcutsa, gelişmekte olan çocuğun kişiliği olumsuz yönde etkilenecektir (Sevük, 1998: 54).

Çocuğun iş hayatına, zamanından önce karışması, onun çeşitli çevrelerle temasa geçmesini, ekonomik gdlenmelere zamanından önce maruz kalmasını, eğitim yoluyla kötü etkilere direnmeyi sağlayacak manevi

desteklerden yoksun duruma düşmesini sonuçlamakta ve suça yöneltmek hususunda önemli bir etmen niteliği göstermektedir. Bununla beraber tarımsal bir köy ekonomisinde çocukların tarım faaliyetlerine iştiraki, aksine olumlu etki yapmaktadır. Çocuk emeğinin zararlı etkisi, özellikle büyük şehirlerde çocukların gerek sanayide, gerek uzmanlığa dayanmayan ayak işlerinde kullanılmaları hâlinde gözükmetedir (Dönmezer, 1994: 297).

(e) Kitle İletişim Araçları

Çocuklar gözlemler yaparak ve taklit yoluyla öğrenmekte ve sosyalleşmektedir. Çağımızın kitle iletişim araçların da hem göze hem kulağa hitap eden özellikle sinema ve televizyon çocukları etkilemektedir. Çocuklar televizyon ve sinemada gördükleri davranışları taklit etmeye çalışırlar. Şiddet ve saldırganlık içeren film ve diziler, çocuktaki saldırganlık dürtülerini harekete geçirebilir ve ve onu saldırgan yapabilir. Çünkü çocuklarda, dürtülerini dizginleme yeteneği çok zayıftır (Dönmezer, 1994: 227, Yavuzer; 2001: 245).

Kitle iletişim araçlarının suçluluğu yaygınlaştırma konusundaki etkileri şunlardır: suç tekniğini öğretmek, suçu olağan, çekici hatta heyecanlı yararlı bir faaliyet olarak göstermek, suçluyu saygın, cana yakın, sempatik, acınan ve merhamet duyulması gereken bir kişi gibi göstermek, adaletten kurtulmanın kolay olduğunu telkin etmek, polis ve adliye mekanizmasını gülünç duruma düşürmek, suçun reklamını yapmak gibi (Dönmezer, 1994: 232; Yavuzer, 2001: 243; Soyaslan, 1998: 142).

(f) Kentleşme

Kentleşme nüfus hareketleriyle kent sayısının ve kentlerde yaşayan insanların artmasıdır. Buldukları bölgelerin sefaletinden kaçıp, iş gücü talebinin nispeten fazla olduğu sanayi merkezlerine gelenlerin sayısı, bu merkezlerde sıhhi şartlara uygun, normal meskenlerin yapılmasına fırsat bırakmayacak bir hız kazanmış, böylece fabrikalar etrafında, şehir civarlarında gecekondü mahalleleri oldukça hızlı gelişmiştir (Sevük, 1998: 58).

Çocuk suçluluğu sanayileşme ile doğru orantı göstermektedir. Hiç kuşkusuz sanayileşme hızlı ve düzensiz kentleşmeyi birlikte getirir. Onun ürünü olan işsizlik, gelir dağılımında eşitsizlikler, geleneklerin sarsılması, özellikle çocuk ve genç nüfusun artışı suça eğilim yaratırken, bu toplumsal etkenlerin ailelerde ve bireylerde yarattığı doyumsuzluklar, umutsuzluk ve çaresizlik duyguları da suça yatkınlık yaratmaktadır (Yörükoğlu, 2000: 212).

c. Çocuk İhmali ve İstismarı

Türk Dil Kurumunun sözlüğüne göre mağdur “Haksızlığa uğramış, kıygın” kişidir. Suç mağduru ise; belirli bir suçla zarara uğratılan veya tehlikeye maruz bırakılan hak ve ya yararın sahibidir. Mağduru inceleyen ve amacı mağduru psikolojik, sosyal ve hukuki boyutlar arasındaki ilişkiler kapsamında incelemek ve sonuçta deviktimizasyonunun sağlanması için gerekli şartları ortaya koymak olan viktimoloji bilimine göre, çocukların konu olduğu mağdurluklar çocuk istismarı ve ihmali başlığı altında toplanabilmektedir (Sokullu-Akıncı, 1999: 56).

Bir toplumda çocuğa karşı yapılan hangi davranışların çocuk istismarı ve ihmali olarak algılanacağını, o toplumda bulunan bireylerin değerleri, inançları, benimsedikleri toplumsal normlar, çocuk gelişimi ile ilgili bilgileri ve aile ilişkileri belirlediğinden, çocuk istismarı ve ihmali sayılabilecek davranışları evrensel biçimde belirlemek olanaksızdır (Tercan, 1995: 16). Çocuk istismarı ve ihmali tanımı, şu ana ilkeler temeline oturmuştur (Polat, 1997: 17):

- Çocuğa verilen zarar,
- Bakıcı davranışları, verilen zarara katılım ya da bizzat girişimi,
- Toplumsal suçluluk ya da sorumluluk tanımları.

0-18 yaş grubundaki çocuğun kendisine bakmakla yükümlü kişi veya kişiler tarafından zarar verici olan, kaza dışı ve önlenemez bir davranışa maruz kalması çocuk istismarıdır. Bunun çocuğun fiziksel, psikososyal

gelişimini engelleyen, gerçekleştiği toplumun kültür değerleri dışında kalan ve uzman tarafından istismar olarak kabul edilen bir davranış olması gerekmektedir (Polat, 1997: 17).

Bu konudaki en geniş tanımı Dünya Sağlık Örgütü yapmıştır. “Çocuğun, sağlığını, fiziksel gelişimini, psikososyal gelişimini olumsuz yönde etkileyen bir yetişkin, toplumu veya ülkesi tarafından bilerek veya bilmeyerek yapılan davranışlar çocuk istismarı olarak kabul edilir. Tanım aynı zamanda çocuğun istismar veya şiddet olarak algılamadığı veya yetişkinlerin istismar olarak kabul etmediği davranışları da içine alır. Davranışın mutlaka çocuk tarafından algılanması veya yetişkin tarafından bilinçli olarak yapılması koşul değildir” (Polat, 2001: 39).

Çocuk istismarı ve ihmali mağduru olan çocuklar genelde suçluluk ve utanma duyguları içindedirler. Özellikle duygusal izler bedensel yaralardan daha geç iyileşir. Kendisini güvende hissetmeyen, istenmediği ve sevilmediği duyguları taşıyan bu tür çocuklarda sağlıklı bir kişilik gelişmesi olmadığı gibi bunların okulda da başarıları düşmektedir. Ancak istismar ve ihmal genelde çocuğun bir yakını tarafından gerçekleştirildiği için çocuk tehdit altında kalmakta ve insanların kendisine inanmayacaklarını sandıkları için bu suçlar gizli kalmaktadır (Sokullu-Akıncı,1999: 65). Çocuk istismarı fiziksel, cinsel, duygusal istismar ya da genel olarak ihmale uğrama şeklinde gerçekleşebilir.

(1) Fiziksel İstismar

Fiziksel istismar, çocukların onlara bakmakla yükümlü olan kişilerin elinde fiziksel açıdan zarar görmesi, yani bedensel bütünlüğünün bozulmasıdır (Polat, 2001: 86). Fiziksel istismar kavramı kaza sonucu olmayan ve çocukta fiziksel bir hasara, yaralanmaya ve hatta ölüme neden olabilen tüm erişkin davranışlarını kapsamaktadır (Kozcu, 1991: 382). Aral (1997) yaptığı çalışmada çocukların %65.72'sinin anne ya da babası tarafından fiziksel istismar edildiklerini belirlemiştir.

Çocuklara yönelik fiziksel istismar ilk olarak Amerikalı Dr. Henry Kempe tarafından yasal ve bilimsel olarak incelenmiştir. “Dövülmüş çocuk sendromu” olarak adlandırdığı ve çocuğa ebeveyni veya bakmakla yükümlü olan kişi tarafından kaza ile olmayan fiziksel zarar verme anlamına gelen niteliğini 1962 de yapmıştır (Siegel ve Senna, 2000: 287).

Fiziksel şiddet eğitim amacıyla, davranış değiştirme aracı olarak da kullanılmaktadır. Toplumumuzda çocukların başarısızlık gösterme, boyun eğmeme, ve söz dinlememe gibi durumlar karşısında cezalandırma biçimi genellikle dayaktır.

Bunun yanı sıra yetişkinin öfke ve kızgınlığı sonucunda çocuğa yapılan saldırılar veya çocuğun ve gencin doğal isteklerinin bastırılması için yapılan şiddete dayalı davranışlar, davranış değiştirme amacıyla yapılan bedensel cezalandırmadan ayrı düşünölmeli ve istismar olarak kabul edilmelidir (Kulaksızoğlu, 2004: 192). Bu iki farklı neden, kÖltÖr, toplumsal alışkanlıklar ve birikimler çerçevesinde değerlendirilmelidir. Çünkü davranışın istismar niteliği taşıyıp taşımadığı buna bağlıdır.

Yetişkinlikteki suçla yönelen davranışlar, duygusal bozukluklar, kişiler arası ilişkilerdeki rahatsızlık, antisosyal davranışlar, saldırganlık ve kendi çocuklarına yönelik örselleyici davranışlar, çocuklukta karşılaşılan istismarla ilgili görünmektedir. İstismarın daha az ciddi olduğu durumlarda ise içe kapanıklık ve depresyon ortaya çıkmaktadır (Walker ve diğerleri, 1988: 33).

Fiziksel istismar olaylarında sık rastlanan hikÖye dÖşme ve kazadır. Kaza ile istismarın birbirinden ayrılması çok önemlidir. Çünkü istismar edilen bir çocukta bu olayın atlatılması ne kadar zor ise, aynı şekilde çocukta hastalık veya kazaya bağlı oluşan lezyonları istismar diyerek ebeveynleri suçlamakta aynı şekilde yanlış sonuçlara yol açar (Polat, 1997: 21). Fiziksel istismara uğramış çocuklarda sık görölen bazı belirtiler, kaza ile istismarı birbirinden ayırt edebilmemize yardımcı olur (Elliot ve Briere, 1994):

- Negatif sosyal davranış, artan saldırganlık, uyum zorluğu, uygunsuz davranışlar, suça yönelen davranış,
- Kendine zarar verme veya intihara teşebbüs,
- Artan duygusal problemler, kaygı, depresyon, kendini değersiz hissetme,
- Düşük zihinsel işlev ve akademik başarı.

(2) Cinsel İstismar

Psikososyal gelişimini tamamlamamış ve yaşı küçük olan bir çocuğun, bir yetişkin tarafından cinsel uyarılma ve cinsel doyum için kullanılmasıdır. Cinsel bölgeleri elleme, teşhircilik, röntgencilik, pornografiden ırza geçmeye kadar çok geniş yelpazedeki tüm davranışları kapsar (Polat, 2001: 91).

Cinsel istismara uğramış olan çocuklarda uzun dönem psikolojik etkiler görülür. Yıllar sonra dahi kabuslar görürler, intihar, kendilerini yaralama ve yakma gibi kendilerine zarar verici eylemler yaparlar (Sokullu-Akıncı, 1999: 65). Cinsel istismara uğrama ihtimalinin daha fazla olduğu bazı durumlar mevcuttur. Özellikle ailenin durumu önemlidir. Risk faktörünün daha fazla olduğu özellikler şunlardır (Finkelhor, 1993: 67-70):

- Mağdurun yaşı (ergenlik öncesi),
- Mağdurun cinsiyeti (kız),
- Evde üvey babanın olması,
- Biyolojik ebeveynlerden birinin veya her ikisinin de yokluğu,
- Sakatlık, hastalık ve çalışma gibi bir nedenle annenin yokluğu,
- Mağdur ile ebeveyn arasındaki duygusal bağın zayıf olması,
- Aile içinde şiddet ve çatışmanın olması.

Cinsel istismar mağduru olan çocuklar öfke, mağdur olmaktan dolayı kendini suçlu hissetme, cinsel ilişkiye girmekle suçlanmak gibi çok çeşitli

olumsuz duygu ve davranışlara maruz kalmaktadır. Bu sebeple genellikle istismarı saklamaktadır. Aileler de çocukları gibi öfkeli, suçlu, korkmuş, şaşkın ve utangaç bir şekilde davranmaktadırlar. Cinsel istismar aile içi ve aile dışı olmak üzere iki türde olmaktadır. Aile içinde olan ensest olarak adlandırılmaktadır. Aile içinden veya akrabalar tarafından yapılan istismar daha travmatiktir, baş edilmesi zordur ailenin dağılması kaçınılmaz görülmektedir (Winton ve Mara, 2001: 48). Cinsel istismara uğramış çocuklarda en sık görülen davranışlar şunlardır (Elliott ve Briere, 1994):

- Korku,
- Travma sonrası davranış bozukluğu,
- Davranış bozuklukları,
- Cinselleşmiş davranışlar,
- Öz saygı zayıflığı.

(3) Duygusal İstismar

Duygusal istismar çocuk ve gençlerin psikolojik olarak kötüye kullanılması, yapılan veya yapılması gerekli olup da ihmal edilen toplumsal ve bilimsel standartlara göre psikolojik açıdan zarar verici oldukları saptanan davranışlardır. Bu davranışlar yaş, bilgi ve pozisyon gibi özellikler ile çocuk veya gencin üzerinde güç sahibi olan kişi ya da kişiler tarafından gerçekleştirilir.

Bu tür davranışlar, çocuğun bilişsel, duygusal veya fiziksel gelişimine hemen veya gelecekte zarar verme potansiyeli taşıyan ve veren davranışlardır (Polat,2001: 94). Çocuk ve ergenin kendisini (bedenini ve kişiliğini) olumlu biçimde algılamasını, değerlendirmesini ve geliştirmesini engelleyici her türlü olumsuz uyarıcı kullanma, duygusal bakımdan kötü muamele yapmak demektir.

Duygusal istismara neden olan davranışlar, daha çok çocuk ve ergenin yakın çevresinde onunla yakın ilişkili olan yetişkin kişiler tarafından

gösterilir. Bu davranışlar aşağıdaki biçimde sıralanmaktadır (Erkman, 1991: 164).

- Reddetme,
- Aşağılama,
- Yalnız bırakma, yalıtma, ayırma,
- Korkutma, yıldırma, tehdit etme,
- Suça yöneltme,
- Duygusal bakımdan ihtiyaçlarını karşılamama

Bundan başka sık eleştirme, çocuk ve ergenden yaşının üstünde sorumlulukları bekleme, kardeşler arasında ayırım yapma, değer vermeme, önemsememe, küçük düşürme, alaylı konuşma, lakap takma, aşırı baskı ve otorite kurma, da duygusal ezim yaratan başlıca yetişkin ve ana-baba davranışları arasında sayılabilir.

Duygusal istismar iki özelliği nedeniyle diğer istismarlardan ayrılmaktadır. Birincisi, fiziksel ve cinsel istismarda olduğu gibi somut fiziksel bulguların olmayışı. İkincisi, tek başına bulunabileceği gibi birçok olguda fiziksel ve cinsel istismarlarla birlikte bulunmaktadır. Cinsel ya da fiziksel uğramış bir çocukta aynı zamanda duygusal istismarın da oluşmuş olduğu görülmektedir (Polat, 2001: 95).

(4) İhmal

İhmal çocuğa bakmakla yükümlü kişinin bu yükümlülüğünü yerine getirmemesi, çocuğu fiziksel ya da duygusal olarak ihmal etmesidir. Beslenme, giyim, tıbbi gereksinimler, duygusal ihtiyaçlar ve insani yaşam koşulları için gerekli ilgiyi göstermeme şeklinde tanımlanmaktadır. İstismar ile ihmali birbirinden ayıran en temel nokta istismarın aktif, ihmalin ise pasif bir olgu olmasıdır (Polat, 2001: 97).

Duygusal ihmale maruz kalan yani, ilgi ve sevgi gösterilmeyen, çok erken yaşta bulunduğu ortamda kendi sorunlarıyla yalnız bırakılan ve bu sorunların üstesinden kendisinin gelmesi beklenen çocuklar, kendinden emin olmayarak yetişir ve çoğu zaman evden kaçma eğilimi gösterirler.

İstismar ve ihmale maruz kalan çocuklarda aşırı hırçın davranma, içine kapanma, okulda başarısızlık veya başarı için aşırı gayret, okula gitmeyi reddetme, başkalarını memnun etmek için aşırı çaba gösterme, saldırganlık ya da aşırı pasiflik, bahaneler bulma, kendini savunma gayretleri, alaycı yaklaşımlar, duygusuz davranma, donukluk, her şeyi “siyah ya da beyaz” görme, aşırı ilgi çekme davranışları, yalan söyleme, uyku sorunları, kabus görmek, altını ıslatma, kontrol edilememe, sınırlarını bilmeme, arkadaşlarından ve akrabalarından uzak durma, çok çabuk arkadaş olma ve arkadaşlıklarını aniden bitirme, başkalarına güvenmekte zorluk çekme, evden uzaklaşma, aşırı sosyal yaşantı, arkadaşlarına zorbalık yapma ya da kendini ezdirme, şiddet içeren ilişkiler içine girme ve bu ilişkilerde ya ezen ya da ezilen taraf olma, arkadaşlarla aşırı sert oyunlar oynama gibi tepkisel davranışlar sık görülmektedir (Hürriyet cumartesi, 30.10. 2004, 15).

4. ÇOCUĞUN KORUNMASINDA YASAL MEVZUAT

a. Ulusal Mevzuat

(1) T.C. Anayasası

T.C. Anayasası çocukların korunmasına yönelik olarak, ailenin korunması bölümünde “Aile, Türk toplumunun temelidir ve eşler arasında eşitliğe dayanır. Devlet, ailenin huzur ve refahı ile özellikle ananın ve çocukların korunması ve aile planlamasının öğretimi ile uygulanmasını sağlamak için gerekli tedbirleri alır, teşkilatı kurar” (md. 41), özel olarak korunması gerekenler bölümünde, “Devlet, korunmaya muhtaç çocukların topluma kazandırılması için her türlü tedbiri alır” (md. 61) şeklinde ele almıştır.

(2) Türk Ceza Kanunu

Türk Ceza Kanununun çocuklarla ilgili bölümü on bir yaşına kadar olanlar, on bir ile on beş yaş arasında olanlar ve on beş ile on sekiz yaş arasında olanlar şeklinde üçe ayırmıştır¹.

Fiili işlediği zaman on bir yaşını bitirmemiş olanlar ile on beş yaşını bitirmemiş sağır ve dilsizler hakkında kovuşturma yapılamaz ve ceza verilemez. Ancak bu çocukların işlediği iddia edilen fiil kanunen bir seneden fazla bir hapis cezasını veya daha ağır bir cezayı gerektiren cürüm olduğu takdirde, çocuk hakkında savcının talebi üzerine mahkeme başkanı çocuğu geri verilmek ve tedbirleri almak şartı ile on sekiz yaşını geçmeyecek şekilde geçici olarak terbiye ve ıslah edilmek üzere devlet idare veya denetiminde bulunan bir kuruma veya ana, baba veya vasiye teslimine karar verir (md. 53,57).

Fiili işlediği zaman on bir yaşını bitirmiş ancak on beş yaşını doldurmamış olanlar farik ve mümeyyiz olmadıkları takdirde yukarıdaki hüküm uygulanır. Eğer çocuk işlediği fiilin bir suç olduğunu fark ve temyiz ile hareket etmişse suçunun cezası indirilerek verilir (md. 54).

Fiili işlediği zaman on beş yaşını bitirmiş, on sekiz yaşını doldurmamış çocukların cezai sorumluluğu fark ve temyiz kudreti koşulu aranmaksızın kabul edilmiş, fakat verilecek cezaların indirimli olacağı belirtilmiştir (md. 55).

Ayrıca on sekiz yaşından küçük bir çocuğu, zorla çalıştırmak veya hizmet ettirmek, esarete veya benzeri uygulamalara tâbi kılmak, vücut organlarının verilmesini sağlamak maksadıyla, tehdit, baskı, cebir veya şiddet uygulamak, nüfuzu kötüye kullanmak, kandırmak veya kişiler üzerindeki denetim olanaklarından veya çaresizliklerinden yararlanarak rızalarını elde

¹ 1 Nisan 2005 tarihinde yürürlüğe girecek olan Yeni Türk Ceza Kanununda alt sınır 12 yaşa çıkarılmıştır.

etmek suretiyle kişileri tedarik eden, kaçırarak, bir yerden başka bir yere götüren veya sevk eden, barındıran kimsenin de cezalandırılması öngörülmüştür (md. 201/b).

Kanun çocukların istismarını önlemeye yönelik olarak da “ Her kim idaresi altında bulunan veya büyütmek, okutmak, bakmak, muhafaza etmek veyahut bir meslek ve sanatı öğretmek için kendisine tevdi olunan şahsın üzerinde haiz olduğu terbiye hakkını veya itaat ettirmek salahiyetini suiistimal ile o şahsın sıhhatinin muhtel veya bir tehlikeye maruz olmasına sebep olursa on sekiz aya kadar hapsolünür.” (md. 477) şeklindeki hüküm ile çocuğu korumaya çalışmıştır.

(3) Ceza Muhakemeleri Usulü Kanunu

Bir suçtan dolayı mağdur olmuş olan çocukların korunması için, takibi şikayete bağlı olan;adi tehdit, mesken masuniyetini ihlal, söz atmak, kadınlara ait yerlere girmek, evlenmek vaadiyle kızlık bozmak, hakaret, sövme, başkalarının hayvanını sebepsiz öldürmek suçları çocuklar aleyhine işlendiğinde sanığın yakalanması ve soruşturma yapılması için şikayete bağlı kalınmamaktadır. Bu suçlar çocuklara karşı işlendiğinde sanıkları derhâl yakalanarak, resen kovuşturma yapılır.

On sekiz yaşından küçüklerin sanık olduğu hazırlık soruşturması, Cumhuriyet Savcısı veya görevlendireceği yardımcılarınca bizzat yapılır. Sanığın isteğine bakılmaksızın zorunlu olarak müdafî tayin edilir. On beş yaşını henüz bitirmemiş olan çocuklara ait duruşma gizli yapılır ve hüküm gizli açıklanır.

(4) Türk Medeni Kanunu

Çocuğun bakımı, eğitimi ve korunması için gerekli giderler ana ve baba tarafından karşılanır. Çocuğun bedensel ve zihinsel gelişmesi tehlikede bulunur veya çocuk manen terk edilmiş hâlde kalırsa hâkim, çocuğu

ana ve babadan alarak bir aile yanına veya bir kuruma yerleştirebilir. Çocuğun aile içinde kalması ailenin huzurunu onlardan katlanmaları beklenemeyecek derecede bozuyorsa ve durumun gereklerine göre başka çare de kalmamışsa, ana ve baba veya çocuğun istemi üzerine hâkim aynı önlemleri alabilir.

(5) Çocuk Mahkemeleri

Çocuk haklarının bir güvencesi olarak çağdaş ceza hukuku, çocuk mahkemelerini zorunlu birer kurum saymaktadır. Çocuk mahkemeleri, çocuk suçluluğunu denetim altına almakla yükümlü çocuk yargılama sisteminin bir parçasıdır (Sevük, 1998: 90).

Çocuk mahkemeleri, esas itibariyle suçlu çocukları yargılamakla; gerekli tedbir ve cezalara hükmetmekle görevli uzman mahkemelerdir. Bu kurumlara olan gereksinim, çocuk psikolojisinin gelişmesi kriminolojik araştırmaların yoğunluk kazanarak çocuk suçluluğunun neden ve kaynaklarının anlaşılması ve bu suçluluğun niteliğine inilmesinden sonra ortaya çıkmıştır. Böylece çocukların, yargılanmalarının, kişiliklerini anlayabilecek derecede uzmanlaşmış, bilgiler edinmiş ve çocuğa yardım etmek, çocuğun sorunlarını çözmek anlayışından hareket eden hâkimlerce yapılması ve haklarında gerekli tedbirlerin alınmasının gerekli olduğu fikrine dayanan kurumlar olarak, çocuk mahkemeleri ortaya çıkmıştır (Dönmezer ve Erman, 1997 : 734).

Dünyadaki ilk çocuk mahkemesi 1899 yılında ABD'nin Illinois eyaletinde kurulmuştur. Çocukların özel statüsünden dolayı suçlu yetişkinler gibi yargılanmaması gerektiği ve adalet sisteminin suç işlemiş çocukları cezalandırmaktan çok ıslah etmek ve korumak için varolduğu prensipleriyle göreve başlamıştır. Çocuk muhakemesi açısından tarihte önemli bir yere sahip olan ve diğer ülkelere örnek teşkil eden Illinois çocuk mahkemesi kanununun ana koşulları şunlardır (Siegel ve Senna, 2000: 444):

- Sapmış, bağımlı ve ihmal edilmiş çocuklar için ayrı ve bağımsız bir mahkeme kurulmuştur.
- Çocukla ilgili olayların yargılanmasında kullanılacak özel yasal ve sosyal prosedürler geliştirilmiştir.
- Mahkemelerde ve yerleşmiş, adet hâline gelmiş, kanunlaşmış uygulamalara dair programlarda çocuklar yetişkinlerden ayırt edilmelidirler .
- Mahkemenin, çocuğun ve devletin yüksek yararı için şartlı tahliye programları geliştirmesine yardımcı olunmalıdır.

(a) Çocuk Mahkemelerinin Kuruluşu ve Yapısı

Türkiye’de Çocuk Mahkemeleriyle ilgili girişimler 1940’lı yıllarda yapılmış, ilk yasa tasarısı 1945’te hazırlanmıştır. Daha sonra 1965 yılında yeni bir yasa düzenlenmiş fakat yasalaşamamıştır. Ancak 1979 yılında bu girişimlerin sonucu alınabilmiştir. 7 Kasım 1979’da Uluslararası Çocuk Yılı’nın da etkisiyle 2253 sayılı “Çocuk Mahkemelerinin Kuruluşu, Görev ve Yargılama Usulleri Hakkında Kanun” kabul edilmiştir. Yürürlüğe giriş tarihi olarak da 1 Haziran 1982 kabul edilmiştir. Ancak mahkemelerin fiilen kurulması 1988 yılında gerçekleşebilmiştir.

Her ilde ve büyük şehir belediyeleri hudutları içinde kalan ilçeler hariç, merkez nüfusu yüz binin üzerindeki her ilçede bir çocuk mahkemesi kurulur. Çocuk mahkemeleri bir başkan ve iki üyeden teşekkül eder. Çocuk mahkemelerinde görev yapacak başkan ve üyeler, Hâkimler ve Savcılar Yüksek Kurulu tarafından doğrudan doğruya bu mahkemelere atanabilecekleri gibi, iş ve kadro imkânları nazara alınarak, görevli oldukları mahaldeki çocuk mahkemeleri nezdinde yetki ile de görevlendirilebilirler (ÇMKGYUHK md. 1).

Çocuk mahkemelerinin adli yargı hâkimleri arasından seçilen başkan ve üyelerin tercihen; otuz yaşını bitirmiş bulunmaları, çocuk sahibi ve kadro imkânlarının elverdiği oranda ayrı cinsiyette olmaları gereklidir (md. 2).

Savcılık görevi, çocuk mahkemelerinin bulunduğu yerdeki cumhuriyet savcısı veya görevlendireceği yardımcıları tarafından yerine getirilir (md. 4).

(b) Çocuk Mahkemelerinin Görev ve Yetkileri

Çocuk mahkemeleri kanununa göre, "On beş yaşını bitirmeyen küçükler tarafından işlenen ve genel mahkemelerin görevine giren suçlarla ilgili davalara çocuk mahkemelerinde bakılır" (ÇMKGYUHK md. 6). On bir yaşını bitirmemiş olanların cezai ehliyeti olmadığından dolayı, çocuk mahkemeleri On bir on beş yaş grubundaki suç işlemiş çocukların yargılanmasıyla ilgilenmektedir. Bu yaş grubundaki çocukların ergenlik döneminin başlarında bulunması nedeniyle ve bu döneme özgü özellikler ve sorunlar göz önüne alınarak suçlu çocukların yargılanması yetişkinlerinkinden farklılaştırılmıştır. Ceza ve tedbirler aracılığıyla çocuğun yeniden eğitilerek topluma kazandırılması amaçlanmıştır.

İllerdeki çocuk mahkemelerinin yargı çevresi, kurulduğu ilin mülki yönden bağlı bulunduğu ilçelerin hudutları ile, ilçelerdeki çocuk mahkemelerinin yargı çevresi ise, Adalet Bakanlığının teklifi üzerine Hâkimler ve Savcılar Yüksek Kurulunca belirlenir (md.7). Çocuk hakkında alınabilecek tedbirler suçun işlendiği yerde, yetkili çocuk mahkemesince alınabileceği gibi, küçüğün menfaatleri bakımından ailesinin veya birlikte yaşadığı kimselerin bulunduğu yerde, yetkili çocuk mahkemelerince de alınabilir (md. 8).

(c) Çocuk Mahkemelerince Uygulanabilecek Tedbirler ve Cezalar

Küçüğün yapısına uygun olan tedbire hükmetmek, onun topluma yeniden kazandırılması açısından çok önemlidir. Bu nedenle hâkim veya mahkeme tedbirin niteliğine karar vermeden önce, suçlunun veya suçlu adayının şahsını tanımalıdır. Tedbir suçun ağırlığına göre değil, suçlunun kişiliğine göre seçilir. Kişiliğinin tanınması için ailenin maddi manevi durumu, küçüğün geçmişi, karakteri, okul durumu, okuldaki başarı ve başarısızlığı, tavır ve hareketleri, yaşam şartları incelenir. Ayrıca küçük tıbbi ve psikolojik açıdan incelemeye tabi tutulur. Küçük hakkında psikolog, pedagog ve doktorlar tarafından bir rapor hazırlanır. Hâkim küçük hakkında bu rapora

göre karar verir (Soyaslan, 1998: 231). Yapılan incelemeye göre fiil ceza tertibini gerektirmiyorsa, küçüklere uygulanabilecek tedbirler şunlardır (md. 10):

- Veliye, vasiye veya bakıp gözetmeyi üzerine alan akrabalarından birine teslim,
- Bakıp gözetmeyi üzerine alan ve güvenilir bir aile yanına yerleştirme,
- Bu maksatla kurulmuş çocuk bakım ve yetiştirme yurtlarına veya benzeri resmî ya da özel kurumlara yerleştirme,
- Genel ve katma bütçeli daireler, mahalli idareler, bankalar, iktisadi devlet teşekkülleri ve bunların ortaklıkları tarafından kurulmuş fabrika, müessese veya ziraat işletmeleri veya benzeri teşekküllerle işyerlerine yahut meslek sahibi bir usta yanına yerleştirme,
- Resmî veya özel bir hastahaneye veya tedavi evine yahut eğitimi güç çocuklara mahsus kurumlara yerleştirme.

Fiili işlediği zaman on bir yaşını bitirmemiş olanlar ile on beş yaşını bitirmemiş sağır-dilsizler hakkında kovuşturma yapılamaz ve ceza verilemez. Ancak fiil kanunen bir seneden fazla hapis cezasını veya daha ağır bir cezayı öngörüyor ise yukarıdaki tedbirlerden biri onlar hakkında da uygulanır (md. 11,12). Fiil eğer ceza tertibini gerektiriyorsa verilecek olan cezalar aşağıdaki şekilde indirilerek uygulanır:

- İdam cezası yerine 15 sene ve müebbet hapis cezası yerine 10 seneden aşağı olmamak üzere hapis cezası verilir.
- Diğer cezalar yarıya indirilir. Ağır hapis cezaları hapse çevrilir.
- Kamu hizmetinden yasaklılık ve genel güvenlik gözetimi altına alınmak cezaları uygulanamaz.

Bu tedbirler, veli, vasi, bakmakla mükellef olan kimse veya Cumhuriyet savcılığının talebi üzerine, beden, ruh ve ahlak gelişmeleri veya şahsi güvenlikleri tehlikede olan yahut ebeveynine karşı vahim bir itaatsizlikte

bulunan küçükler hakkında, küçüğün bulunduğu yerde, yetkili çocuk mahkemesince uygulanır.

Bu ceza ve tedbirlerin uygulanmasından önce küçüğün işlediği suçun anlam ve sonuçlarını kavrayabilme yönünden bedeni, akli ve ruhi durumu mütehassıs kimselere tespit ettirilir. Ceza ve tedbirin uygulanmasından önce gerekirse küçüğün aile, terbiye, okul durumu, gidişatı, içinde yetiştiği ve bulunduğu şartlar veya bunlar gibi gerekli görülen sair hususlar çocuk mahkemeleri nezdinde görevlendirilmiş olan sosyal hizmet uzmanları veya yardımcıları veya pedagog veya psikolog veya psikiyatrist gibi uzmanlar marifetiyle araştırılır. Çocuk mahkemelerinde görevlendirilmiş olan bu personelin iş durumlarının müsait olmaması veya görevin bunlar tarafından yapılmasında bir engel bulunması ya da atama yapılmamış olması hâllerinde çocuk mahkemeleri bu araştırmanın yapılması için resmî veya özel kurum ve kuruluşlarda çalışan bu tür uzmanları, bunların da bulunmaması hâlinde bu araştırmayı yapabilecek nitelikte olan kimseleri görevlendirir (md.20).

Küçüklerin duruşması mutlaka gizli olur. Mahkemenin izniyle yargılamanın her safhasında küçüğün müdafii, velisi, vasisi, sosyal hizmet alanlarında faaliyet gösteren resmî ve gönüllü kuruluşların temsilcileri, çocuk mahkemeleri nezdinde görevlendirilmiş bulunan sosyal hizmet uzmanları veya yardımcıları ile pedagog, psikolog, psikiyatrist veya araştırma ya da gözetimle görevli sair kimseler hazır bulunabilirler.

Duruşmada hazır bulunan küçük, menfaati gerektirdiği takdirde duruşma salonundan çıkarılabileceği gibi, sorgusu yapılmış olan küçüğün duruşmada hazır bulundurulmasına da lüzum görülmeyebilir. Bu takdirde küçüğün müdafii duruşmada hazır bulunabilir. Küçüklerin işledikleri suçlara ilişkin davaların duruşması genel mahkemelerin bulunduğu bina içinde veya dışında bu amaçla tahsis edilen yerlerde yapılır. Suç işlemiş küçüklerin suçları veya bunların yargılanmaları ile ilgili olarak her türlü yayın yapılması yasaktır.

(6) Jandarma Teşkilatı Görev ve Yetkileri Yönetmeliği

Jandarmanın mülki görevleri arasında yardım isteyenlere, korunmaya muhtaç çocuklarla yardım gereken küçüklere; sakat, hasta yaşlı kimselerle, düşkün ya da kimsesizlere ve yabancılara yardım etmek bulunmaktadır. Bar, pavyon, kulüp, diskotek vb. yerlere yanlarında veli ve vasileri olsa bile, on sekiz yaşından küçüklerin girmeleri; jandarmanın görev ve sorumluluk alanında, jandarma tarafından men edilir.

Jandarma sokaklarda serseri gibi dolaşan ve oturduğu yeri bildirme gücü bulunmayan düşkün durumdaki kimselerin ya da çocukların kanuni temsilcilerini araştırıp, bulmak ve kendilerine teslim etmekle; kanuni temsilcileri olmayanları ise, ilgili sosyal yardım kuruluşlarına ya da belediyelere teslim etmekle yükümlüdür. Yukarıda sayılmış olan kanun ve yönetmeliklerden başka aşağıda isimleri sayılan mevzuatta da çocukların korunmasına yönelik hükümler bulunmaktadır:

- Aile Mahkemelerinin Kuruluş, Görev ve Yargılama Usulleri Hakkında Kanun
- İş Kanunu
- Umumi Hıfzıssıhha Kanunu
- Çıraklık ve Meslek Eğitimi Kanunu
- Polis Vazife ve Salahiyeti Kanunu
- İlköğretim ve Eğitim Kanunu
- Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu Kanunu
- Küçükleri Muzır Neşriyattan Koruma Kanunu
- Turizm Teşvik Kanunu
- Yakalama, Gözaltına Alma ve İfade Alma Yönetmeliği
- Emniyet Genel Müdürlüğü Çocuk Şube Müdürlüğü/Büro Amirliği Kuruluş, Görev ve Çalışma Yönetmeliği

b. Uluslararası Mevzuat

(1) Birleşmiş Milletler Çocuk Haklarına Dair Sözleşme

Çocuk Hakları Sözleşmesi tarihteki en yaygın olarak kabul edilmiş olan insan hakları sözleşmesidir. Birleşmiş Milletler Genel Kurulu tarafından 20 Kasım 1989 tarihinde benimsenmiş, 2 Eylül 1990 tarihinde de yürürlüğe girmiştir. Türkiye de dahil olmak üzere yaklaşık 142 ülke ya sözleşmeyi imzalamış ya da onay ve katılma yoluyla Taraf Devlet durumuna gelmiştir.

Sözleşme, “Çocuğun gerek bedensel gerek zihinsel bakımdan tam erginliğe ulaşmamış olması nedeniyle doğum sonrasında olduğu kadar, doğum öncesinde de uygun yasal korumayı da içeren özel güvence ve koruma gereksiniminin bulunduğu” temelinde düzenlenmiştir.

Bu sözleşme uyarınca çocuğa uygulanabilecek olan kanuna göre daha erken yaşta reşit olma durumu hariç, on sekiz yaşına kadar her insan çocuk sayılır (md. 1). Bu sözleşmeye taraf olan devletler, çocuğun ana-babasının, vasilerinin ya da kendisinden hukuken sorumlu olan diğer kişilerin hak ve ödevlerini de göz önünde tutarak, esenliği için gerekli bakım ve korumayı sağlamayı üstlenirler ve bu amaçla tüm uygun yasal ve idari önlemleri alırlar. Çocukların bakımı veya korunmasından sorumlu kurumların, hizmet ve faaliyetlerin özellikle güvenlik, sağlık, personel sayısı ve uygunluğu ve yönetimin yeterliliği açısından, yetkili makamlarca konulan ölçülere uymalarını taahhüt ederler (md. 3).

Sözleşme ayrıca çocuğun anne-babasının ya da onlardan yalnızca birinin, yasal vasi veya vasilerinin ya da bakımını üstlenen herhangi bir kişinin yanında iken bedensel veya zihinsel saldırı, şiddet veya suistimale, ihmal ya da ihmalkar muameleye, ırza geçme dahil her türlü istismar ve kötü muameleye karşı korunması için; yasal, idari, toplumsal, eğitimsel bütün önlemlerin alınmasını ve burada tanımlanmış olan çocuklara kötü muamele

olaylarının önlenmesi, belirlenmesi, bildirilmesi, yetkili makama havale edilmesi, soruşturulması, tedavisi ve izlenmesi için gerekli başkaca yöntemleri ve uygun olduğu takdirde adliyenin işe el koyması olduğu kadar durumun gereklerine göre çocuğa ve onun bakımını üstlenen kişilere, gereken desteği sağlamak amacı ile sosyal programların düzenlenmesi için etkin usulleri de içerecek koruyucu önlemlerin alınmasının gerekliliğinden bahsetmektedir. Çocuklar her türlü cinsel sömürüye ve cinsel suistimale karşı korunmalıdır. Bu amaçla özellikle:

- Çocuğun yasa dışı bir cinsel faaliyete girişmek üzere kandırılması veya zorlanması;
- Çocukların, fuhuş, ya da diğer yasa dışı cinsel faaliyette bulundurulması;
- Çocukların pornografik nitelikli gösterilerde ve malzemede kullanılarak sömürülmesini; önlemek amacıyla ulusal düzeyde ve ikili ile çok taraflı ilişkilerde gerekli her türlü önlemin alınması gereklidir.

Hiçbir çocuk, işkence veya diğer zalimce, insanlık dışı veya aşağılayıcı muamele ve cezaya tabi tutulmayacak, yasa dışı ya da keyfî biçimde özgürlüğünden yoksun bırakılmayacaktır. Özgürlüğünden yoksun bırakılan her çocuğa insancıl biçimde ve insan kişiliğinin özünde bulunan saygınlık ve kendi yaşındaki kişilerin gereksinimleri göz önünde tutularak davranılacaktır.

Sözleşmenin çocukların korunması ile ilgili en önemli vurgu 39 ve 40 nci maddelerde yapılmıştır. 39 ncu maddeye göre: "Taraflar devletler, her türlü ihmal, sömürü ya da suistimal, işkence ya da her türlü zalimce, insanlık dışı veya aşağılayıcı muamele ya da ceza uygulaması ya da silahlı çatışma mağduru olan bir çocuğun, bedensel ve ruhsal bakımdan sağlığına yeniden kavuşması ve yeniden toplumla bütünleşebilmesini temin için uygun olan tüm önlemleri alırlar. Bu tür sağlığa kavuşturma ve toplumla bütünleştirme, çocuğun sağlığını, özgüvenini ve saygınlığını geliştirici bir ortamda gerçekleştirilir".

Taraf devletler hakkında ceza yasadını ihlal ettiği iddia edilen ve bu nedenle itham edilen ya da ihlal ettiği kabul edilen her çocuğun; çocuğun yaşı ve yeniden topluma kazandırılmasının ve toplumda yapıcı rol üstlenmesinin arzu edilir olduğu hususları göz önünde bulundurularak, taşıdığı saygınlık ve değer duygusunu geliştirecek ve başkalarının da insan haklarına ve temel özgürlüklerine saygı duymasını pekiştirecek nitelikte muamele görme hakkını kabul ederler.

(2) ocuk Suçluluğunun Önlenmesine İlişkin Birleşmiş Milletler Yönlendirici İlkeleri (Riyad İlkeleri)

ocuk suçluluğunun önlenmesi için ulusal, bölgesel ve uluslararası nitelikte yaklaşımlara ve stratejilere gerek duyulduğunu belirleyerek, her çocuğun, ücretsiz eğitim başta olmak üzere temel insan haklarına sahip olduğunu teyit ederek, yasalarla herhangi bir sorun yaşasınlar ya da yaşamasınlar, kendi başına bırakılan, ihmale uğrayan, istismar edilen, uyuşturucu kullanımına sürüklenen, marjinal koşullarda yaşayan ve genel olarak sosyal risklerle karşılaşan çok sayıda ocuk olduğunu bilerek, suçluluğun önlenmesi ve toplumun esenliği yönünde benimsenen ilerici politikaların sağladığı yararları dikkate alarak, 14 Aralık 1990 tarihinde Genel Kurulun kararıyla kabul edilmiştir. Yasal düzenlemeler ve ocuk ceza adalet sisteminin yönetimi yapılması gerekenler şu şekilde belirlenmiştir:

- Hükümetler tüm gençlerin haklarını ve esenliklerini geliştirmeyi ve korumayı hedefleyen yasalar ve yönetmelikler kabul etmeli ve uygulamalıdır.
- Gençlerin kötü muamele ve istismara maruz kalmalarını ve suç işlemede kullanılmalarını yasaklayacak yasal düzenlemeleri kabul etmeli ve uygulamalıdır.
- Hiçbir ocuk ya da genç, evde, okulda ya da başka yerlerde sert ve aşağılayıcı ceza ve ıslah tedbirlerinin konusu olmamalıdır.

- Çocukların ve gençlerin her tür silaha ulaşmasını kısıtlamayı ve denetim altına almayı öngören yasal metinlerin kabul ve uygulamasının öngörülmesi gerekir.

- Gençlerin daha sonradan suça, lekeli ve ezik bir yaşama itilmelerini önlemek için bir yetişkin tarafından işlendiğinde suç niteliğinde kabul edilmeyen ya da ceza konusu olmayan fiiller bir genç tarafından işlenirse yaptırıma bağlanmamasını öngören yasal metinler kabul edilmelidir.

- Gençlerin statüsünün, haklarının ve yararlarının korunup korunmadığını ilgililerin özgüledikleri hizmetlere kusursuz olarak sevk edilip edilmediklerini denetleyecek bir aracı memuriyet ya da benzeri işlevlerle görevlendirilmiş bir organ oluşturulması öngörülmelidir.

- Atanmış olan aracı ya da başka bir organ aynı zamanda Özgürlüğünden Yoksun Bırakılmış Çocukların Korunmasına İlişkin Yönlendirici Riyad İlkelerinin, Pekin Kuralları'nın uygulanmasını denetleyecektir. Aracı düzenli aralıklarla bu belgelerin uygulanma sürecinde elde edilen gelişmeler için, savaşı savunmakla görevli birimler kurulmalıdır.

- Görevli organların kadın-erkek tüm personeline yasa ve diğer yetkili organlarına uyma ve saygı anlayışını gençlerin özel gereksinimlerine yanıt vermeyi bilmeleri ve gençleri yargı sistemi dışına taşırabilmeyi hedefleyen olanak ve programları tanımaları ve olabildiğince kullanmaları için gerekli formasyon verilmelidir.

- Çocukları ve gençleri uyuşturucu kullanımı ve alış verişine karşı korumayı öngören yasal düzenlemelerin kesinlikle kabulü ve uygulanması gerekir.

(3) Birleşmiş Milletler Çocuk Ceza Adalet Sisteminin Uygulanması Hakkındaki Asgari Standart Kurallar (Pekin Kuralları)

Birleşmiş Milletler Genel Kurulu tarafından 29 Kasım 1985'te kabul edilmiştir. Gençlerin, insani gelişme sürecinin erken aşamalarında

bulunmaları nedeniyle, fiziksel, zihinsel ve sosyal gelişme açısından özel bakıma ve yardıma; barış, özgürlük, değer ve güvenlik koşullarında yasal korumaya gereksinimleri olduğunu kabul edilmiştir. Mevcut ulusal yasal düzenlemelerin, politikaların ve uygulamaların gözden geçirilmesi gerekebileceğini belirleyerek, mevcut sosyal, ekonomik, kültürel, siyasi ve hukukî koşullarda tamamen yerleştirilmesi güç de olsa en azından asgari sınırları belirleyecek bir sınırın belirlenmesi uygun görülmüştür.

Suçlu çocuğun yakalanmasından itibaren ilk inceleme ve sorgulama, yargılama ve hüküm ile kurum dışı infaz yolları hakkında asgari standart kuralları belirlemiştir. Çocuk suçlulara ırk, renk, cinsiyet, dil, din, siyasi ve diğer görüşler, millî ve sosyal köken, varlık, doğum yeri vs. hiçbir ayırım gözetmeksizin uygulanacak olan kuralların temel ilkeleri şunlardır:

- Üye ülkeler, kendi temel çıkarları dairesinde, çocukların ve ailelerin daha iyiye yönlendirilmelerini sağlamalıdır.
- Üye ülkeler, çocukların doğru yoldan saptırılmaya müsait yaşlarda olmaları nedeniyle, bu dönemlerinde onlara toplum içinde yararlı bir yaşam sağlamak için çaba göstermeli ve suçtan ve kabahatlerden uzak bir yaşam için çocukların içinde buldukları koşulları iyileştirmelidirler.
- Çocukların refahını arttırmak amacı ile aile, gönüllüler ve öteki toplumsal gruplar yanında okullar ile diğer kurumlar da dahil olmak üzere her kaynağın harekete geçilerek elbirliği ile çalışmalarını sağlamak için gerekli özen gösterilmeli, böylece hukukun araya girmesi olabildiğince aza indirilmeli ve hukuka aykırı davranışta bulunan çocuklara etkili, hakkaniyetli ve insanca davranılması sağlanmalıdır.
- Gençliğin korunması ve toplumda barış düzenin sürdürülmesi amacı ile tüm çocuklara ayrıntılı bir sosyal adalet çerçevesi içinde uygulanacak adalet, her ülkenin ulusal kalkınma sürecinin bir parçası olarak görülmelidir.

- Bu kurallar bütününün her üye ülkede uygulama yöntemleri o ülkenin ekonomik, sosyal, kültürel koşullarına bağlıdır.

- Çocuk ceza adaleti hizmetleri, hizmetteki personelin çalışma yöntemleri, yaklaşımları ve bilgileri de dahil olmak üzere sistematik olarak geliştirilmelidir.

Ayrıca doğrudan doğruya çocukların suçtan korunması konusunda görevlendirilen, yahut görevleri gereği çocuk suçlularla sık sık temas etmek durumunda olan polis görevlilerinin özel olarak eğitilmesi gereklidir. Bu amaçlarda büyük kentlerde özel polis birimleri oluşturulmalıdır.

Çocuk ceza adaletinin çocuklara uygulanması ile görevli tüm kanun adamlarının özel olarak eğitilmesine dikkat çekmektedir. Polisin çocuk suçlularla ilk temas noktası olduğu göz önüne alındığında, bilgili olması ve iyi davranışta bulunması büyük önem arz etmektedir.

Kentleşme ile suç arasındaki ilişkilerin karmaşık bir nitelik taşıdığı açıkken, çocuk suçlarındaki artışla kentlerin özellikle hızlı ve plansız biçimde daha da büyümesi arasında ilişki kurulmuştur. Dolayısıyla, alanlarında uzmanlaşmış polis birimlerinin varlığı, yalnızca bu belgede yer alan belirli ilkelerin uygulanması açısından değil, ayrıca daha genel olarak çocuk suçlarının önlenmesi, denetlenmesi ve çocuk suçlulara yönelik muamele açısından da vazgeçilmez olmaktadır.

(4) Özgürlüğünden Yoksun Bırakılmış Çocukların Korunmasına İlişkin Birleşmiş Milletler Kuralları (Havana Kuralları)

Birleşmiş Milletler Genel Kurulu tarafından 14 Aralık 1990 tarihinde kabul edilmiştir. Gözaltında veya tutuklu bulunan çocuklarla ilgili olarak taraf devletlerin uyacağı kurallar belirlenmiştir.

Havana Kurallarına göre gözaltında olan veya muhakeme devam ederken tutuklu bulunan (yargılanmamış) çocuklar masum sayılır ve buna

göre muamele görürler. Çocukları tutuklamaktan mümkün olduğu kadar kaçınılır ve istisnai hâllerle sınırlı olarak tutuklama kararı verilir. Bu suretle alternatif tedbirlerin uygulanması için her türlü çaba gösterilir. Her nasılsa tutuklama kararı verilmiş ise, soruşturma organları ve çocuk mahkemeleri, tutma süresini mümkün olan en kısa süreye indirmek için, bu işlemlerin süratle yapılmasına öncelik verirler. Tutuklu çocuklar, hükümlü çocuklardan ayrı yerlerde tutulur.

Havana Kuralları özgürlüklerinden yoksun bırakılacak olan çocukların tutulacakları yere giriş, sınıflandırma ve yerleştirme, fiziksel çevre ve kalma yerleri, eğitim, mesleki öğrenim ve çalışma, eğlenme, din, sağlık bakımı, hastalığın, kazanın ve ölümün bildirilmesi, dış dünya ile ilişkiler, fiziksel kısıtlamanın ve zor kullanmanın sınırları, disiplin usulleri, toplum içine dönüş konularını içermektedir.

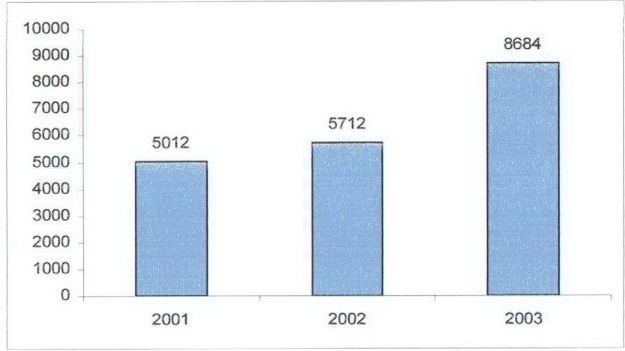
5. JANDARMA VE ÇOCUK

a. Jandarma Bölgesinde Çocuğun Durumu

Öncelikle Türkiye'nin yüzölçümünün %92'sinden sorumlu olan Jandarma Genel Komutanlığının sorumluluk bölgesinde çocukların karıştığı asayiş olayları incelenmiştir. Yıllara göre değişimin görülebilmesi için 2001, 2002 ve 2003 yılları ele alınmıştır. Bir yıl içinde Çocuk Merkezlerine gelen çocukların illere ve geliş nedenine göre dağılımı için miktarların en fazla olduğu 2003 yılı verileri kullanılmıştır. Bu veriler Jandarma Genel Komutanlığı Çocuk ve Ahlak Suçları Kısmından alınmıştır.

(1) Suç Faili Olan Çocuklar

Jandarma bölgesinde suça karışan çocuk miktarı her yıl daha da artmaktadır. Şekil-1'de de görüldüğü gibi 2001 yılında 5012 olan sayı, 2002 yılında 5712, 2003 yılında da 8684'e çıkmıştır.

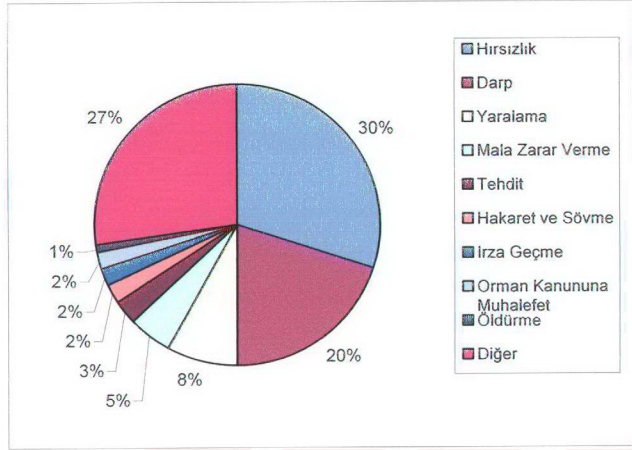

Şekil-1: Yıllara Göre Jandarma Sorumluluk Bölgesinde Fail Olarak Suça Karışan Çocuklar

Suç Türü	Miktar
Hırsızlık	2605
Darp	1736
Yaralama	694
Mala Zarar Verme	434
Tehdit	260
Hakaret ve Sövme	173
Irza Geçme	170
Orman Kanununa Muhalefet	170
Öldürme	86
Diğer	2356
Toplam	8684

Tablo-1: 2003 Yılında Jandarma Bölgesinde Fail Olarak Suça Karışan Çocukların Suç Türüne Göre Dağılımı

Çocukların suç faili olarak karıştıkları olaylar başta hırsızlık olmak üzere, darp, yaralama, mala zarar verme, tehdit, hakaret ve sövme, irza geçme, orman kanununa muhalefet, öldürme suçlarında yoğunlaşmaktadırlar.

Şekil-2: 2003 Yılında Jandarma Bölgesinde Suça Karışan Çocukların Suç Türüne Göre Dağılımı

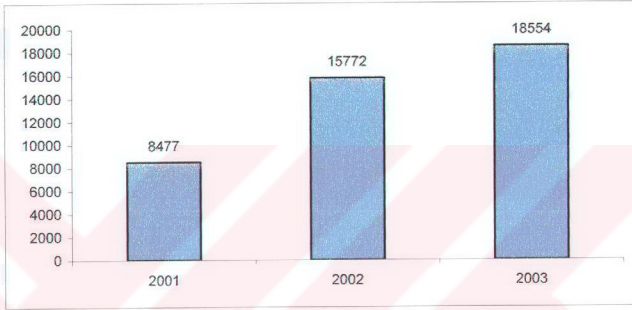

Şekil-3: 2003 Yılında Jandarma Bölgesinde Suça Karışan Çocukların İlere Göre Dağılımı

Çocuk suçlarının, özellikle göç hareketlerinin fazla olarak yaşandığı ve nüfus artışlarının fazla olduğu İstanbul, İzmir, Bursa, Diyarbakır, Balıkesir, Konya, Ankara, Muğla, Aydın ve Kayseri illerinde yoğunlaştığı tespit edilmiştir.

(2) Suç Mağduru Çocuklar

Suça mağduru olan çocukların sayısı her yıl artmaktadır. 2001 yılında 8477 olan sayı, 2002 yılında 15772'ye, 2003 yılında da 18554'e çıkmıştır. Çocukların en sık mağdur oldukları suçların ihmal ve kazaen yaralama, darp, kız-kadın-erkek kaçırma, öldürme ve cinsel suçlar olduğu görülmektedir.

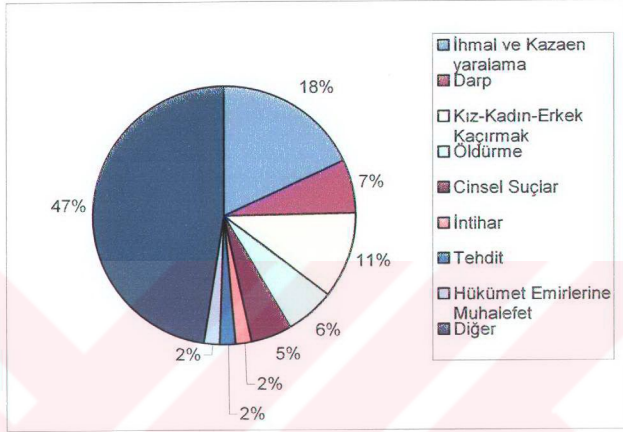
Şekil-4: Yıllara Göre Jandarma Bölgesinde Suç Mağduru Olan Çocukların Dağılımı

Suç Türü	Miktar
İhmal ve Kazaen yaralama	3339
Darp	1226
Kız-Kadın-Erkek Kaçırma	2040
Öldürme	1113
Cinsel Suçlar	927
İntihar	371
Tehdit	369
Hükümet Emirlerine Muhalefet	360
Diğer	8809
Toplam	18554

Tablo-2: 2003 Yılında Jandarma Bölgesinde Suç Mağduru Olan Çocukların Suç Türüne Göre Dağılımı

Çocukların suçun mağduru olduğu asayiş olayları incelendiğinde; ihmal ve kazaen yaralama, darp, kız-kadın-erkek kaçırma, cinsel suçlar,

kasten yaralama, intihar, tehdit ve hükümet emirlerine muhalefet olayları dikkat çekmektedir. Cinsel suçlara müstehcen hareketler, ırza geçmek, ırza tasaddi, evlenme vaadiyle kızlık bozma, fuhuşa teşvik, kadın ticareti ve aracılık suçları dahil edilmiştir.

Şekil-5: 2003 Yılında Jandarma Bölgesinde Suç Mağduru Olan Çocukların Yıllara Göre Dağılımı

Şekil-6: 2003 Yılında Jandarma Bölgesinde Suç Mağduru Olan Çocukların İllere Göre Dağılımı

Herhangi bir suçun mağduru olan çocukların İstanbul, Samsun, Bursa, Ankara, Diyarbakır, İzmir, Şanlıurfa, Balıkesir, Kahramanmaraş ve Kayseri illerinde yoğunlaştığı Şekil-6'da görülmektedir.

b. Çocuğun Korunmasında Jandarma

(1) Jandarma Çocuk Merkezleri

Jandarma Genel Komutanlığı çocuk suçlarının önlenmesi, suça maruz kalan ve suç işleyen çocukların korunması, çocukları suça iten etkenlerin araştırılarak alınabilecek önlemlerin tespit edilmesi, İl ve İlçe J.K.lıklarında çocuk suçları ile mücadelede görevli jandarma personeline bilgi ve eğitim desteği sağlamak, icra edilecek faaliyetler bakımından yönlendirmek amacıyla Çocuk Suçlarını Önleme Merkezi adı ile 2001 yılında kurulmaya başlamıştır. Adı daha sonra Çocuk Merkezi olarak değiştirilmiştir.

İlk olarak, İstanbul İl J.K.lığı bünyesinde Bahçeşehir Çocuk Merkezi teşkil edilmiş ve 23 Ekim 2001 tarihinde faaliyete geçirilmiştir. İstanbul'daki Çocuk Merkezinin faaliyetlerinden alınan olumlu neticeler sonucunda, 16 Nisan 2003 tarihinde Ankara'da Altındağ-Aydınlıkevler'de, 17 Nisan 2003 tarihinde İzmir-Bornova'da, 03 Ekim 2003 tarihinde Aydın'da ve 15 Ocak 2004 tarihinde ise Erzurum'da jandarma Çocuk Merkezi faaliyete geçirilmiştir.

Çocuk Merkezlerinde; çocuklarla ilgili işlemlerinin tamamlanması, ailelerine ya da ilgili kurumlara teslimine kadar barınmaları amacıyla kız ve erkekler için ayrı ayrı olmak üzere yatak odaları, temizlenmeleri için bir banyo, karınlarını doyurmaları için bir yemekhane, çocukların merkezde buldukları sürede iyi vakit geçirebilmeleri amacıyla televizyon odası, oyun odası ile açık ve kapalı oyun alanı bulunmaktadır. Çocuk merkezlerinde;

- Beden, ruh ve ahlaki gelişimleri tehlikede bulunan korunmaya ve yardıma muhtaç, ihmal ve istismara maruz kalan, suç mağduru, kaybolan, evden veya kurumdan kaçan, kimliği tespit edilemeyen, buluntu, kimsesiz, mülteci, refakatsiz, suç işleme eğilimi içinde olan, okul çağında olup da okula gönderilmeyen, sokakta yaşayan veya çalıştırılan çocuklarla ilgili işlemlerin yürütülmesi,

- Çocuğa karşı veya çocuk tarafından suç işlenmesini önleyici çalışmaların yapılması,

- Suç işlemiş veya suça yönelmiş çocukları suça iten etkenlerin araştırılması,

- İl ve İlçe J.K.lıklarında çocuk suçları ile mücadelede görevli jandarma personeline bilgi ve eğitim desteği sağlanması ve icra edilecek faaliyetler bakımından yönlendirilmesi görevleri icra edilmektedir. Bu görevler icra edilirken de aşağıdaki hususlar göz önünde bulundurulmaktadır;

Çocukların daha önce nerede ve ne şartlarda barındığı bilinmediğinden merkeze getirilen çocuklara öncelikle banyo yaptırılmakta, yemek ve kıyafet ihtiyaçları karşılanmaktadır. Temel ihtiyaçların karşılanması sürecinde, aynı zamanda çocukların merkeze getiriliş nedenleri ile ilgili araştırma yapılmakta ve çocuğun kimlik tespiti yapılarak gerekli yasal işlemler yürütülmektedir.

Suçla karışmış olması ya da mağdur olması durumuna uygun olarak çocuğun sağlık muayenesi yaptırılmakta ve ilgili kurum/kuruluşa veya ailesi ile irtibat kurularak ailesine teslim edilmektedir. Müteakiben, çocuk kendisini kurtarınca kadar takip safahatı başlamaktadır. Bu safhada aile ile sürekli irtibatta bulunarak çocuğun takibi yapılmakta, gerektiğinde maddi ve manevi yardımlarda bulunmaktadır.

Çocukların korunması maksadıyla; on sekiz yaşından küçüklerin umuma açık yerlerde çalışıp çalışmadığı, on sekiz yaşından küçüklerin içkili yerlere girip girmedikleri, çocukların çalıştırılması yasak yerlerde çalıştırılıp çalıştırılmadığı kontrol edilmektedir.

Çocuklara alkollü içki, tütün mamulü, pornografik malzeme, müstehcen yayın, uçucu ve uyuşturucu madde ile bağımlılık yapan maddelerin satılıp satılmadığı kontrol edilmektedir. Mevzuata aykırı hareket ettiği tespit edilen yerlerle ilgili olarak yasal işlem yapılması için ilgili güvenlik kuvvetleri harekete geçirilmektedir.

Çocukların cinsel faaliyet için kandırılması ve zorlanmasını, fuhuş veya pornografik nitelikli gösterilerde kullanılmasını önleyici çalışmalar yapılmaktadır. Muhtarlarla iş birliği yapılarak öğrenim yaşına girmiş olmasına rağmen okula gitmeyen veya öğrenime devam etmeyen çocuklar tespit edilmekte, bu çocukların aile ve ebeveynleri ile görüşülerek okula gitmeleri sağlanmaktadır.

İnsan ticareti, insan hakları mağdurlarından çocuk yaşta olanlarının tamamına bu merkezlerde işlem yapılmakta ve rehabilite edilerek topluma kazandırılmaktadır. Uçucu veya uyuşturucu madde bağımlısı olduğu anlaşılan çocukların tedavisi için sağlık kuruluşları ile iş birliğinde bulunmaktadır.

Ayrıca, çocuk merkezlerine getirilen çocukların ilgi ve kabiliyet alanları belirlenerek, çocuklara yönelik eğitim desteği ile meslek edindirme faaliyetleri için İl/İlçe Halk Eğitim Müdürlüklerinin imkânlarından ve jandarma birliklerinde açılan meslek edindirme kurslarından istifade edilerek, topluma faydalı bir birey olarak kazandırılmaktadır.

İl	Miktar
İstanbul	771
Ankara	597
İzmir	438
Aydın	227
Erzurum	111
Toplam	2144

Tablo-3: Çocuk Merkezlerine Gelen Çocuk Miktarları

Belirtilen bu faaliyetler kapsamında; Çocuk Merkezleri tarafından 31 Ağustos 2004 tarihine kadar İstanbul, İzmir, Ankara, Aydın ve Erzurum'da miktarları Tablo-4'te gösterilen 2144 çocuğa işlem yapılmıştır.

Geliş Nedeni	Miktar
Sokakta çalıştırılan	528
Suç isnadı	533
Suç mağduru	397
Yardıma muhtaç	325
Buluntu	176
Okula Gitmeyen	180
Evden kaçan	75
Tanık	10
Toplam	2144

Tablo-4: Geliş Nedenine Göre Çocuk Merkezlerine Gelen Çocuk Miktarları

Sokakta çalıştırılma, suç isnadı, suç mağduru, yardıma muhtaç, buluntu, okula gitmeyen, evden kaçan ve tanık olmak üzere çeşitli sebeplerle Çocuk Merkezleri tarafından haklarında işlem yapılan çocuklar daha ailelerine, sosyal hizmet kurumuna ya da emniyet birimlerine teslim edilmiştir.

Jandarma çocuk merkezlerinin Türkiye genelinde yaygınlaştırılması kapsamında önümüzdeki dönemde; İstanbul (Anadolu yakası), Bursa, Adana, Antalya, Kayseri ve Diyarbakır illerinde de teşkil edilmesi planlanmış olup, merkezlerin sayısının on bire ulaşması hedeflenmiştir.

Çocuk Merkezlerinde görev yapan personel, göreve başlamadan önce İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi ve Adli Tıp Enstitüsünde çocukların korunması, çocuk psikolojisi ve iletişim konularında dokuz hafta süreli özel eğitimden geçirilmiştir. Uygulamada belirlenen ihtiyaçlar da dikkate alınarak, personelin eğitimi konusunda Adli Tıp Enstitüsü ile iş birliği çalışmalarına devam edilmektedir.

Jandarma çocuk merkezleri; merkez karargahı, sosyal hizmetler kısmı, işlem kısmı olmak üzere üç kısımdan oluşmaktadır.

- Merkez karargahında; merkez amiri, merkezin idari ve temizliğini yapan personel,
- Sosyal hizmetler kısmında; kısım amiri, sosyal hizmetler astsubayı ve psikolog,
- İşlem kısmında ise; suç önleme astsubayı ve uzmanı, kayıp çocuk, adli işlem ve istatistik elemanı görev yapmaktadır.

(2) Diğer Jandarma Birimleri Tarafından Yapılan Faaliyetler

J.Gn.K.İğınca, her çocuğun fiziksel, zihinsel, ruhsal, ahlaki ve sosyal gelişimi açısından yeterli yaşam standardına ulaşma hakkına sahip olduğu, çocukların kişiliklerinin tam ve uyumlu olarak için mutlu, sevgi dolu ve anlayışlı bir aile ortamında yetişmesinin zorunlu olduğu, aile ortamından yoksun olanların özel korunması ve bütün faaliyetlerde çocuğun yüksek yararının gözetilmesi hassasiyetle takip edilmeye çalışılmaktadır.

J.Gn.K.İğınca, çocukların korunması ve çocuk suçluluğunun önlenmesi kapsamında; J.Gn.K.İğı karargahında Asyş.Ş.Md.lüğü bünyesinde "Çocuk ve Ahlak Suçları Kısmı" oluşturulmuştur. Jandarma çocuk merkezlerinin faaliyetleri, "Çocuk ve Ahlak Suçları Kısmı" tarafınan takip edilmekte ve yönlendirilmektedir. İli ve İlçe J.K.lıkları ile J.Krk.K.lıklarında teşkilatlanmaya gidilerek bir astsubay "Çocukları koruma işlem astsubayı" olarak ikiz görevlendirilmiştir. Bu astsubay şu faaliyetleri yürütmektedir:

- Sorumluluk bölgesinde suçla karışan çocuklarla ve çocuk suçluluğu ile ilgili istatistiki bilgileri toplamak ve değerlendirmek,
- Çocuk suçluluğunun önlenmesi için plan ve programlar yapmak ve ast birlikleri yönlendirmek,
- Çocukların suç işleminin önlenmesi için tedbirler geliştirmek,
- Korunmaya muhtaç çocuklarla ilgili olarak Sosyal Hizmetler İl Müdürlükleri ile koordine içinde çalışmak,
- Çocukların uyuşturucu madde bağımlılığını önleyici tedbirler geliştirmek ve uyuşturucu ile mücadele konusunda ilgili kurum ve kuruluşlarla koordine içerisinde çalışmak,
- Kimsesiz korunmaya muhtaç çocukların eğitimi ve meslek edinmeleri için Millî Eğitim ve Halk Eğitim Müdürlükleri ile özel organizasyonların devreye girmesine yönelik çalışmalar yapmak,
- Çocuğa karşı çocuk tarafından suç işlenmesini önleyici çalışmalar yapmak ve konu ile ilgili ast birlikleri yönlendirmek,
- Suç işlemiş veya suçla yönelmiş çocuklar ile korunmaya muhtaç çocukları suçla iten etkenleri araştırmak,
- Çocuğun cinsel tacizden korunması, fuhuş veya pornografik nitelikli gösteriler ve faaliyetlerde sömürülmesi konusunda tedbirler alınmasını sağlamak,
- Okula gitmeyen/gönderilmeyen çocuklarla ilgili İl Millî Eğitim Müdürlükleri ile koordine ve iş birliği içerisinde çalışmak,
- Çocuk suçlarında ast birliklerin mevzuata uygun hareket etmesi için gerekli tedbirlerin alınmasını sağlamak,
- Hakkında işlem yapılan kimsesiz, korunmaya muhtaç ve mağdur çocuklar ile suç işlemiş ve yargı süreci tamamlanmış çocukların kendilerini kurtarıncaya kadar takiplerini ve ihtiyaç duyduklarında desteklenmelerini sağlamak.

Çocukların suçtan korunması ve sağlıklı bir aile ortamında yetiştirilmesinde, sadece bir kurum veya kuruluşun faaliyet göstermesinin yeterli olmayacağı düşünüldüğünden Jandarma Genel Komutanlığı aşağıdaki kurumlarla iş birliği içerisinde;

- Çocuk suçluluğunun önlenmesi, çocukların topluma sağlıklı olarak katılmalarını sağlamak amacıyla; Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu,

- Madde bağımlılığı ve sapma davranışlarının tedavisinde Sağlık Bakanlığı,

- Suçu önleme, suça yönelme ve ıslah hizmetleri konusunda Adalet Bakanlığı ve Emniyet Genel Müdürlüğü,

- Koruyucu, önleyici, tedavi edici programların üretilmesi ve bilimsel çalışmaların yapılması amacıyla üniversiteler,

- Yaygın ve örgün eğitim kuruluşlarından yararlandırılmaları, eğitim ve işçi yönlendirme konularında Millî Eğitim Bakanlığı,

- Ailelerin ve toplumun bilgilendirilerek kamuoyu oluşturulması konusunda basın ve yayın kuruluşları,

- Çocuk hakları ve çocukların topluma kazandırılması alanındaki faaliyetler konusunda sivil toplum örgütleri ve meslek kuruluşlarının bilgi ve tecrübelerinden faydalanılmakta ve iş birliğine önem verilmektedir.

Uluslararası iş birliği çalışmaları kapsamında UNICEF ve British Council ile çocuk suçları ile mücadelede görev alan personelin eğitimi konusunda iş birliği faaliyetleri yürütülmektedir. 22-24 Mart 2004 tarihleri arasında İngiltere'nin Sussex kentinde düzenlenen "İnternette çocuk pornografisi ile mücadele" konulu seminere J.Gn.K.lığı tarafından katılım sağlanmıştır.

Türkiye-Avrupa Birliği Mali İş Birliği Programı kapsamında, çocukların korunması ve çocuk suçluluğu ile mücadele projesi J.Gn.K.lığının koordinatörlüğünde ve çocukların korunması ve çocuk suçluluğu alanında çalışan kurum ve kuruluşlarla müşterek olarak yürütülmektedir.

İKİNCİ BÖLÜM

KURAMSAL ÇERÇEVE

1. ÇOCUKLARIN ÖZELLİKLERİ

a. Çocuğun Hafızasındaki Bilgileri Hatırlama Becerisi

Çocuk ihmal ve istismarı olaylarında fiziksel delillerin bulunmadığı durumlarda tek delil çocuğun vereceği ifadedir. Ancak çocukların verdiği ifade de her zaman tam olarak güvenilir değildir. Çocuklar olayları yanlış hatırlayabilmekte ve başkalarının yönlendirmelerine açık bulunmaktadır. Bu nedenle çocuğun hatırlama becerileri bilinerek en üst düzeye çıkarılmaya çalışılmalıdır. Aksi takdirde, belki bir masum cezaevine giderken, bir suçlu dışarıda kalacak ve suç işlemeye devam edecektir.

Hafıza çok karmaşık ve olay anında etkili olan bir çok faktörün etkisi altındadır. Olayın oluş zamanı, çocuğun yaşı, stres miktarı gibi faktörlerin çocuğun hatırlamasında etkisi büyüktür. Ancak bu durum yine de durum ve kişiye göre değişiklik göstermektedir (Wilson ve Powell, 2001: 5).

Çocuklar neyi hafızalarına almaları gerektiği konusunda tecrübesiz oldukları için bazı şeyleri yetişkinlerden daha çabuk unuturlar (Saywitz ve Camparo, 1998). Bu sebeple olay hakkında yapılacak olan görüşme mümkün olduğu kadar kısa süre sonra yapılmalıdır. Olay ile yapılacak görüşme arasında geçen süre uzadıkça çocuktan alınacak bilgi miktarı da azalmaktadır (Lamb, Sternberg ve Esplin, 2000).

Çocuğun yaşı da hatırlama yeteneğini etkileyen unsurlardandır. Çocuklar üç yaşından itibaren geçmişte yaşadığı olaylara ilişkin bilgi vermeye başlayabilirler (Wilson ve Powell, 2001: 5). Küçük çocuklar daha az bilgi hatırlar ve daha çabuk unuturken, daha büyük çocuklar daha fazla ve daha

doğru bilgi hatırlar ve daha geç unutulur (Lamb, Sternberg ve Esplin, 2000). Çocuklardan bir olay hakkında yeterli bilgi alınabilir. Ancak ocuklar ana olayları, kendileri için önemsiz gördükleri çevresel konulardan (rneğin: odaya bir adamın girdiğini hatırlayabilir ama ayakkabısının ne renk olduğunu hatırlamayabilir) ve kendi yaşadıklarını, yalnızca izleyerek şahit oldukları olaylardan daha iyi hatırlarlar (Saywitz, Geiselman, ve Bornstien, 1992).

Çocukların hafızaları yetişkinler kadar hata yapmaya meyilli değildir. Çocuklar daha az hatırlamalarına rağmen, doğruya yakın hatırlarlar ya da yetişkinler kadar hata yaparlar (Lamb, Sternberg ve Esplin, 2000). Çocukların hafızaların alınan bilgiler iki yolla alınmaktadır. Birincisi ocuğun kendiliğinden hatırlaması, ikincisi görüşmecinin mşdahalesi (sorgulama) ile hatırlamasıdır.

Açık uu sorular ile çocuğun kendi yaşadığı ve hatırladığı şeyleri kendi ifadeleriyle anlatmasına kendiliğinden hatırlama denir. Ve "görüşmenin kalbi" olarak nitelendirilmektedir. Çocuktan en fazla ve doğru bilgilerin alındığı blşmdşdş. Bu sebeple çocuğa yaşadıklarını anlatması için fırsat verilmelidir (Alridge ve Wood, 2002). Kendiliğinden hatırlamanın bazı özellikleri şunlardır (Davies ve Wescott, 1999: 8):

- Kendiliğinden hatırlama ile çocuğun anlatacaklarının miktarı yaş arttika artmaktadır,
- Kendiliğinden hatırlama genellikle doğrudur,
- Çocuğun anlattıklarının doğruluğu yaşa göre değişmez, (yani daha bşyşk çocukların anlattıkları daha doğru değildir.)
- Detayların eksik söylenmesi yanlış söylenmesinden daha yaygındır.

Burada ocuğun anlatacaklarının doğruluğu yaşa göre değişmemesine rağmen, çocuğun anlattıklarının miktarı yaşa göre değişmektedir. Daha kşk yaştaki çocuklar kendiliğinden hatırlama safhasında daha az bilgi vermektedirler. Verilen bilgi miktarı ergenliğe

yaklaşıldıkça artmaktadır (Powell ve Thomson, 1994: 208). Kendiliğinde hatırlama ile yeterince bilgi alınamadığından görüşmeci tarafından, olay hakkındaki detayların öğrenilmesi maksadıyla kapalı uçlu ve spesifik soruların sorulmasına müdahaleli (sorgulamayla ortaya çıkan) hatırlama denir. Bu konudaki çalışmalar şu sonuçları ortaya çıkarmıştır (Davies ve Wescott, 1999: 9):

- Müdahaleli (sorgulamalı) hatırlamada alınan bilgi miktarı artarken, alınan bilgilerin doğruluk oranı kendiliğinden hatırlamadan daha az olmaktadır,
- Açık uçlu sorulara spesifik sorulardan daha cevap verilir,
- Spesifik sorulara ise yönlendirici sorulardan daha doğru cevap verilir,
- Doğruluktan uzaklaşma küçük çocuklarda büyük çocuklara oranla daha fazladır.

Çocuklar belleklerindeki bilgileri geri getirmede bazen başarısız olabilirler. Bunun çeşitli sebepleri vardır. Çocuklar anlatmak istedikleri olayı kendi ifadeleriyle anlatmalıdırlar. Bu da açık uçlu sorular ile sağlanmaktadır. Ancak açık uçlu sorulara verilen cevaplar daha doğru olmasına rağmen, daha az olmaktadır. Daha fazla bilgi almak için detaylar hakkında doğrudan sorular sorulurken, doğruluğun azalabileceği unutulmamalıdır (Faller, 1996).

b. Çocukların Yönlendirilebilirliği

Fundudis (1997: 151) yönlendirmeyi "başkasının aklındaki (fikir, durum veya yapılacak hareket) etkileme hareket veya işlemi" olarak tanımlanmıştır. Ceci ve Bruck (1993) ise yönlendirilebilirliği "görüşme öncesi ve sonrasında sosyal ve psikolojik faktörlerin çocuğun olay hakkında anlattıklarını etkileme derecesi" olarak tanımlamıştır.

Çocuklar yaşadıkları olayı anlatırken başkaları tarafından kendilerine yapılmış olan telkinlere boyun eğebilmekte veya kendisine öğretildiği şekilde ifade verebilmektedir. Çocuğun yönlendirilerek, gerçeklerden farklı şekilde yaşadığı olayı anlatmasına neden olan faktörler bilişsel (olay ile olay hakkındaki görüşme arasında geçen sürenin uzaması nedeniyle detayların unutulması) ve sosyal (bir tek hipoteze bağlı olarak görüşme odasına giren görüşmeci, duymak istedikleri cevabı almak için ısrarcı bir şekilde yönlendirici sorular sorması gibi) olarak iki grupta toplanabilmektedir. Özellikle görüşmecinin beklediği cevabı almak için yönlendirici sorular sorması, çocuğun doğruluğunu zayıflatmaktadır.

Aşağıda çocuğun yönlendirilmesine ve gerçeklerden farklı cevaplar vermesine neden olan faktörler sıralanmıştır (Wilson, Powell, 2001: 12).

Yaş: Okul öncesi çocuklar, az bilgiye sahip olmaları, kısıtlı dil ve gözleyerek öğrenme becerileri ve otoriter bir görüşmeciye memnun etme istekleri nedeniyle daha büyük çocuklara ve yetişkinlere göre daha kolay yönlendirilebilirler.

Olay ile görüşme arasında geçen zaman: Çocuğun yanlış bilgi verme ihtimali olay ile görüşme arasındaki süre arttıkça artmaktadır.

Görüşmecinin statüsü: Yaşı büyük, bilgili ve otoriter görüşmeciler, daha düşük statülü yetişkinlere ve çocuğun akranlarına göre daha kolay yönlendirebilirler.

Görüşmecinin yönlendirmesi: Bazen görüşmeciler bilmeyerek çocuğun ifadelerini kendi ön yargılarını doğrulayacak şekilde ayarlamaya çalışmaktadırlar.

Görüşmenin yinelenmesi: Çocuklar kendilerine önceden telkin edilen yanlış bilgileri yinelenen görüşmede tekrarlarlar. Çocuktan gerçekte olmamış bir olayı tekrar tekrar düşünmesi istenirse, çocuk etki altında kalarak

olay gerçekten olmuş gibi anlatabilir. Ya da görüşmeci bir soruyu çocuğa tekrar tekrar sorarsa çocuk ilk cevabın yanlış olduğunu düşünerek cevabını değiştirebilir.

Kategorize etmek: Bir kişi veya olayı olumsuz yönde kategorize etmek çocuğun o yönde ifade vermesine neden olur. Örneğin görüşmecinin bir kişinin kötü biri olduğunu söylemesi nedeniyle çocuk o kişinin kendisini aldattığını veya yalan söylediğini söyleyebilir.

Akran Baskısı: Çocuk akranlarınınki ile uyumlu olması için yanlış bilgi verebilir.

Kesin cevapları desteklemek: Çocuğun vereceği cevaplar görüşmecinin rüşvet ("Ne olduğunu söyle sonra bitireceğiz" gibi) ve ödülleri ("Bunu söylediğin için çok güzel bir kızsın" gibi) göre şekillenebilir.

Soru tipi: Spesifik soruların ("Şapkası ne renkti?" gibi) cevaplarını hatalı olması ihtimali genel sorulardan ("Nasıl görünüyordu?" gibi) daha fazladır. Çünkü spesifik sorulardaki bazı bilgiler yanlış olabilir (ilk cümlede adamın şapkası olduğu ve çocuğun da onun rengini bildiği kabul ediliyor). Yönlendirici sorular ("Şapka giyiyordu, değil mi? gibi) çocuğa nasıl bir cevap beklenildiğini gösterir. Görüşmecinin ses tonu, davranışları ve ifade tarzı da çocuğun istenen cevabı vermesine neden olabilir.

Hayal kurma: Çocukların cinsel istismar konusunda yanlış ifade vermeleri bazen de çocuğun olmuş gibi hayal kurmasından ve daha bu hayal ile gerçeği birbirinden ayıramamasından kaynaklanmaktadır.

Buradaki durumlar her zaman ve her çocuk için geçerli değildir. Bir durumda yönlendirmeye buyun eğen çocuk başka bir durumda eğmeyebilir. Bu yüzden yukarıdaki bilgiler çocuğun anlattıklarına şüphe ile bakılmasından çok, görüşmecinin kendisini ayarlaması ve yönlendirici olmaması için kullanılmalıdır.

c. Görüşmede Kullanılan Dil

Çocuğun kullandığı dilin yeterlilik seviyesi çocuktan alınacak olan bilgileri çok büyük oranda etkilemektedir. Çocuktan alınabilecek bilgi miktarı çocuğun kullandığı dil ile doğru orantılı şekilde artmaktadır. Bu sebeple çocuğun dil gelişim seviyesinin belirlenmesi gerekmektedir.

Çocuğun dil seviyesinin belirlenmesi, görüşmeciye hem kendi konuşma tarzını çocuğa göre ayarlaması için, hem de çocuğun anlatmak istediklerini doğru anlatabilmesi için gereklidir. Bu yüzden, çocuğa kritik sorular sorulmadan önce çocukla güncel konular hakkında konuşulmalı ve şu hususlara dikkat edilmelidir (Saywitz ve Elliott, 1998);

- Çocuğun konuşması anlaşılır mı?
- Bir cümlede ortalama kaç kelime kullanıyor?
- Ortalama kaç heceli kelimeler kullanıyor?
- Grameri nasıl? Karmaşık gramer kullanıyor mu? Zamirleri doğru kullanıyor mu?
- Kelime bilgisi nasıl?

Bu şekilde çocuğun gramer düzeyi tespit edildikten sonra çocuğun kelimeleri ve kavramları anlama düzeyi belirlenmelidir. Çünkü çocukların dil yeteneği yetişkinlerinkinden daha zayıftır. Kelime bilgileri sınırlıdır ve kelimeleri tuhaf şekillerde kullanabilirler. Cümleleri kısaltma eğilimindedirler bu yüzden detayları kısa keserler. Çocuğun sorulacak sorulara doğru cevap verip vermediğinin bilinmesi gerekmektedir (Lamb, Sternberg ve Esplin, 1998). Bunun için aşağıdaki kavramları anlama ve kavrama derecesi test edilmelidir (Saywitz ve Elliott 1998);

Geleneksel ölçme sistemleri: Çocuğun ölçme sistemlerini bilip bilmediğini anlamak için bazı sorular sorulmalıdır. Benim boyum ne kadardır?

Bu odanın boyu kaç metredir? Bugün günlerden ne? Ne kadar zamandır burada oturuyoruz ? Saat kaç? gibi.

Vücut Parçaları ve Fonksiyonları: Bir kağıda insan vücudu çizilerek, organların adları ve ne işe yaradıkları sorulmalıdır.

Basit Kavramlar: Basit kavramları anlama derecesi ölçülür. Birinci, sonuncu, asla, her zaman, yakında, uzakta, önce, sonra, içerde, dışarıda gibi. Burada oyuncaklar sıraya dizilerek birinci veya sonuncunun hangisi olduğu sorulabilir.

Renkler: Çocuklar ana renkleri bilebilir ama turkuaz, bordo gibi renkleri bilemeyebilirler. Bunun için pastel boyalar kullanılabilir.

Yerler: Çocuklar yer isimlerini kendilerine göre hatırlarlar. Bir yeri rengiyle ya da bir sokağı oradaki komşusunun adıyla bilebilir. Bu yüzden önce şehir, ilçe, mahalle ve sokağın isimleri sorulmalıdır.

Akrabalık Terimleri: Çocuğun akrabalarına veya hayatlarındaki kişilere nasıl isimler verdiği belirlenmelidir. Aileleriyle birlikte yaşayan kimselerin isimleri sorulmalıdır.

Sayı Bilgisi: Çocuğa bir miktar nesne verip, sonra belirli bir sayıdaki nesne geri istenerek çocuğun sayı bilgisi test edilebilir. Ama yine de çocuğun sayıları bilmesi, zaman içinde olan olayların sayısını bileceği anlamına gelmez.

Bu seviye belirlendikten sonra çocuğun dil gelişim seviyesine göre çocukla konuşulmalıdır. Çocuğun seviyesine uygun dil kullanılmazsa çocuğun cevap verememesi, karmaşık ve yanlış cevaplar vermesi gibi sorunlar ortaya çıkabilmektedir (Davies ve Westcott, 1999: 10).

Çocuğun dil ve hafıza becerilerinin zayıf olması onun beceriksiz, yeteneksiz bir tanık olduğu anlamına gelmemeli, onunla daha uygun teknikler kullanılarak görüşülmeli ve mümkün olduğu kadar fazla bilgi alınmaya çalışılmalıdır (Lamb, Sternberg ve Esplin, 1998).

Çocukla konuşurken kullanılan gramer kolaylaştırılmalı, uzun ve karmaşık cümleler yerine kısa ve basit cümleler kullanılmalıdır. Cümleler pasif veya karmaşık yapıda olmamalı, aktif cümleler ve geçmiş zaman kullanılmalıdır (Örneğin: “Şöyle olmuş olabilirdi?” yerine “Ne oldu?”, “Seninle konuşuldu mu?” yerine “O seninle konuştu mu?”). Grameri basitleştirmenin diğer yolu da üç-dört heceli kelimeler yerine, bir-iki heceli kelimeler kullanılmaya çalışılmalıdır (Saywitz ve Camparo, 1998).

ç. Doğruluk

Çocuğun ifadelerinin doğruluğu yönlendirilebilirlik ile yakından ilgili olan bir konudur. Aile ve çevrenin yönlendirmesi özellikle çocukları yalan söylemeye teşvik etmektedirler. Çocukların gerçeklerden farklı ifade verdikleri diğer bir durum ise kendi kurduğu hayalleri gerçek gibi anlatmasıdır.

Çocuğun verdiği ifadenin doğruluğu çocuğun yaşına, olay ile ifadenin alınışı arasında geçen zamana, kullanılan görüşme yöntemine ve çocuğa daha önceden yapılmış olan yönlendirici telkinlere bağlıdır. Çocuğun yaşı büyüdükçe doğruluğu artmakta, olay ile ifadenin alınışı arasında geçen zaman arttıkça doğruluğu azalmaktadır. Çocuğa daha önceden bazı şeyleri anlatması telkin edilmişse ve görüşmede önce açık uçlu sorular daha sonra spesifik sorular sorulmamışsa çocuğun doğruluğu azalmaktadır (Poole ve Lamb, 2002: 45-54).

Çocuklar altı yaşından itibaren yalan söylendiğini fark etmeye ve kendileri söylediğinde inandırıcı olmaya başlarlar. Yetişkinler gibi yalan söylemeye ise sekiz yaş civarında başlarlar. Bu yaş grubundaki çocuk artık

yalanın başkasını aldatmak için kullanıldığını ve farklı durumlarda farklı şekillerde kullanılması gerektiğini öğrenir (Wilson ve Powell, 2001: 14).

Çocuğun anlattığı bilgilerin doğru olup olmadığının belirlenmesi gereklidir. Aksi takdirde suçlu kimseler dışarıda kalırken suçsuz kimseler zor durumlarda kalabilmektedir. Yalan söylemenin işaretleri aşağıda sayılmıştır (Baltaş ve Baltaş, 2001: 142-146):

- Yalan söyleyen kişinin elleriyle yaptığı jestler azalır. Eller cebe sokulur, üzerine oturulur ya da birbirini tutar vaziyette durur. Bu zor zamanda annenin elinin tutulması yerine geçerek gerginliği azaltır.

- Yalan söyleyen kişinin elini yüz çevresine götürme ve yüzüne değdirmeye sayısı artmaktadır. Çocuklar yalan söylediklerinde elleriyle ağızlarını kapatırlar.

- Beden hareketlerinde artma meydana gelmektedir. Yerinde duramamakta ileri-geri, sağa-sola devamlı hareket etmekte ve kesik kesik konuşmaktadır.

- Yalan söyleyen kişi karşısındaki ile göz temasından kaçınır.

Bu davranış ve hareketlerin yalan söylendiğini gösteren kesin deliller olarak kullanılması mümkün değildir. Çünkü: buradaki bazı işaretler hem yalan hem de doğru ifadede kullanılabilir, hiçbir ipucu yalnız başına yalan söylendiğine delil olamaz, stres sonucu ortaya çıkan davranışlarla benzerdirler ve karıştırılabilirler. Bu yüzden görüşmeci burada dikkatli olarak bu işaretlerin çocuğun gergin olduğundan mı, yoksa yalan söylediğinden mi oluştuğunu kestirebilmek için farklı şekillerde olayı anlattırmalıdır.

Çocuğun doğruyla yanlışını birbirinden ayırt edip edemediğinin görüşmeci tarafından tespit edilmesi gerekir. Bunun için basit ve kesin

cevaplı bir kaç soru sorarak, çocuğun doğru ile yanlış ayırt edip edemediği test edilmelidir (Örneğin: Kahverengi olan kazağınız için, “Benim kazağım sarı renkli dersem bu doğru mu olur yanlış mı olur?” veya siyah olan ayakkabınız için “Ayakkabılarım mavi renklidir dersem bu yanlış mı olur doğru mu?” şeklindeki sorulara verdiği cevaplar ile doğru ile yanlış ayırt etme düzeyi belirlenebilir).

d. Endişe ve Korkunun Yenilmesi

Çocuklar bilgi veren kişi olma durumuna pek alışık olmadıkları, kendilerine bakım veren kişiden ayrıldıkları ve yabancılarla konuşmaktan korktukları için mahkeme öncesinde çok fazla stres altına girmektedirler. Kendilerini yetersiz hissetmeleri ve belirsizliğin yarattığı korku nedeniyle sessiz kalmakta, cevap vermeye direnmekte ve huzursuz olmaktadır (Cichetti ve Toth, 1995).

Çocuklardaki Endişe ve Korku Kaynakları	
0-12 ay	Yüksek sesler(gök gürültüsü gibi), keskin kokular, açlık, örümcekler, yılanlar, aniden ortaya çıkan nesnelere.
1 yaş	Aileden ayrılma, tuvalete düşme, yaralanma, yabancılar.
2 yaş	Yüksek sesler, hayvanlar, karanlık, aileden ayrılma, bireysel çevrenin değişimi, garip akranlar, anne-babanın ruhsal durumu.
3-5 yaş	Maskeler, karanlık, hayvanlar, aileden ayrılma, gürültüler, fiziksel yaralanma.
6-8 yaş	Doğaüstü varlıklar, fiziksel yaralanma, gök gürültüsü, karanlık, yalnız kalmak ve yalnız uyumak, medyadaki olaylar(çocuk kaçırma, nükleer silahlar gibi).
9-12 yaş	Okuldaki sınavlar, okuldaki başarı, fiziksel yaralanma, fiziksel görünüş, ölüm, anne-babanın boşanması.
12 yaş ve üstü	Sosyal ilişkiler, cinsellik, kişisel ilişkiler, anne-babanın boşanması

Tablo-5: Çocuklardaki Endişe ve Korku Kaynakları
(Wilson ve Powell, 2002: 11)

Bu endişe ve kaygı çocuğun olayları anlatmasını engelleyecek kadar yüksek olduğunda görüşmeci çocuğun anlatımını bozmadan bu endişeleri yenmelidir. Bu endişelerin yenilmesi görüşmecinin çocuk ile kurduğu iletişime bağlıdır ve çocuğun bilişsel fonksiyonlarının yükselmesine neden olur. Görüşmecinin uygun iletişimi kurabilmesi empati yeteneğine de bağlıdır. Görüşmeci çocuğun durumunu anlamalı ve bunu anladığını belli etmelidir “Endişelenme”, demek yerine “Bir yabancı tarafından ifadenin alınması seni kaygılandırıyor mu?” denmelidir. Fazla konuşmayan ve iş birliği yapmaktan kaçınan bir çocuğa bunu engellemek için rüşvet teklif etmek, baskı yapmak, zor kullanmak, korkutmak yalnızca çocuğun ifadesin güvenilirliğini azaltır ve daha az bilgi vermesine neden olur (Saywitz ve Camparo, 1998).

Çocuklar gizlilikten dolayı da kaygı duyabilirler. Görüşmeci çocuğa, öğrendiği bilgileri yalnızca bilmesi gerekenlere söyleyeceğini söyleyebilir. Daha büyük çocuklara ise öğrendiklerini hâkime, avukata söyleyeceğini, bunun da yargılama için gerekli olduğunu söyleyebilir. Bu şekilde çocuk rahatlatılır (Saywitz ve Camparo, 1998)

2. GÖRÜŞMENİN PLANLANMASI

Çocukla yapılacak olan görüşme bir plan dahilinde yürütülmelidir. Görüşmeyi yapacak kişi, görüşmenin yapılacağı oda, odada bulunabilecek kişi ve eşyalar hakkında detaylı bir planlama yapılması görüşmenin olabildiğince uygun yapılmasını sağlar. Çocukla yapılacak olan görüşme çok ciddiye alınmalıdır. Adeta herkesin ilgi ve hayranlık duyduğu bir kişi ile yapılacak son röportajmış gibi düşünülmeli ve ayrıntılı bir şekilde planlama yapılmalıdır. Bu sayede çocukla nelerin konuşulacağı, hangi soruların daha uygun olduğu belirlenir, ve sonuç alınamayacak konulara girilmesi önlenir. Çocuk ve iddia konusu hakkında bilgi toplama görüşmecinin iyi bir plan yapmasını, çocukla daha iyi iletişim kurmasını ve detayların daha iyi anlaşılmasını sağlar.

Yapılacak olan görüşmeyi planlamanın üç basamağı vardır. Yapılacak olan görüşmenin amacının belirlenmesi, çocuğun geçmişi hakkında olabildiğince detaylı bilgi toplanması, çocuk hakkında kişisel detaylar ortaya çıkarılmasıdır (Wilson ve Powell, 2001: 24).

Amaç: Görüşmeye başlamadan önce görüşme konusunun ne olduğu hakkında detaylı bir şekilde bilgi edinmek gerekir. Çocuğun çevresindeki kişilerden (anne-babası, öğretmeni gibi) faydalanılarak bu bilgiler toplanır. Eğer olayın ne olduğunu bilmiyorlarsa şüphelenmelerine sebep olan hareketlerin neler olduğu öğrenilir.

Çocuğun geçmişi: Çocuğun geçmişi hakkında toplanacak bilgiler, görüşmecinin çocuğu daha iyi anlamasını ve kendini çocuğa göre ayarlamasını sağlar. Bu yüzden çocuğun geçmişi hakkında olabildiğince çok bilgi toplanmalıdır.

Kişisel detaylar: Çocuk ve ailesi hakkında kişisel bilgiler toplanmalıdır.

Çocuğun ruhsal durumuna uygun görüşme tekniğinin uygulanabilmesi ve çocuğun ifade ve davranışlarının doğru anlaşılabilmesi için çocuğun gelişimi hakkında bilgi alınması gereklidir. Görüşmecinin çocuğun yaşı, gelişim evresi, hastalık veya yaralanma hikâyesi (geçmişi), okuldaki başarı durumu, kültürü, yetersizlikleri, dili, değişen duygusal durumlara kendini alıştırma kabiliyeti ve ailevi durumu hakkında bilgi toplaması yararlı olacaktır. Bu bilgiler okuldan, hastane kayıtlarından, aile fertlerinden, öğretmenlerinden ve diğer bakım veren kişilerden alınabilir. Yalnızca yaşa göre belirlenmiş standart şekilde yapılandırılmış bir görüşme yerine çocuğa göre görüşmeci tarafından belirlenen esnek bir görüşme planlanmalıdır. Çünkü çocuklar aynı yaş grubunda olsalar bile bireysel farklılıklar gösterirler. Her çocuğun ruhsal yapısı, bağlılığı, ailevi durumu gibi özellikleri kendine özgüdür ve stresli bir ortamda etkileri daha fazla görülür.

Bu sebeple çocuk hakkında yeteri kadar bilgi edinilerek, çocuğa göre görüşme düzenlenmelidir (Saywitz ve Camparo, 1998)

Planlama aşamasında toplanması gereken bilgiler aşağıda sıralanmıştır (Wilson ve Powell, 2001: 26; Poole ve Lamb, 1999: 114):

- Çocuğun adı, yaşı, cinsiyeti, varsa gelişimsel bozuklukları (konuşma, anlama duyma),
- Adresi ve kiminle yaşadığı,
- Ailenin yapısı ve aile ilişkileri (banyo yapma ve yaptırma şekli, çocuğun ebeveyni çıplak olarak görüp görmediği, aile içi sevgi ilişkilerinin dışı vurumu, cinsel bölgelerin nasıl isimlendirildiği),
- Çocuğun geçirdiği psikolojik, zihinsel ve fiziksel rahatsızlıklar,
- İddia konusu,
- Çocuğun hayatındaki önemli kişilerin adları ve lakapları (aile fertleri, arkadaşları, yakın akrabaları, bakıcısı, öğretmeni ve ailedeki evcil hayvanlar),
- Çocuğun günlük programı ve çocuğun vakit geçirdiği yerler ile çocuğun buralara verdiği isimler (ev, okul, kreş, akrabalar, arkadaşlarının evi),
- Çocuğun yapmayı sevdiği faaliyetler (okul,televizyon programları, bilgisayar oyunları, spor, kitap),
- Çocukla görüşmeye başlamadan önce bu bilgiler toplanmalıdır. Ancak görüşme esnasında görüşmeci bu bilgileri bildiğini çocuğa belli etmemelidir. Çünkü bu çocuğun daha az bilgi vermesine neden olabilir (Warren, 1997).

Bazı uzmanlar çocukla yapılacak olan görüşmede “kör mülakat” tekniğinin kullanılması gerektiğini söylemişlerdir. Bu tekniğe göre görüşmeci çocuğun yalnızca yaşını ve adını öğrenmektedir. Bu sayede görüşmecinin objektif davranacağı ve çocuğun ifadelerini iddiaları doğrulayacak şekilde yönlendiremeyeceği öne sürülmektedir (Morgan, 1995). Ancak bu durum çocukla iletişim kurulmasını zorlaştırmakta ve görüşmecinin yeteneklerini

kısıtlamaktadır (Poole ve Lamb, 1999: 113). Görüşme planlanırken aşağıdaki soruların cevapları aranmalıdır:

- Olayın gerçekleşme ihtimali nedir?
- Olay nedir?
- Olay ne zaman olmuştur?
- Ne kadar sürmüştür?
- Ne kadar sıklıkla olmaktadır?
- Olayın ciddiyeti nedir?
- Olay nerede gerçekleşmiştir?
- Olaydan hemen önce ne olmuştur?
- Olaydan hemen sonra ne olmuştur?
- Olayın gören var mıdır?
- Olay hakkında kimlerin bilgisi vardır?
- Çocuk olayı nasıl algılamaktadır?

a. Görüşmeci

Çocuğun sorgulanma kalitesi ve tekniği, çocuktan alınacak bilgi miktarını ve alınan bilgilerin doğruluğunu etkilemektedir (Sternberg, Lamb, Hershkowitz, Esplin, Redlich ve Sunshine, 1996). Araştırmalar göstermiştir ki; çocukların kolay yönlendirilebilir olması nedeniyle, görüşmecinin objektif ve tarafsız tutum içinde olması, olayı tarafsızca net bir şekilde ortaya koyması gerekir (Ceci ve Bruck, 1993). Görüşmecinin davranışları ve yaratılan psikolojik ortam çocuğun ifadesine yansır. Görüşmecinin baskın tutumu, çocuğun yönlendirici sorulara boyun eğerek yanlış cevap vermesine ve güvenilirliğinin düşmesine sebep olur Bu yüzden atmosfer suçlayıcı veya baskın olmamalı, olumlu yaklaşılmalı, yargılanmamalı ve çocuğun hikâyesi ne kadar inanılmaz da olsa dinlenmelidir. İnanmıyormuş gibi görünerek çocuğun anlatacaklarına engel olunmamalıdır (Ceci, Ross ve Togli, 1987).

Görüşmeci çocuk merkezli olmalıdır. Çocuk merkezli olmak, çocuğun bakış açısını yakalamak, çocuğun anlatmasına izin vermek, çocuğun

ihtiyaçlarına öncelik vermektir. Bunun sağlanabilmesi için çocuğun ihtiyaçlarının yetişkinlerden farklı olduğunun kabul edilmesi gerekmektedir.

Görüşmeci açık fikirli olmalıdır. Çocuğa ne olmuş olabileceği hakkında tüm ihtimalleri göz önünde bulundurmak açık fikirli olmak demektir. Görüşmeci, görüşme odasına önceden öğrendiği bilgilerden ön yargısız olarak girmeli ve tüm alternatifleri düşünmelidir. Tıbbi bulgular ve fiziksel deliller de bir istismarı işaret ediyor olsa yine de sonuca hemen atlayıp istismar denmemeli, gerekli delil ve bilgiler toplanmalıdır. Çocuklar görüşme esnasında üzüntü korku ve bıkkınlık yaşayabilirler. Görüşmeci bu duygularından dolayı çocuğu yargılamamalı ve çocuğun anlattıklarının doğruluğuna ve inandırıcılığına göre değil her zaman destek olmalıdır (Wilson ve Powell, 2001: 24).

Görüşmeci çocuğun verdiği ipuçlarını takip ederek gerekli bilgilere ulaşmaya çalışmalı, aktif dinleme yaparak çocuğu daha fazla anlatması için teşvik etmeli, çocuk konuşurken sabırlı olmalı ve uzun aralar verse dahi çocuğun sözünü kesmemeli, kendini çocuğun yerine koymalı ve çocuğun düşünce şeklini izlemeye çalışmalı, çocuk takılığında onu cesaretlendirmeli ancak bunu en az düzeyde yapmalı, kültüre göre gereği kadar göz göze gelmelidir (Cheung, 1997). Böyle bir görüşmede, görüşmecinin kullanacağı ifade ve sorular beş grupta toplanmıştır (Sternberg, Lamb, Davies ve Wescott, 2001; Sternberg, Lamb, Hershkowitz, Esplin, Redlich ve Sunshine, 1996).

Kolaylaştırıcılar: Çocuğu herhangi bir konuya yönlendirmeyen yalnızca cesaretlendiren ve teşvik eden ifadelerdir. “Evet”, “Tamam”, “Güzel anlatıyorsun” gibi ifadeler kullanılabileceği gibi, çocuğun daha önce söylediği ifadeler de tekrar edilebilir.

Davet ediciler: Açık uçlu sorular veya açıklamalar ile çocuğun kendiliğinden hatırlamasına ve ifadesini derinleştirmesine fırsat tanınmasıdır (“Seni dün birinin rahatsız ettiğini söyledin ondan bahset bana”, “Baştan sona

kadar ne olduğunu anlat bana”, “Daha başka”, “Mehmet dedin ondan bahset biraz” gibi ifade ve sorular).

Direk ifadeler: Çocuğun dikkatini tekrar detaya çekerek, gerekli detayların alınmaya çalışılmasıdır (“Bu olduğunda neredeydin?”).

Çekici ifadeler: Çocuğun dikkatini daha önce bahsetmediği konulara yada bahsettiği konuların detaylarına çeken ifadelerdir. Beklenen bir cevap yoktur.

Yönlendirici sorular: Görüşmecinin kafasında bir ön yargı vardır. Bu ön yargıya uygun cevabı almak için çocuğu yönlendirmesi ve çocuğu kendi istediği cevabı vermeye mecbur bırakmasıdır (“Bunu yapman için seni zorladı değil mi?”).

Bu ifade ve sorulardan kolaylaştırıcı, davet edici, direk ve çekici ifadelerin kullanılması uygun iken yönlendirici ifade ve sorulardan kaçınılması gerekmektedir. Aksi takdirde çocuktan alınan bilgilerin yanlış olma ihtimali artmaktadır.

b. Fiziksel Çevre

Görüşmenin yapılacağı yer düzenli, rahat, sıcak, havalandırılmış ve arkadaşça olmalıdır. Oda masa ve sandalyelerden oluşan basit bir düzende olmalıdır. Masa ve sandalyeler çocuğun boyuna uygun olmalıdır. Odada gereksiz eşya bulunmamalıdır. Görüşmeci çocukla aynı seviyede ve yüz yüze oturmalıdır. Yan yana veya başka şekilde oturmak göz temasının kaybolmasına neden olacaktır. Duvarlar sade yerine renkli olarak boyanmalıdır. Çocuğun kaygılarını yenmek için birkaç güzel çocuk fotoğrafı duvara asılmalıdır (Wilson ve Davies, 2000).

Odada oyuncak bulunması çocuğun rahatlmasına ve bu yabancı ortama alışmasına yardımcı olur. Odada bulunacak olan oyuncaklar çocuğun yaşına uygun olarak seçilmelidir. Yaşa göre seçilmiş boyama kitapları ve yap-bozlar ve pastel boyalar en uygun oyuncaklardır. Gürültülü ve çok dikkat çeken oyuncaklar tercih edilmemelidir (Alridge ve Wood, 2002: 45). Bir oyuncak yığını çocuğun önüne konmamalıdır. Yaşına uygun basit birkaç oyuncak onun ortama alışmasına yardımcı olacaktır. Ancak bir müddet sonra çocuğun dikkatinin dağılmasına neden olacağından dolayı çocuk bir müddet oynadıktan sonra oyuncaklar dışarı çıkarılmalıdır. Çocuk için pastel boya ve kâğıt yeterli olacaktır (Saywitz ve Camparo, 1998).

Oda aynalı bir camla ikiye ayrılarak diğer yetişkinlerin buradan izlemesi sağlanabilir. Görüşmenin bölünmemesi için, çocuğun ihtiyaç duyabileceği şeyler (yiyecek, içecek, tuvalet) önceden belirlenerek yakında bulundurulmalı, ve odada telefon bulunmamalıdır (Poole ve Lamb, 1999: 114). Telefonlara cevap verilmesi çocuğa "görüşmecinin daha önemli işleri var" mesajı verir ve bu da çocuğun cevaplarının kısılmasına neden olur.

Teknik malzemeler çocuk gelmeden hazırlanmalıdır. Kamera ve mikrofon gibi aletlerin yeri, ses ve görüntü düzenleri ayarlanmış olmalıdır. Görüşmecinin kıyafeti de önemlidir. Bazı çocuklar üniformadan korkabilir ya da kendilerini baskı altında hissedebilirler, bu yüzden sivil kıyafetli olunmalıdır. Sivil kıyafet giyerken de ciddiyete önem verilmeli komik duruma düşülmemelidir.

c. Video kullanma

Görüşme video ile kayda alınmalıdır. Çünkü kayda alındığı için görüşmeci not alma işi ile uğraşmayacak ve çocukla rahatça konuşacaktır. Çocuğun ifadesi bir kez alınacaktır. Aynı ifadeyi defalarca farklı ortamlarda tekrarlayarak aynı travmayı tekrar tekrar yaşaması engellenmiş olacaktır. Çocuk davalı ile yüz yüze gelmek zorunda kalmayacak ve mahkeme tarafından çocuğun görüşme esnasındaki ruhsal durumu görülebilecektir

(Aldridge ve Wood, 2000). Ayrıca video kullanımı görüşmecilerin uygun teknikleri kullanmasını, daha sonra izleyerek kendini geliştirmesini sağlar. Görüşmecinin yönlendirici sorular sormasını ve çocuğun daha sonra ifadesini değiştirmesini engeller. Saniğin böyle bir istismar yapmış olacağına inanmayan ebeveynleri inandırmaya yardımcı olur (Poole ve Lamb, 1999: 116).

Seslerin daha iyi duyulabilmesi için oda gürültüden uzak olmalı ve yerler halı kaplı olmalıdır. Görüntü kalitesi için odada perde bulunmalıdır. Çocuk daima görüntüde olmalı bu sebeple çocuğun yerinden kalkmasına neden olacak dikkat çekici şeyler odada bulunmamalıdır. Görüşmenin yapıldığı tarih ve saat de kayıt altına alınmalıdır.

ç. Ailenin Rızası

Çocuğun sağlığı için aile ile çalışmak ve onların rızalarını almak önemlidir. Aileler yardımcı olma taraftarı olduğunda çocuklarla daha kolay iletişim kurulabilmektedir. Bu yüzden görüşme için ailenin rızası alınmalı ve görüşmenin her safhasında aileye bilgi verilmelidir. Çocukların istismar edilmiş olma ihtimali aileleri endişelendirir. Ailenin endişelendiğini gören çocuk daha çok endişe ve korkuya kapılır. Aileye sakin olmaları, çocukları olayı anlatmak istediğinde onu dinlemeleri ve destek olmaları gerektiği söylenmelidir. Çocuğu istismar konusunda konuşmaya zorlamamaları ve kendilerinin de çocuğun önünde bu konuyu konuşmamaları gerekmektedir (Wilson ve Powell, 2001: 28-29).

d. Sosyal Destek

Yetişkinler görüşme esnasında çocuğun yanında bir tanıdığıнын olmasının çocuğu rahatlatacağını, bu kişinin çocuğa duygusal destek sağlayacağı düşünmektedirler (Poole ve Lamb, 1999: 117). Ancak bu sabit bir durum değildir. Bazen tanıdık bir yetişkinin çocuğun yanında bulunması çocuğun kaygılarını azaltabilirken, bazen artırabilmektedir (Saywitz ve

Camparo, 1998). Cinsel istismara uğramış bir çocuğun annesinin yanında olması duygu yoğunluğunu artırabilir ve çocuğun ağlamasına neden olabilir. Tanıdık yetişkin görüşmenin başında bir rahatlık sağlamakla birlikte ilerleyen safhalarda çocuğun cinsel içerikli ifadeler vermesine engel olabilir. Bu yüzden çocukla yapılacak olan görüşmenin yalnız yapılması tavsiye edilmektedir.

Görüşmenin yalnız yapılması hedeflenmelidir, ancak çocuğun çok ihtiyacı varsa ve görüşmeci de izin verirse anne, baba, bir tanıdık ve sosyal hizmet uzmanı odada bulunabilir. Çocuk, velisinin (bakım veren) yanında istismar olayını anlatamayabilir, o zaman başka bir tanıdık onun yerine geçebilir. Ancak bu da pek tavsiye edilmemektedir (Wilson ve Powell, 2001: 37). Destek olmak için çocukla birlikte odada bulunan yetişkinin çocuğun arkasında oturması, çocuğun sözünü kesmemesi, soru sormaması ve çocuğa sorulan sorulara cevap vermemesi, jest ve mimikleri ile mülakata katılmaması gerekmektedir (Alridge ve Wood, 2002: 28).

Özellikle altı yaşından küçük çocuklarda görüşme odasına çocukla birlikte tanıdık bir kişinin girmesi faydalı olabilmektedir. Tanıdık kişi bir müddet odada durduktan sonra dışarı çıkarılmalı ve çocuğa tanıdığının nerede bekleyeceği gösterilmeli, istediği zaman gelip orada olup olmadığına bakabileceği söylenmelidir (Saywitz ve Camparo, 1998).

e. Anatomik Bebek kullanımı

Çocukların geçmişte yaşadıkları olaylar hakkında verdikleri bilgiler problemlili olabilmektedir. Açık uçlu sorularla çocuklardan yeteri kadar bilgi alınamamaktadır. Çocuktan alınan bilgi miktarını artırmak için çeşitli stratejiler geliştirilmeye çalışılmıştır. Bu stratejiler çocuklara spesifik sorular sormak ve tek kelimelik cevaplı sorular sormayı içermektedir. Ancak bu şekilde alınan bilgilerin her zaman gerçeği yansıtmadığı görülünce, çocukları daha fazla bilgi vermeye teşvik edici ve yönlendirici olmayan başka yöntemler aranmaya başlanmıştır. Geliştirilen yöntemler anatomik bebek kullanımı ve çizerek anlatımdır (Bruck, Melnyk ve Ceci, 2000).

Anatomik bebeklerin çocukların ifade vermesini kolaylaştıracağı düşüncesiyle ve cinsel istismara uğramış çocukların diğerlerin farklı şekilde bu bebeklerle oynayacakları düşünülerek görüşmelerde kullanılmasına başlanmıştır (Katz,Schonfeld,Carter,Levental ve Cichetti, 1995). Anatomik bebekler aşağıdaki amaçlarla kullanılmaktadır (Everson ve Boat, 1997):

- Konuşmaya başlatıcı,
- Anatomik model,
- İspat aracı,
- Hatırlatıcı,
- Teşhis aracı.

Ne olduğunu tam anlamamış olan, anlatamayan veya utanan çocuklara yardımcı olacağı düşüncesiyle kriminolojik amaçlı görüşmelerde anatomik bebek kullanımının faydalı olacağı düşünülmüştür. Anatomik bebek çocuğun vücudunu temsil etmektedir. Herhangi bir sebeple ne olduğunu anlatamayan çocuk bu bebek üzerinde gösterecektir. Bu şekilde hem çocuğun anlatımı kolaylaşacak hem de daha fazla bilgi alınacaktır.

Bruck, Ceci, Francoeur ve Renick (1995) anatomik bebek kullanımının çocukların ifadesine etkisini konu alan bir araştırma yapmıştır. Tıbbi amaçla ve doktor tarafından araştırmada katılan çocukların yarısının cinsel bölgesine müdahalede bulunulmuş diğer yarısına müdahalede bulunulmamıştır. Daha sonra çocuklara ("Doktor şurana dokundu mu?") sorusu sorulmuş ve anatomik bebek üzerinde göstermesi istenmiştir. Çocukların verdiği cevapları yanlışlık oranı oldukça yüksektir. Cinsel bölgesine bir müdahalede bulunulmamış çocukların yarısı cinsel bölgelerine bir temas olduğunu ifade etmişlerdir. Bu nedenle çocuklarla yapılan kriminolojik amaçlı görüşmelerde anatomik bebek kullanmak daha fazla doğru bilgi elde edilmesine yardımcı olmadığı ve asılsız iddialara sebep olabileceği ortaya çıkmıştır.

Cinsel istismar konusunda anatomik bebek kullanımının faydaları görülmüş olmakla birlikte bazı olumsuz yanları da şöyle sıralanmaktadır. Birincisi, özellikle okul öncesi çocuklar anatomik bebeğin kendi vücutlarını temsil ettiğini kavrayamamaktadır. İkincisi, anatomik bebek kullanan görüşmeciler kendine çok fazla güvenmekte ve diğer görüşme kurallarını ihmal etmektedir. Üçüncüsü, yönlendirici teknikler kullanıldığında çocuğun yanlış ifade vermesine neden olmaktadır (Everson ve Boat, 1997).

Anatomik bebek kullanımının çocukların daha fazla bilgi vermesine neden olup olmadığı hakkında yapılan bir araştırmada iki ile on iki yaşları arasındaki on altı çocukla yapılan görüşmede anatomik bebek kullanılmış, sekiz çocukla yapılan görüşmede anatomik bebek kullanılmamıştır. Araştırma sonucunda çocuklardan elde edilen bilgiler karşılaştırıldığında, anatomik bebek kullanan çocukların verdiği bilgi miktarı anatomik bebek kullanmayanların verdiği bilgi miktarından fazla değildir. Hatta ortalamalar karşılaştırıldığında anatomik bebek kullanmayanların verdiği bilgi miktarı daha fazladır. Ve anatomik bebek kullanımı çocukların ifadelerinin daha kısa ve daha az detaylı olmasına neden olmaktadır (Lamb, Hershkowitz, Sternberg, Boat ve Everson, 1996).

f. Çizerek Anlatım

Çocukların vücutlarının değişik bölümlerine ve özellikle cinsel organlarına verdikleri adlar genellikle çok özel kendine özgü ve belirsizdir. Örneğin, bir çocuk bacakları arasındaki bölgenin tümünü "popo" sözcüğüyle ifade edebilir. Çocuklardan bu konuyu çizerek veya işaretlerle göstererek anlatmaları istenerek, neyin ne olduğunu ve isimleri belirlemek için rahat ve kesin bir yöntem bulunmuş olur. Çizilen resimler, başlarına geleni anlatamayan küçük ve utangaç çocukların ne olduğunu anlatmasına yardımcı olur (Interpol İyi Uygulamalar El Kitabı, 1998: 126).

Görüşme yapılırken çocukların yaşadıkları olayları çizerek anlatmasına imkân sağlanmalıdır. Çünkü çocukların yaşadıkları olayları çizerek anlatmaları aşağıdaki faydaları sağlamaktadır.

- Hatırlama için çizim yapan çocuklar, yalnızca sözlü anlatım yapan çocuklara göre daha fazla motor ve zihinsel güç harcayarak düşünmeye daha fazla zaman ayırırlar. Harcanan bu efor sayesinde daha fazla bilgi hatırlanabilir (Bruck, Melnyk ve Ceci, 2000).

- Çizerek anlattıklarında çocukların verdikleri bilgi miktarı doğruluktan uzaklaşmadan artmaktadır (Butler, Gross ve Hayne, 1995).

- Çizerek anlatım çocuk ve ergenlerin duygusal deneyimlerini hatırlamasını ve anlatmasını kolaylaştırmaktadır (Bruck, Melnyk ve Ceci, 2000).

- Yalnızca sözlü anlatım yapan çocukların verdikleri cevaplar basit ve yüzeysel olmakta detay içermemekte iken, çizerek anlatan çocuklar detaylar hakkında da bilgi vermektedirler (Butler, Gross ve Hayne, 1995).

- Çizerek anlatım çocuğun hatırlamasını kolaylaştırırken, aynı zamanda görüşmecinin yönlendirmesini de minimum seviyede tutmaktadır (Butler, Gross ve Hayne, 1995).

Bruck, Melnyk ve Ceci (2000)'in çizerek anlatımın çocukların verdiği ifadelerine etkisini araştırmıştır. Araştırmada çocuklara bir sihirbazın gösterisi izletilmiş ve daha sonra çocuklara bu gösteri hakkında sorular sorulmuştur. Çocukların yarısından sorulara çizerek cevap vermesi, diğer yarısından yalnızca anlatması istenmiştir. Araştırma sonucunda çizerek anlatan çocukların daha fazla bilgi hatırladıkları bulunmuştur.

3. GÖRÜŞME

Görüşmeci çocukla tanıştığında ilk başta kim olduğunu, görevinin ne olduğunu ve bu görüşmenin niçin yapılacağını çocuğa söylemelidir. Eğer başkaları da görev alacaksa onlar da tanıtılmalıdır. Görüşmeci görevi ile ilgili tarafsız açıklamalar yapmalıdır. Buradaki yaklaşım çocuğun dil ve anlama seviyesine göre olmalıdır. Eğer görüşme video veya ses kaydına alınacaksa bunun nedeni de çocuğa söylenmelidir (“Aynı şeyleri tekrar tekrar söylememen için görüşmeyi kayda alıyoruz”). Daha sonra birlikte ne yapılacağı hakkında kabaca bilgi verilir. Burada ne konuşulacağı ve ne kadar süreceği çocuğa söylenmelidir (Wilson ve Powell, 2001: 32).

Çocukla yapılacak olan görüşmede “huni” tekniğinin kullanılması faydalı olacaktır. Huni tekniği, önce açık uçlu sorular sorularak çocuğun olayı kendi ifadeleriyle anlatmasına fırsat verilmesini, daha sonra çocuğun anlatmadığı ayrıntılara ulaşılması için kapalı uçlu (spesifik) sorular sorulmasını öngörmektedir (Sternberg, Lamb, Davies ve Wescott, 2001).

Çocukla yapılacak olan kriminolojik amaçlı görüşme dört safhadan oluşmaktadır (Davies ve Westcott, 1999: 20; Cheung, 1997; Alridge ve Wood, 2002; Wilson ve Powell, 2001).

- İyi ilişki kurmak,
- Serbest anlatım,
- Soru sorma,
- Görüşmeyi sonlandırma.

a. İyi İlişki Kurmak

Boggs ve Eyberg (1990: 86) iyi ilişki kurmayı, “Çocuktan alınacak bilginin miktarını ve doğruluğunu artıran, görüşme boyunca iyi bir havanın hâkim olmasını sağlayan, çocuk ile görüşmeci arasındaki pozitif ilişkidir” şeklinde tanımlamıştır.

Görüşmeci kendini tanıttıktan sonra hemen konuya girmemeli, önce çocukla sohbet etmelidir. Çocukla sohbet edebilmek için çocuğun ilgi duyduğu alanlar önceden belirlenmeli (sevdiği yerler, tv programları, oyunlar, oyuncaklar, arkadaşları, ailesi, varsa evcil hayvanı) ve sohbet bu konularda yapılmalıdır. Burada çocuğa kısa cevaplı sorular (evet/hayır) yerine, cevabı anlatım şeklinde olan açık uçlu sorular sorulmalıdır. Çocuğun başından geçmiş olan güzel bir anısını (doğum günü, bayram tatili gibi) anlatması da istenebilir. Çocuktan tüm detayları anlatması istenir ve bunun için desteklenir. Bu şekilde çocuğun kafasında görüşmeci tüm detayları dinliyor ve deneyimleri ile ilgileniyor mesajı verir (Lamb, Sternberg ve Esplin, 1998).

Bu sohbet sırasında çocukla görüşmeci arasında bir pozitif ilişki ortaya çıkmalıdır. Görüşmeci bu ortamı sağlamak için gayret göstermelidir. Bu sayede çocuk görüşmeciye güven duyar, rahatlar ve sakinleşir. Çocuğun korku, utanç ve güvensizliği yenilirken, görüşmecinin de otorite figüre zayıflar. Çocuğun yönlendirici sorulara görüşmeciden çekinme veya korkma gibi bir nedenle boyun eğmesi ve yanlış cevap vermesi engellenir (Wilson ve Powell, 2001: 47).

Özellikle yetişkinler tarafından kötü davranılmış, istismar ve ihmal edilmiş çocuklarda iyi ilişkinin kurulması çok önemlidir. Çünkü bu çocukların yetişkinlere karşı güvenleri ve inançları zayıflamış olabilir. Bu çocukların yetişkinlere olan güvenleri ve inançları zayıfladığı için, güvenin tekrar sağlanması gerekmektedir. Bu iyi ilişkinin bazı göstergeleri "rahat vücut dili kullanımı, göz teması, tebessüm, duygusal destek, doğru ya da yanlış olduğuna aldırmadan çocuğun ifadesine değer vermek" olarak kabul edilmektedir (Saywitz ve Camparo, 1998).

İyi ilişki kurma çocuğu dinlemeyi de içerir. Çocuğu dinleyebilmek için görüşmecinin daha az konuşması gerekir. Çocuğun daha fazla konuşmasını sağlamak için açık uçlu sorular sorulmalıdır ("En sevdiğin televizyon programı hangisi anlatırmısın?" gibi). Açık uçlu sorular çocuğun konuşması için teşvik edici niteliktedir. Çocukla iyi ilişki kurmak için harcanan zaman arttıkça

çocuktan alınacak ayrıntı miktarı da artacaktır. Çocuk kendisini ne kadar rahat hissederse o kadar çok bilgi verecektir (Wilson ve Powell, 2001: 47). Görüşmecinin sohbet esnasında kendi kişisel yorumlarını katması da iyi ilişkinin kurulmasına yardımcı olur. Örneğin:

Çocuk: Biz tatilde Mersin'e gittik.

Görüşmeci: Gerçekten mi? Ben hiç Mersin'e gitmedim. Biraz Mersin'i anlat bana.

İyi ilişki kurmak için yapılan sohbetin süresi görüşmeci tarafından ayarlanmalıdır. Bazı çocuklar (özellikle on yaş ve üzeri) iyi ilişki kurma safhasını zaman kaybı olarak görebilirler ve hemen olayı anlatıp gitmek isterler. Böyle durumda çocuktan illa okulundan sevdiği televizyon programından bahsetmesi istenmemeli, bu safha kısa kesilip hemen konuya girilmelidir (Alridge ve Wood, 2002: 41). Çocukla uygun şekilde kurulan iyi ilişki:

- Görüşmenin temel kurallarını belirlemeyi ve çocuğun doğru ile yanlış ayırt edebilme düzeyini öğrenmesini,
- Görüşmeyi yapan ile görüşülen arasındaki sosyal mesafenin kılmasını,
- Çocuğun bilgi seviyesini ve dil yeteneğini öğrenmesini,
- Açık uçlu soruların nasıl olması gerektiğini saptamasını sağlar (Davies ve Westcott, 1999: 20).

Warren ve McGough (1996)'a göre çocukların akıllarında oluşabilecek yanlış yargılar vardır. Bu yanlış yargılar bilinmeli ve buna göre görüşmenin temel kuralları belirlenmelidir.

- Anlamasam bile her soru cevaplanmalıdır.
- Her sorunun doğru veya yanlış bir cevabı vardır.
- Görüşmeci olayın nasıl olduğunu bilmektedir ve benim hatırladığımdan farklı bir şey söylerse ben yanılıyorumdur.
- Bilmiyorum dememe izin yoktur.

Sıra No	Kurallar
1	Senin söylediğin bir şeyi yanlış anlarsam lütfen bana söyle. Senin söylediğin her şeyi doğru anlamak istiyorum. (Bu çocuğa görüşmecinin olayı bilmediğini, hata yapabileceğini ve yanlış bir şey söylediğinde kendisinin düzeltme hakkı olduğunu anlatır.
2	Olay olduğunda benim orada olmadığımı lütfen aklında tut. Olay hakkında ne kadar çok şey anlattıysan o kadar iyi olur. Önemli olmadığını düşündüğün şeyler dahil her şeyi anlat bana.
3	Söylediğim bir şeyi anlamazsan bana söyle, onu farklı bir şekilde anlatayım. (bazı çocuklar anlamadıkları sorulara "bilmiyorum" diye cevap vermektedirler. Bu şekilde bu problem azaltılmaya çalışılır).
4	Cevabını bilmediğin ya da hatırlamadığın sorulara "bilmiyorum" ya da "hatırlamıyorum" diye cevap verebilirsin.
5	Her şeyi hatırlamayabilirsin önemli değil, önemli olan hatırladıklarına kafandan bir şey eklememen veya tahmin yürüterek tamamlamamandır.
6	Söylediğin hiçbir şeyden dolayı sana kızmayacağım.
7	İstediğin şekilde ve istediğin kelimeleri kullanarak anlatabilirsin.
8	Yalnızca gerçekten olmuş olan olayları bana anlatmalısın.

Tablo-6: Görüşmeye Başlamadan Önce Çocuğa Hatırlatılacak Kurallar (Wilson ve Powell, 2001: 35)

Çocuğun kafasında oluşmuş olabilecek böyle bir yargının silinmesi için gerekli olan ve çocuğun daha önce başka bir yerde karşılaşmış olamayacağı düşünülen kurallar ortaya konmalıdır. Bu kurallar Tablo-7'de gösterilmiştir.

Bu safhada ayrıca çocuğun doğru ile yanlış ayırt edebilme yeteneği de test edilmelidir. Eğer bu safhada yapılmaz daha sonraya bırakılır ve bir ifadesinden sonra bu test yapılırsa, çocuk görüşmecinin kendisine inanmadığını düşünebilir. Bu test için şu şekilde bir kaç soru sorulabilir (Davies ve Westcott, 1999: 21):

“Mavi çorap giyiyorsam ve siyah çorap giydiğimi söylüyorsam, bu doğru mu olur, yanlış mı?” ya da içinde hile de olan

“Şimdi bu bardağı kırsam ve bu bardağı Ahmet kırdı desem bu doğru mu olur, yanlış mı?”

Görüşmeci	: Çizgi film izlemeyi severmisin?
Çocuk	: Evet
Görüşmeci	: Hangi çizgi filmi en çok seversin?
Çocuk	: Peter Pan
Görüşmeci	: Peter Pan diye birinin gerçekten yaşadığını düşünüyor musun?
Çocuk	: Evet/hayır

Tablo-7: Hayal ile Gerçeği Ayırt Edebilme

Çocuklar gerçek ile hayali (sanal) birbirinden ayırt etmekte de güçlük çekebilirler. Çocuğun hayal ile gerçeği birbirine karıştırıp karıştırmadığı da test edilmelidir. Bunun için çizgi film ya da dizi kahramanlarının gerçek hayatta yaşayıp yaşamadıkları sorulabilir (Alridge ve Wood, 2002: 45).

Çocukla iyi ilişki kurmak, çocuğun en iyi arkadaşı olmak anlamına gelmemeli, ya da iyi ilişki kurmuş olmak çocuğun sizi memnun etmek için can atacağı anlamına gelmemelidir. Araştırmalar görüşmelerdeki en fazla doğru bilginin de, en fazla yanlış bilginin de sıcak ve arkadaşça davranan görüşmeciler tarafından alındığını göstermiştir. Çok sıcak ve arkadaşça kurulmuş olan ilişki çocuğu görüşmecinin duymak istediği şeyleri söylemeye yönlendirebilir (Ceci ve Bruck, 1993).

Çocukla iyi ilişki kurmak zor ise, mümkün olmuyorsa, çocuğun tanıdığı ve iyi ilişki içinde olduğu bir yetişkinin sizi önermesiyle iyi ilişki

kurulmaya çalışılabilir. Çocukla etkin bir iyi ilişki kurulmalıdır, çünkü çocuklar bu kadar uzun süre bir yabancı ile konuşmaya alışık değildirler, görüşmenin yapılacağı yer çocuklar için yabancı bir ortamdır ve görüşmenin konusu genellikle acı, üzüntü verici ve utandırıcı niteliktedir (Aldridge ve Wood, 2002: 25).

b. Serbest Anlatım

Serbest anlatım çocuğun kendi yaşadığı deneyimleri kendi dili ve kendi anlatım hızıyla anlatmasıdır. Görüşmeci yapılandırma için çocuğa yardım etmez. Spesifik sorulara geçmeden önce çocuğun olabildiğince fazla konuşmasına izin verir. Görüşmenin bu bölümü çocuktan alınan ifadelerin en doğru olduğu bölümdür. Çocuk yaşadıklarını kendi dili ile yönlendirmelerden uzak olarak anlatmalıdır (Ceci ve Bruck, 1993).

Çocukla iyi ilişki kurulduktan sonra görüşmeci çocuğu olaya doğru yönlendirmelidir. Çocuk olay hakkında bildiklerini kendi ifadeleriyle anlatmalıdır. Görüşmeciler bunun için fırsat yaratmalıdırlar. Bu yüzden açık uçlu sorular kullanılarak çocuğun bildiklerini kendi ifadeleriyle anlatması sağlanır. “Bugün buraya niçin geldiğini biliyor musun?”, “Bana ne olduğunu anlat?”, “Dün ne oldu anlatır mısın?”, “Hatırladığın her şeyi anlat en ufak ayrıntıyı bile ama lütfen tahmin etme ya da bir şey ekleme” (Lamb, 1994).

Çocuğun ne sıklıkla istismar edildiğinin de öğrenilmesi gerekmektedir. Toplam yapılan istismar sayısı konusunda çocuk bilgi vermekte zorlanabilir. Bu yüzden “Kaç defa oldu?” yerine “Bir defa mı oldu, birden çok defa mı?” sorusuyla yaklaşılabilir ve daha spesifik sorularla yer ve zaman ipuçları ile istismarın sayısı öğrenilmeye çalışılmalıdır. “İlk seferinde”, “son defasında”, “mutfakta olduğunda” gibi ipuçları kullanılmalıdır.

İdeal olan çocuğun bu safhada olayın tümünü, tam doğrulukla, yeterli delil sağlayacak, kim, nerede, ne zaman, nasıl, niçin sorularını cevaplayacak şekilde anlatmasıdır. Açık uçlu sorular çocuğun yaşadığı deneyimleri en

doğru şekilde kendi ifadeleriyle anlatmasını sağlamasına rağmen, özellikle okul öncesi çocuklarda, bazı kısımlar eksik kalmaktadır. Bu yüzden açık uçlu sorular, çocuğun dikkatini toplamasını sağlayacak, olaylar, insanlar ve yerler hakkında odak sorularla geliştirilmelidir (Lamb, Sternberg ve Esplin, 1998).
Örneğin:

“Oturma odasında bir şey oldu mu?” daha sonra,
“Orada ne olduysa hepsini anlat bana”.

Davies ve arkadaşlarının (1995) yaptığı bir araştırmada İngiltere’de Polislerin yaptığı görüşmelerde çocukların %43’ünün serbest anlatımda yeterli bilgi vermediği, ancak sorularla yeterli bilginin elde edilebildiği ortaya çıkmıştır. Bunun sebebi olarak şu üç başlık öne sürülmüştür:

- Soruşturma için gerekli olan bilgilere bir an önce ulaşmak için polis üzerinde oluşan baskı,
- Görüşmenin kayda alınması nedeniyle, polisin ileride hakkında dava açılmasına neden olabilecek bir davranışta bulunmamak için duyduğu korku ve acelecilik,
- Çocuğun konuşmak istemediği bir konuda serbest olarak yaşadıklarını anlatmasını sağlamanın zorluğu.

Görüşmede dikkat edilmesi gereken konular şunlardır (Wilson ve Powell, 2001: 51-52):

• Çocuktan daha fazla bilgi isterken çocuğun “Hayır” cevap verebileceği sorulardan kaçınılmalıdır. (“Başka bir şey oldu mu?”, şeklindeki bir soruyu görüşmenin bitirilmesi olarak algılanabilir ve “Hayır” cevabı ile bitebilir. “Nasılsın” sorusu da aynı şekilde “İyiyim” şeklinde bir cevapla bitebilir). Bunun yerine “Daha başka neler oldu?”, “Daha fazla anlat” gibi ifade ve sorular kullanılmalıdır.

• Çocuk serbest olarak yaşadıklarını anlatırken, spesifik sorularla çocuğun ifadesini kesmemek gerekir. Kısa notlar alınarak daha sonra yeri gelince o sorular sorulmalıdır.

- Çocuğu daha fazla bilgi vermeye teşvik etmek için, “evet”, “mmm”, “gerçekten”, “sonra ne oldu”, “daha fazla anlat” şeklindeki ifadelerle, ocuk daha fazla bilgi vermesi için cesaretlendirilmelidir. Burada çocuğu yönlendirmeden ve kanalize etmeden cesaretlendirmek önemlidir, bunun için çocuğun söylediği ifadeler tekrar edilebilir.

- Sözsüz iletişimin de önemi büyüktür. Vücut dili kullanımına dikkat edilmelidir. Onaylar biçimde kafanızı sallayarak dinlerken, kafanızı sallamayı keserseniz, ocuk susması gerektiğini düşünür. Gz temasını sürdürmek çocuğu konuşmaya devam etmesi için teşvik eder. ocuk konuşurken camdan dışarı bakmak çocuğun konuşmaya devam etmesini engeller.

- ocuk çok kısa bir şekilde olayı anlatıyorsa (“Partiye gittik, pasta yedik, geri döndük”), biraz geriye doğru giderek daha detaylı bilgi vermesi için cesaretlendirilmelidir (“Parti? Biraz partiden bahsedermisin?”).

c. Soru Sorma

Görüşmenin en zor safhalarındandır. Çocukların kafalarında oluşabilecek bazı yanlış düşünceler, çocuklardan istenen bilgilerin alınmasına engel olabilir. Bu düşünceler şunlardır (Aldridge ve Wood, 2002: 108):

- Çocuklar yetişkinlerin her şeyi bildiğini, bu yüzden yalnızca çocukların soru soracağını düşünür.

- Çok küçük çocuklar bir yetişkinin (istismarcı) ne olduğunu bildiğini, diğerlerinin de bilmesi gerektiğini düşünür.

- Hemen hemen tüm çocuklar yabancılarla konuşmamaları için uyarılırlar, bu yüzden bilgi almak zor olabilir. Bunu engellemek için görüşmeye başlamadan önce birkaç kez bir araya gelmeye çalışılmalıdır.

- Çocuklara bazı özel konuları (cinsellik gibi) toplum içinde konuşmamaları gerektiği öğretilir, ancak buradaki görüşme özellikle bu konularda olacaktır.

Sorular çocuğun dil gelişimine, bilgi düzeyine ve muhakeme yeteneğine göre yapılandırılmalı ve bilişsel gelişimi göz önünde bulundurularak sorulmalıdır. Araştırmalar göstermiştir ki, görüşmeciler dillerini çocuğun seviyesine göre ayarladıklarında çocuklar daha az endişeli, daha fazla iş birliği, daha etkin ve soruları cevaplamaya daha istekli olmaktadır ve genelde olduğu gibi “bilmiyorum” dememekte veya sessiz kalmamaktadırlar (Cashmore, 1992).

Çocuklar genellikle anlamaları zor olan soyut konularda çok karmaşık bir dil ile sorgulanmaktadırlar. Çocuk gelişimi hakkında bilgi sahibi olmayan ve sorularını çocuğun yaşına göre ayarlamayan görüşmecilerin otoriter tavırları nedeniyle çocuklar anlamadıkları soruları cevaplamaya çalışmaktadırlar. Bu da çocuğun yanlış bilgiler vermesine neden olmaktadır. Çocuğun hafızasından bilgilerin doğru olarak alınması, görüşmecinin soru sorma yeteneklerine ve çocuğun yönlendirilebilirliğine gösterdiği hassasiyete bağlıdır (Alridge ve Wood, 2002: 108).

Mahkemede çocuklara sorulan soruları inceleyen araştırmacılar, sorular yaşlarına göre olduğunda çocukların daha tutarlı, daha akıcı ve daha güvenli ifade verdiklerini görmüşlerdir. Örneğin: saymayı bilmeyen bir çocuğa “Kaç kez oldu?” diye sorulmamalıdır. Çocuklar geleneksel ölçme sistemlerini (santimetre, metre, saat, gün, dakika gibi) ilkokulda öğrenirler. Bu ölçme birimlerini bilmeyen çocuklar için alternatif metotlar geliştirilmelidir. Örneğin: “Saat kaçta oldu?” yerine “Olay olduğunda televizyonda ne vardı?” diye sorularak daha sonra televizyon programından saat tahmin edilebilir (Davies ve Noon, 1991). Soru sorarken dikkat edilecek hususlar şunlardır (Cheung, 1997):

- Basit kelimeler kullanılmalı,

- Karmaşık cümlelerden kaçınılmalı,
- Olumsuz cümlelerden kaçınılmalı,
- Fazla kişi zamiri kullanılmamalı,
- Çocuğun organlarını nasıl isimlendirdiği belirlenmeli,
- Çocuğun anlatım dili değiştirilmemeli,
- Yönlendirici sorular sorulmamalı,
- Sorular tek tek sorulmalı aynı anda birden çok soru sorulmamalıdır.

(1) Açık Uçlu Sorular

Çocuğun olay hakkında hatırladıklarını herhangi bir baskı ve yönlendirme altında kalmadan kendi istediği şekilde anlatmasına yönelik olan, herhangi bir varsayıma dayanmayan, beklenen bir cevabı olmayan ve cevabı iki-üç kelimedenden fazla olan sorulardır. Çocuk serbest anlatımda hatırladığı bilgileri vermekte ancak bazı kritik konular eksik kalabilmektedir, bu konuların aydınlatılabilmesi için açık uçlu sorular kullanılmaktadır (Aldridge ve Wood, 2002: 25; Wilson ve Powell, 2001: 53). “Parkta ne olduğunu anlat”, “Onun hakkında daha fazla anlat” gibi. Açık uçlu sorular sayesinde (Davies ve Westcott, 1999: 21):

- Çocuklar daha uzun ve daha detaylı bilgi verirler,
- Alınan bilgilerin doğruluk oranı yüksektir,
- Cevapların doğruluğuna etki etmeden sorular tekrarlanabilir,
- Çocuklardan alınan ne olduğu belirsiz sözsüz cevap miktarı azalır.

Açık uçlu sorular çocuğun hafızasını kullanmasına yardımcı olacağından, daha detaylı bilgilere ulaşılma imkânı vardır. Bu tip sorularda çocuk anlatırken bağlantı kuracak ve daha çok bilgi verecektir. Kapalı uçlu sorular ise tek noktaya odaklandığından dolayı yalnızca akılda kalmış olan bilgilere ulaşılacak ve detaylı bir hatırlamaya yardımcı olmayacaktır. Bu şekilde açık uçlu sorularla, çocuğun kendi hikâyesini anlatması bizim, daha doğru, daha çok ve daha detaylı bilgilere ulaşmamızı sağlayacaktır. Bu yüzden görüşmeci özellikle başlangıç safhasında açık uçlu sorularla çocuğun

kendi hikâyesini anlatmasını sağlamalıdır. İlk açık uçlu soru yöneltildiğinde çocuk kendi dili ile anlatırken çok detaya inebilir, görüşmeci bu sırada başka konuya geçmek yerine bu konuda başka sorular sorarak olabildiğince fazla bilgi almaya çalışmalıdır (Lamb, Sternberg ve Esplin, 1998).

Çocuk anlatmaya başladığında kendi hızında anlatmaya devam etmesine izin verilmeli, sözü kesilmemeli, düzeltilmemeli ve doğru olup olmadığı düşünülmemelidir. Çocuk çok fazla detaya girdiğinde görüşmeci sabırlı olmalı, hoş görmeli ve çocuk duraksadığında “eee sonra ne oldu?” diyerek cesaretlendirmeli ve desteklemelidir (Lamb,1994). Görüşmeci çocuğun hikâyesini dinlerken soru cümleleri ile konuyu detaylandırmaya çalışmalıdır. Örneğin: Kim oradaydı?, Nasıl görünüyordu? O ne yaptı? Nerede oldu?

Açık uçlu sorular çocuğun yaşadığı deneyimleri en doğru şekilde kendi ifadeleriyle anlatmasını sağlamasına rağmen özellikle okul öncesi çocuklarda bazı eksik kısımlar kalmaktadır. Bu yüzden açık uçlu sorular, çocuğun dikkatini toplamasını sağlayacak olaylar, kişiler veya yerler hakkında odak sorularla geliştirilmelidir. Bunlar kim, ne, nerede, nasıl, niçin, ne zaman şeklindeki soru cümleleridir (Lamb, Sternberg ve Esplin, 1998).

Soruların yönlendirici, olumsuz cümle yapısında veya herhangi birini suçlayıcı olmaması, yalnızca cesaretlendirici olması gerekmektedir (“Sonra ne oldu?”, “Şimdi de okuldan bahset”, “Hande'nin konuştuğunu söyledin ne dedi?”). Ayrıca çocukların kısa cevaplı sorular (evet/hayır) yerine soru cümlelerine (kim, ne , nerede, nasıl, niçin, ne zaman) daha doğru cevaplar verdikleri görülmüştür (Saywitz ve Camparo, 1998).

(2) Kapalı Uçlu(Spesifik) Sorular

Kesin cevap almak için sorulan sorulardır. Cevapları genellikle birkaç kelimeliktir (“Kim ateş etti?”, “Günün hangi zamanıydı?”, “John sana dokunduğunda neredeydin?”, “Ne giyiyordun?”). Açık uçlu sorulara göre

yanlış cevap alma ihtimali daha yüksektir. Çocuğun aklındaki şeyleri birbirine karıştırma ihtimali yüksektir. Bu yüzden sorulacak spesifik soru miktarını azaltmak, çocuğun doğruluğunu yükseltecektir (Wilson ve Powell, 2001: 57).

Tanımlama tipi: Çocuktan belirli bir kişinin, yerin, grubun, zamanın vs. tanımlamasını beklenir. Genellikle kim, ne zaman, nerede, nasıl, niçin gibi soru kelimeleriyle üretilen sorulardır (“Kaç kişiydiler?”, “Ne zaman oldu?”, “Pantolonu ne renkti?”) (Gudjonsson, 1992: 11).

Seçimlik tip: Çocuğun görüşmecinin önerdiği iki veya daha cevap alternatifinden birini seçmek durumunda olduğu soru tipidir (Gudjonsson, 1992: 11). Çocuk kendini yalnızca sunulan alternatiflerden seçmek zorunda hisseceği için bu tip sorular yönlendirici olabilir.

Evet / Hayır tipi: Cevabı evet ya da hayır olan sorulardır. Böyle bir görüşmede evet/hayır tipi sorulardan kaçınmak gerekir. Çünkü çocuklar özellikle otoriter görüşmecilerin evet/hayır tipindeki sorularına önce herhangi bir cevabı vermekte, daha sonra onun doğruluğunu düşünmektedir. Çocuklar evet/hayır şeklindeki sorulara evet cevabı verme eğilimindedirler. Eğer ilk sorunun cevabı evet olursa muhtemelen diğerleri de evet olacaktır. Bu yüzden başka bir bilgi ile desteklenmiyorsa evet/hayır tipindeki soruların geçerliliği düşüktür (Aldridge ve Wood, 2002: 123).

(3) Yönlendirici Sorular

Çocuğun görüşmecinin beklediği cevabı verecek şekilde yönlendirilmesidir. Alınmak istenen cevap bellidir fakat bu cevap çocuğun ağzından alınmaya çalışılmaktadır. Özellikle küçük çocuklar yönlendirici sorulara boyun eğme eğiliminde olduğundan yönlendirici sorular alınan bilginin güvenilirliğini zayıflatmaktadır. Bu yüzden yönlendirici sorulardan kaçınılmalıdır (Aldridge ve Wood, 2002: 125).

Yönlendirme sadece sorularla değil beden dili ile de olur. Sürekli aynı kişiden bahsetmek, o kişinin adı geçtiğinde dikkat kesilmek de çocuğu o kişi hakkında yanlış ifade vermeye yönlendirebilir (Wilson ve Powell, 2001: 59).

ç. GÖRÜŞMEYİ SONLANDIRMA

Görüşmeyi sonlandırma diğer bölümler kadar önemlidir. Çocuğun daha sonra olabilecek görüşmelere istekli katılıp katılmayacağını etkilemektedir. Çocuğun görüşmeden pozitif bir kanı ile ayrılması hedeflenmelidir. Görüşme sonlandırılırken yapılması gerekenler şunlardır:

- Çocuğun anlattıklarını özetlemek (Bu sayede görüşmeci çocuğu tamamen doğru anlayıp anlamadığını görür ve varsa yanlış anlaşılmalara düzeltilmesi sağlanır).
- Çocuğun sorularına cevap vermek
- Çocuğa ayırdığı zaman ve gösterdiği gayret için teşekkür etmek ve eğer üzgünse kendini toparlaması için zaman vermek
- Görüşmeden sonra nelerin olacağını, kiminle buluşacağını, tekrar görüşülüp görüşülmeyeceğini dürüst bir şekilde çocuğa anlatmak
- İrtibat kurmak için gerekli olabilecek telefon numaralarını almak
- Görüşmenin bitiş zamanını kaydetmek

Çocukla daha sonra tekrar görüşülebilir. Çocuğun yeni detaylar hatırlaması ya da başka yollarla başka detayların ortaya çıkması sonucunda çocukla tekrar görüşme yapılabilir. Tekrar yapılan görüşmede niçin tekrar görüşüldüğü çocuğa açıklanmalıdır. Aksi hâlde çocuk görüşmecinin ilk görüşmede söylediklerine inanmadığını veya onların yanlış olduğunu düşünebilir (Wilson ve Powell, 2001: 62).

d. Çocuklarla Kriminolojik Amaçlı Görüşme Formları

Dünyada özellikle Amerika tarafından çocuklarla kriminolojik amaçlı görüşme teknikleri konusunda araştırmalar yapılmaktadır. Bu araştırmalarda uzlaşmış olan konu görüşmeye başlamadan önce görüşmecinin çocukla iyi ilişki kurmasının gerekliliğidir. İyi ilişki kurulduktan sonra görüşmeci çocuğa, kendi yaşadığı olayları kendi dili ile anlatması için fırsat tanımalıdır. Ve görüşmede önce açık uçlu sorulardan daha sonra ayrıntıya inen sorular sorma şeklinde gerçekleşen huni tekniğinin kullanılması gerektiği kabul edilmektedir. Burada Amerika ve İsrail ile Hong-Kong'da kullanılan görüşme formlarına yer verilmiştir.

(1) Amerika ve İsrail'de Kullanılan Form

NICHHD (Ulusal Çocuk Sağlığı ve İnsan Gelişimi Enstitüsü) araştırmaları sonucunda, Michael E. Lamb, Kathleen J. Sternberg, Phillip W. Esplin, Irit Hershkowitz, ve Yael Orbach tarafından geliştirilmiş olan suç mağduru çocuklarla yapılacak olan görüşmede uyulacak formdur. Kesin katı kurallara dayanmamakta, görüşmeci uyacağı sırayı ve yöntemi göstermektedir. Görüşmeci olaya ve çocuğa göre esnek davranabilmektedir. Amerika ve İsrail polisi tarafından kullanılmakta ve polislerden geri beslemeler alınarak geliştirilmeye çalışılmaktadır. Form EK-B'de verilmiştir.

(2) Hong-Kong'da Kullanılan Form

Kom-Fong Monit CHEUNG tarafından çocukların ihmal ve istismar edildikleri olaylarda kullanılmak üzere geliştirilen bu form Hong-Kong'daki sosyal çalışmacılar, polisler ve klinik psikologlar tarafından kullanılmaktadır.

Görüşmenin huni tekniği kullanılarak, yani önce açık uçlu sorularla genel bilgiler alındıktan sonra, kapalı uçlu sorular sorularak detaylar öğrenilmeye çalışılmaktadır. Görüşmenin video ile kayda alınması

gerekmektedir. Bu görüşme, iyi ilişki kurma, serbest anlatım, soru sorma ve görüşmeyi sonlandırma olarak dört safhadan oluşmaktadır. Bu form harfiyen takip edilecek bir form değildir, görüşmeci çocuğun ve olayın durumuna göre görüşmeyi gerçekleştirmelidir. Form EK-C'de verilmiştir.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

ÇOCUKLARLA KRİMİNOLOJİK AMAÇLI GÖRÜŞME TEKNİKLERİ

1. ARAŞTIRMANIN KONUSU

Suç isnadıyla ya da suç mağduru olarak jandarma sorumluluk bölgesinde çocuklar ilk olarak jandarma iç güvenlik birimlerine gelmektedirler. Ve burada haklarında işlem yapılmaktadır. Suçun ortaya çıkarılması için bu çocukların olay hakkında bildiklerinin öğrenilmesi gerekmektedir. Bu işlem yetişkinlere uygulandığında sorgulama ya da ifade alma adını alırken, çocuklara uygulandığında daha farklı olması gerekmektedir ve buna görüşme adı verilmektedir. Ceza Muhakemeleri Usul Kanununa göre suç isnad edilen çocukların hazırlık soruşturmaları Cumhuriyet Savcıları ve yardımcıları tarafından yürütülmektedir. Kolluk sadece suç mağduru olan çocuklarla görüşme yetkisine sahip olduğundan, araştırmamızda çocukların en çok mağdur oldukları ihmal ve istismar olaylarında çocuklarla nasıl görüşülmesi gerektiği üzerinde durulmuştur. Ancak ortaya konulmuş olan görüşme teknikleri suç isnadıyla gelen çocuklara da uygulanabileceği için çocuk suçluluğu da dahil edilmiştir.

Suçların ortaya çıkarılmasında kolluk kuvvetleri için önemli olan fiziksel delillerdir. Ancak özellikle çocuklara yönelik ihmal ve istismar suçlarında fiziksel delil bulmak mümkün her zaman mümkün olmamaktadır. Böyle bir durumda tek delil çocuğun vereceği ifadedir. Bu yüzden çocuğun vereceği ifade çok büyük önem taşımaktadır. Ancak çocukla yapılacak olan görüşmenin tekniği ve kalitesi, çocuktan alınacak bilgi miktarını ve alınan bilginin doğruluğunu etkilemektedir.

Çocukların geçmişte yaşadıkları olayları hatırlama becerileri yetişkinlerden farklıdır. Bazen yetişkinlerden daha iyi hatırlarken, bazen hayal ettikleri olayları yaşamış gibi anlatabilmektedirler. Aileler de çocuklara

gerçeklerden farklı şeyler söylemesi için baskı yapabilmektedir. Çocuklar tam gelişmemiş olduklarından, görüşmecinin tavırlarından etkilenmektedirler. Görüşmecinin yönlendirici sorular sorması, otoriter bir tutum sergilemesi çocuğun ifadelerinin doğruluğunu zayıflatmaktadır. Bu baskı ve yönlendirmelere boyun eğen çocuk, ceza adalet sistemini yanıltmakta, suçlu birinin serbest kalmasına ya da bir suçsuzun zan altında kalmasına neden olabilmektedir.

Çocuklar bilgi veren kişi olma durumuna pek alışık değildirler. Kendilerine bakım veren kişiden ayrıldıkları ve yabancılarla konuşmaktan korktukları için bu görüşme çocuklar için streslidir. Çocuğun bu stres ile baş edebilmesi için görüşmecinin uygun teknikleri bilmesi gerekmektedir. Görüşmeci çocuğun menfaatini suçun ortaya çıkarılmasından üstün tutmalı ve onu bir yetişkin gibi sorgulamamalıdır.

Çocuklar bilişsel, fiziksel, psikososyal, ve dil gelişimlerini henüz tamamlamamış oldukları için bu görüşmede yapılacak hatalar çocuğun güvenilirliğini ve vereceği bilgi miktarını azaltır. Çocuklardan en fazla ve en doğru bilginin alınabilmesi ve mağdur olarak zaten bir travma yaşamış olan çocuğun psikolojisine zarar verecek, aynı acıları tekrar yaşamasına neden olacak davranışlarda bulunulmaması için jandarma çocuğa "gelişmemiş yetişkin" olarak değil, kendine özgü gereksinimleri, kendine özgü hakları bulunan, korunması gereken bir varlık olarak yaklaşması gerekmektedir. Bu sebeple çocuğun yaşına ve gelişim seviyesine uygun görüşme yöntemi belirlenmelidir.

2. ARAŞTIRMANIN AMACI

Bu araştırmanın amacı Ankara'da çocuklarla kriminolojik amaçlı görüşme yapmakta olan jandarma birimlerinin bu görüşmeyi nasıl gerçekleştirdiklerinin ve çocuğun menfaati en üstte tutularak suçun ortaya

çıkarılması gerekli olan görüşme tekniğinin nasıl olması gerektiğinin belirlenmesidir.

3. ARAŞTIRMANIN ÖNEMİ

Çocuklar aslında suç işlememekte suça itilmektedirler. Suç işlemeye yönelen çocuk aslında, ailedeki ve toplumdaki düzensizliklerin bedelini ödeyen, sonra da topluma ödeten çocuktur. Çocuğun topluma ve sosyal yaşantılara karşı tavırlarının biçimlenişi, başkalarıyla nasıl geçineceği, geniş ölçüde yaşamın ilk yıllarındaki öğrenme deneyimlerine bağlıdır. Uygun yöntemler kullanıldığında suça itilmiş olan çocuğun, yararlı bir birey olarak topluma yeniden katılması sağlanabilmektedir. Suç isnadıyla kolluk kuvvetlerine getirilmiş olan çocuğun topluma yeniden kazandırılabilmesi için yapılacak olan faaliyetlerin ilki kolluğun çocuğa uygun şekilde davranmasıdır. Bu davranışların çocuğun psikolojisini bozmayacak ve topluma yeniden katılmasını kolaylaştıracak şekilde olması gerekmektedir.

Çocukların ihmal ve istismar edildiği durumların tümünde fiziksel delil bulmak mümkün olmamaktadır. İz bırakan yaralar ve lezyonlar olduğu takdirde işlenen suç tespit edilebilir. Ama cinsel organlarını ellemek, az yemek vermek, evden atma gibi davranışların tespit edilmesi zordur. Tek delil olayı en iyi bilen kişi olarak, çocuğun ifadesi olmaktadır. Çocuklara istismarda bulunan kişi genellikle tanıdık olduğu için çocuk söylemekte çekingen davranabilmektedir. Ancak, çocuklar yönlendirilmeye açık olduklarından, her söyledikleri de doğru olmayabilir. İstemediği veya başkalarının yönlendirmesiyle yalan söylemiş ve suçsuz kişilere iftira atmış olabilirler.

Özellikle cinsel istismara uğramış çocukların soruşturma safhası kendileri için çok streslidir. Çünkü acı duydukları bir olayı defalarca tanımadıkları kişilere anlatmak durumunda kalmaktadırlar. Eğer bu anlattıkları kişiler (öğretmeni, sosyal hizmet uzmanları, kolluk kuvvetleri, hemşireler, doktorlar, psikologlar) gerekli kriminolojik görüşme esaslarını bilmiyorlarsa, çocuğun ruh sağlığı bozulabilir. Bu ise çocuğun ileride

güvensiz, ümitsiz, utangaç olmasına ve kendini suçlu hissetmesine neden olabilir.

Birleşmiş Milletler Çocuk Haklarına Dair Sözleşmenin önsözünde, çocuğun fiziksel ve zihinsel açıdan olgunlaşmamış olması nedeniyle, hem doğumdan önce hem de sonra özel bakıma ve korunmaya gereksinim duyduğu, bireyler ile grupların diğer yasal yöntemlerle çocuk haklarının sağlanması için çaba göstermeleri gerektiği belirtilerek insanlığın çocuğa her şeyin en iyisini vermekle yükümlü olduğu açıklanmıştır.

Jandarmanın sorumluluk bölgesi Türkiye'nin yüzölçümünün %92'sidir. Ancak nüfusun %35'i jandarmanın sorumluluk bölgesinde yaşamaktadır. Çok geniş bir sorumluluk alanında nazaran daha az bir nüfustan sorumlu olan Jandarma Genel Komutanlığı, İl J., İlçe J. ve J.Krk komutanlıkları olarak teşkilatlanmıştır. Büyük illerde kurulmuş olan Çocuk Merkezleri teşkilatının, her il, ilçe ve karakollara uygulanmasının imkânsız ve verimsiz olacağından, çocuklarla muhatap olan her jandarma personelinin kriminolojik amaçlı olarak nasıl görüşme yapacağını bilmesi gerekmektedir.

4. ARAŞTIRMANIN YÖNTEMİ

Araştırmanın hedefi Ankara'da çocuklarla kriminolojik amaçlı görüşme yapmakta olan personelin bu görüşmeyi nasıl, hangi şartlarda ve nerede gerçekleştirdiğinin belirlenmesi ile uluslararası kaynaklara göre bu görüşmenin nasıl olması gerektiğinin belirlenmesidir.

Bu araştırma, varolan durumu saptamaya yönelik betimsel bir araştırmadır. Çünkü; betimsel araştırma ile "nedir" ve "ne oluyor?" sorularına cevap bulunmuş olacaktır (Balci, 2001: 23-25). Bu araştırmada açıklığa kavuşturulması gereken problem ve alt problemler aşağıdaki gibi sıralanmıştır;

a. Problem Cümlesi

Çocukların korunmasına yönelik olarak, çocuklarla yapılacak olan kriminolojik amaçlı görüşme teknikleri nasıl olmalıdır?

b. Alt Problemler

- Ankara'daki jandarma birimleri tarafından çocuklarla kriminolojik amaçlı görüşmeler nasıl gerçekleştirilmektedir?
- Jandarma birimlerinin kullanması gereken çocuklarla kriminolojik amaçlı görüşme teknikleri nasıl olmalıdır?

5. ARAŞTIRMANIN EVRENİ

Araştırma Ankara'da çocuklarla kriminolojik amaçlı görüşme yapan tüm personeli kapsamaktadır. Araştırmanın evreni Ankara'da çocuklarla kriminolojik amaçlı görüşme yapan tüm personeldir. Örneklem seçilmemiş araştırma evren üzerinden yürütülmüştür. Ankara'da bulunan Çocuk Merkezinden üç kişiyle ve çeşitli ilçe jandarma komutanlıklarından yedi kişi olmak üzere toplam on kişi ile kapalı uçlu, yarı yapılandırılmış anket yapılmıştır.

6. VERİ TOPLAMA TEKNİĞİ

Araştırmanın birinci alt probleminin çözümlenmesi için Ankara'da çocuklarla kriminolojik amaçlı görüşme yapan personele uygulanmak üzere bir anket hazırlanmıştır. Yarı yapılandırılmış olan ve kapalı uçlu sorulardan oluşan bu anket, Ankara Çocuk Merkezi ve Ankara'daki jandarma iç güvenlik birimlerinde çocuklarla kriminolojik amaçlı görüşme yapan personele görüşme şeklinde uygulanmıştır.

İkinci alt problemin çözümü için ulusal ve uluslararası yazılı dokümanlar incelenerek, çocuklarla kriminolojik amaçlı görüşmenin nasıl yapılması gerektiği ortaya konulmuştur.

7. SAYILTI

Çocuklar, henüz gelişimlerini tamamlamadan suç işlediklerinde ya da suça maruz kaldıklarında kolluk tarafından yapılacak olan görüşme bir yetişkin ile yapılacak olandan farklı olmalıdır.

8. SINIRLILIKLAR

Bu araştırma;

- Ankara'da çocuklarla kriminolojik amaçlı görüşme yapan jandarma birimleri personeli ile,
- Kaynakların sınırlılığı nedeniyle Çocuk Merkezleri ile ilgili bilgiler 2001-2004 yılları ile sınırlıdır.

9. TANIMLAR

Aşağıdaki tanımlar, kavramların yasal ve yönetsel metinlerdeki anlamlarına göre yapılmıştır.

Çocuk : Birleşmiş Milletler Çocuk Hakları Sözleşmesinin 1 nci Maddesinde, çocuklara uygulanan kanunlar çerçevesinde daha önce reşit olunmadıkça, on sekiz yaşından küçük herkesin çocuk olduğu belirtilmektedir. Türkiye'deki hukuk sistemimizde ise reşit olma yaşı kural olarak on sekizdir. On sekiz yaşını bitirmemiş kimseler "küçük" deyimini ile ifade edilmektedir.

Korunmaya Muhtaç Çocuk : Beden, ruh ve ahlak gelişimleri veya şahsi güvenlikleri tehlikede olan; anasız ve/veya babasız, anası ve/veya

babası belli olmayan, anası ve/veya babası tarafından terk edilen, anası ve/veya babası tarafından ihmal ve istismara maruz bırakılıp fuhuş, dilencilik, alkollü içki veya uyuşturucu maddeleri kullanma gibi her türlü sosyal tehlikelere ve kötü alışkanlıklara karşı savunmasız bırakılan ve başıboşluğa sürüklenen, mülteci, refakatsiz, çalışan ve başıboşluğa sürüklenmese bile ihmal ve istismar nedeni ile mağdur olan çocuktur.

Yardıma Muhtaç Çocuk : Bakım, sağlık, barınma, eğitim ve öğretim ihtiyacı olan çocuktur.

Kimliği Tespit Edilemeyen Çocuk : Kimliği bir belge ile veya kolluk kuvvetince tanınmış veya güvenilir kişilerin tanıklığı ile ispat edilemeyen veya gösterdiği belgelerin doğruluğundan şüphe edilen çocuktur.

Kriminoloji: Suç olgusunun incelenmesi yada bütün yönleriyle suç olayını inceleyen deneysel bilimdir.

Sokakta Yaşayan Çocuk : Yoksulluk, aile parçalanması, istismar gibi nedenlerle evinden kaçmış ya da uzaklaştırılmış, sokakları mesken edinmiş, sorumlu bir büyüğün korumasından yoksun, ailesi ile bağları gittikçe azalmakta olan ve her tür istismara açık çocuktur.

Sokakta Çalıştırılan Çocuk : Aile bütçesine katkıda bulunmak amacı ile sokakta beceri gerektirmeyecek bir işte çalışan, günün büyük bir bölümünü sokakta geçirip geç de olsa evine dönen, bazen okula devam eden ya da hiç okula gitmeyen çocuklardır.

Sosyal Hizmetler: Kişi ve ailelerin çevre şartlarından doğan veya kontrolleri dışında oluşan maddi, manevi ve sosyal yoksunluklarının giderilmesine ve ihtiyaçlarının karşılanmasına yardımcı olunmasını ve hayat standartlarının iyileştirilmesi ve yükseltilmesini amaçlayan sistemli ve programlı hizmetler bütünüdür.

Veli : Çocuğun bakım ve idaresi üzerinde olan, onun hâl ve hareketlerinden sorumlu bulunan, bakım ve korunmalarına sağlamak için onların kişilikleri ve malları üstünde hak ve yetkiye sahip olan ana ve/veya babadır.

Vasi : Çocuğun bakım ve korunmasını sağlamak için mahkemece tayin edilen ve çocuğun kişiliği ve malları üzerinde tasarruf yetkisine sahip olan kişidir.

Suç İşlediği Şüphesi altında bulunan çocuk: Suç işlediğine ilişkin hakkında basit şüphe bulunan ve hazırlık soruşturması açılmadan kolluk kuvvetinin yaptığı araştırmaya konu olan on bir yaşını bitirmiş ancak on sekiz yaşını tamamlamamış olan çocuklardır.

Jandarma İç Güvenlik Birimi: İl jandarma, ilçe jandarma ve jandarma karakol Komutanlıklarından oluşan ve sorumluluk bölgesinde emniyet ve asayişten sorumlu olan jandarma birlikleridir.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

ARAŞTIRMA BULGULARI

1. BİRİNCİ ALT PROBLEME İLİŞKİN BULGULAR

Araştırmanın birinci alt probleminde Ankara'da çocuklarla kriminolojik amaçlı görüşme yapan jandarma birimlerinin bu görüşmeyi nasıl gerçekleştirmektedirler? sorusuna cevap aranmaktadır. Bu bulgular Ankara'daki Çocuk Merkezi ve jandarma iç güvenlik birimlerinde görev yapan ve çocuklarla kriminolojik amaçlı görüşme yapmış olan personelle yapılmış olan kapalı uçlu sorulardan oluşan yarı yapılandırılmış anket sonucunda ortaya çıkarılmıştır.

Çocuklar jandarma iç güvenlik birimlerine farklı sebeplerle gelmektedirler. Bu sebepler suç isnadıyla, mağdur olarak ve diğer olarak üç ana kategoriye ayrılmaktadır. Korunmaya muhtaç, yardıma muhtaç, buluntu, kimliği tespit edilemeyen, sokakta yaşayan, sokakta çalıştırılan, mülteci ve refakatsiz çocuklar, suçlu veya mağdur kabul edilmeyip ayrı olarak diğer sebepler şeklinde değerlendirilmektedir. Suç isnadıyla gelen çocuklar doğrudan Cumhuriyet Savcılığına sevk edilirken, suç mağduru olarak ya da diğer sebeplerle gelen çocuklar Jandarma Çocuk Merkezine gönderilmektedir.

Çocuk Merkezinin yasal olarak kovuşturma yetkisi olmadığından, çocukların adli işlemleri İlçe jandarma komutanlıkları tarafından yürütülürken, bakım, gözetim, barınma, iyileştirme ve takip işlemleri Çocuk Merkezi tarafından yürütüldüğü belirlenmiştir. İlçe jandarma komutanlıklarının çocukları Çocuk Merkezine göndermeleri yönünde yasal zorunluluk olmadığı, genellikle gönderilmekle birlikte bazen gönderilmediğinin de olduğu görülmüştür.

Çocuk Merkezinde beden, ruh ve ahlaki gelişimleri tehlikede bulunan korunmaya ve yardıma muhtaç, ihmal ve istismara maruz kalan, suç işleme eğilimi içinde olan, sokakta yaşayan ve çalıştırılan çocuklar psikolojik yönden desteklendiği görüşmeye katılanlar tarafından belirtilmiştir.

Jandarma iç güvenlik birimleri tarafından Çocuk Merkezine getirilen çocuğun önce Çocuk Merkezine alışması sağlanmaktadır. Bu amaçla kurulmuş olan bir televizyon odası mevcuttur. Çocuğun rahatlaması için, gerekli ise banyo yaptırılmakta ve eğer aç ise karnı doyurulduğu ve televizyon odasında televizyon izlemesine müsaade edildiği belirtilmiştir. Bu şekilde çocuğun rahat etmesi sağlanmakta ve güveni kazanılmaya çalışılmaktadır. Çocuk Merkezindeki tüm personelin sivil kıyafetli görev yaptığı görülmüştür.

Suç isnadı ile gelen çocuklarla kolluğun görüşme veya sorgulama yetkisi olmadığından, avukatı çağrılmakta ve bir odada avukat ile çocuğun görüşmesi sağlanmakta, daha sonra Cumhuriyet Savcılığına sevk edildiği görüşmeye katılanlar tarafından vurgulanmıştır.

Suç mağduru olan çocukla suçu ortaya çıkarmak için görüşme yapılmaktadır. Bu görüşme için yapılmış olan oda kullanılmamaktadır, başka bir odada bu mülakat gerçekleştirildiği görülmüştür. Burada yapılan görüşme daha önce görevli bulunan psikolog tarafından yapılmakta iken, psikoloğun terhis olması nedeniyle, şuan diğer görevliler tarafından yapıldığı belirtilmiştir. Bu görevliler İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi ve Adli Tıp Enstitüsünde dokuz hafta süreli özel eğitime tabi tutulduklarını, bu eğitimde daha çok çocuk suçluluğu ve hukuki boyutu üzerinde durularak, çocuk gelişimi, çocuk psikolojisi ve çocuğun korunması konuları öğretildiğini belirtmişlerdir. Çocuk Merkezinde çocukla görüşme yapan personel çocuk gelişimi ve çocuk psikolojisi konularında bilgi sahibi olduğu görülmüştür. Ancak çocuklarla kriminolojik amaçlı görüşme teknikleri konusunda özel eğitim almadıkları tespit edilmiştir. Görüşmeyi video ya da ses kaydı almadıklarını ve anatomik bebek veya çizerek anlatım tekniği kullanmadıklarını belirtmişlerdir.

Çocukların en çok mağdur oldukları suçlar ihmal ve istismar olarak kabul edilmektedir. Ancak burada ihmal ve istismarın sınırı kültüre göre farklılıklar gösterdiğinden dolayı, bir olayın istismar olup olmadığını belirlemek zordur. Çocuklarını terbiye etmek için anne-babanın bir-iki tokat atması, yazın tarlada çalıştırması, koyunları otlatması veya dükkanında çalıştırması da kanuna göre istismar kabul edilebilir. Ancak burada uygulanan sınırın çocuğun o evde bulunmasından dolayı psikolojik ve hayati olarak tehlikede olup olmadığıdır. Çocuk her gün dayak yiyorsa veya istemediği hâlde zorla çalıştırılıyorsa bu istismar kabul edilmektedir.

Görüşmede çocuktan ne olduğunu anlatması istenmekte ve çocuğun anlatımına göre görüşmeci konuyu detaylandırmaya çalışmaktadır. Cumhuriyet Savcılığı olayı detaylı olarak istediğinden ve görüşmecilerin bu konuda yeterli bir eğitim almadıklarından çocukla bir yetişkin gibi görüşülmekte olduğu belirtilmiştir.

Özellikle cinsel suç mağduru olan çocuklar, olayı anlatırken çok zorlandıkları vurgulanmıştır. Örneğin, görüşmeye katılanlardan birinin belirttiği gibi "ırza tasaddi ile ırza tecavüzün cezaları arasında fark var, bu sebeple fiilin tasaddi ya da tecavüz olduğunun belirlenmesi için çocuğa açıkça sorular sormaktayız". Bunun da çocuğun yaşamış olduğu travmayı artırabileceği değerlendirilmektedir.

Çocuk Merkezinde bir görüşme odası bir muayene odası bulunmaktadır. Suç işleme şüphesiyle gelen çocuklarla görüşme Cumhuriyet Savcılığı tarafından yapıldığı, bu görüşme için çocukların adliyeye götürüldükleri belirtilmiştir. Cumhuriyet Savcıları tarafından bu görüşme odası suç işleme şüphesiyle işlem yapılan çocuklarla görüşme için kullanılması daha sağlıklı olacağı görüşmeye katılanlar tarafından vurgulanmıştır.

Çocuğun adliyeye gitmesi, olayın basına yansması gibi problemler ortadan kalkacağı değerlendirilmektedir. Muayene edilmesi gereken çocuklar da doktora götürülmekte olduğu, bu da çocuğun utanmasına ve korkmasına

neden olabildiği belirtilmiştir. Ancak Çocuk Merkezinde bulunan muayene odasına doktorun gelmesi sağlanabilirse, çocuğun başkaları tarafından görülme ve utanma gibi olumsuzluklar yaşaması engellenebileceği görüşmeye katılanlar tarafından önerilmektedir. Alışmış olduğu ortamda, daha rahat bir şekilde muayene gerçekleştirilebileceği vurgulanmaktadır.

Jandarma Genel Komutanlığı çocukların korunmasına yönelik olarak daha çok çocukların suçtan korunması faaliyetlerine ağırlık verilmektedir. Çocuklarla ilgili yapılan faaliyetler Çocuk Merkezi tarafından yürütüldüğü için henüz jandarma iç güvenlik birimlerinde görev yapan personele çocuklarla kriminolojik amaçlı görüşme teknikleri konusunda eğitim verilmemektedir. Bu sebeple çocuklarla nasıl görüşüleceği personel tarafından pek bilinmemektedir.

İlçe jandarma komutanlıkları suç isnadıyla, suç mağduru ya da diğer sebeplerle gelen çocukları Çocuk Merkezine göndermektedir. İlçe jandarma komutanlıkları tarafından çocuklar Çocuk Merkezine gönderilemediğinde, görüşme ilgili karakol ya da ilçe jandarma komutanlığında yapılmaktadır. İlçe jandarma komutanlıklarında böyle bir görüşme için hazırlanmış özel bir oda bulunmamaktadır. Çocukla uygun olan herhangi bir odada görüşme gerçekleştirilmektedir.

Çocuklar genellikle Çocuk Merkezine gönderildiği için, ilçe jandarma komutanlıklarında çocuklarla kriminolojik amaçlı görüşme için gerekli olan eğitimli personel bulunmamakta, video ve ses kaydı yapılmamaktadır. Görüşme çocukla görüşmecinin yalnız olduğu bir odada gerçekleştirilmemekte başka görevliler de odada bulunabilmektedir. Görüşme video veya ses kaydına alınmadığı için, çocuk daha sonra savcılıkta ve mahkemede aynı ifadeyi tekrar tekrar vermek zorunda kalabilmektedir.

Savcılık ve mahkeme özellikle ihmal ve istismar davalarında olayın detaylarını da istemektedir. Bu sebeple kolluk olayı en ince ayrıntısına kadar çocuktan öğrenme yoluna gitmektedir. Çocuğun psikolojisine zarar vermeden

ve aynı travmayı tekrar yaşatmadan olayı öğrenebilecek eğitimli personel bulunmadığından dolayı çocuklar da yetişkinler gibi muamele görmektedir. Personel yalnızca kendi bilgi ve görgüsü ile çocuğa biraz daha hassas davranmaya çalışmaktadır. Ancak böyle bir görüşmenin nasıl yapılacağına dair herhangi bir prosedür bulunmamaktadır.

Herhangi bir şekilde olayı öğrenip müdahale eden kolluk önce ne olduğunu çocuğa anlattırmakta, daha sonra karakola gidildiğinde aynı olayı karakol komutanına sonra ilçe jandarma komutanına daha sonra Cumhuriyet Savcısına ve en son mahkeme olmak üzere çocuk beş kez aynı olayı anlatabilmekte ve beş kez başından geçen kötü olayı tekrar yaşayabilmektedir.

İç güvenlik birimlerinde yapılan görüşmede amaç fiilin ortaya çıkarılmasıdır. Çocuk, çocuk gibi görülmeyip yetişkin gibi muamele görmekte, sorular yetiškine soruluyormuş gibi sorulmakta ve fiilin ortaya çıkarılmasına çocuğun yaşadığı travmayı atlatmasından daha fazla önem verilmektedir. Görüşmeyi yapan personel üniformalı olarak görev yapmaktadır.

Görüşmeyi yapan personel bu konuda bilgili olmadığı için çocuğun ifadesini geçerli kılabileceği derecede bilgi alınamayabilmektedir. Çocukların oynaması için oyuncak ya da pastel boya bulunmamaktadır. Çizerek anlatım tekniği kullanılmamaktadır.

Olay hakkındaki daha önceki bilgiler nedeniyle görüşmeye ön yargılı bir şekilde başlanılabileceği ve bu yüzden başka önemli bilgiler kaçırılabilirliği değerlendirilmektedir. Görüşme yapan personelin konuyu tam bilmediği ve savcılarının tam detaylı ifade alınmasını istediği için, çocuğun yaşına uygun bir kullanılabilmektedir. Bu da çocuğun soruları anlamamasına veya cevap verememesine neden olabilmektedir.

2. İKİNCİ ALT PROBLEME İLİŞKİN BULGULAR

Araştırmanın ikinci alt probleminde, “Ankara’da çocuklarla kriminolojik amaçlı görüşme yapan jandarma birimlerinin bu görüşmeyi nasıl gerçekleştirmeleri gerekmektedir?” sorusuna cevap aranmaktadır.

Suçların ortaya çıkarılmasında kolluk için önemli olan fiziksel delillerdir. Ancak özellikle çocuklara yönelik ihmal ve istismar suçlarında fiziksel delil bulmak mümkün olmayabilmektedir. Tek delil çocuğun vereceği ifadedir. Bu yüzden çocuğun vereceği ifade çok büyük önem taşımaktadır. Ancak çocukla yapılacak olan görüşmenin tekniği ve kalitesi, çocuktan alınacak bilgi miktarını ve alınan bilginin doğruluğunu etkilemektedir.

Kolluk, savcı, hâkim gibi farklı kişiler tarafından defalarca çocuğun acı çektiği, üzüntü duyduğu veya utandığı konuda çocukla görüşme yapmak sakıncalı olduğu için, jandarma tarafından yapılacak görüşme çok dikkatli yapılmalıdır. Çocukla savcılıkta veya mahkemede tekrar görüşülmesine gerek kalmayacak şekilde tüm detayların en doğru şekilde ve çocuğun menfaati göz önünde bulundurularak ortaya çıkarılması gerekmektedir. Bunun için çocuklarla görüşme yapacak personelin çocuk gelişimi konusunda, görüşmenin planlanması aşamasında, görüşmenin yapılmasında ve görüşmenin sonlandırılmasında bilmesi, uygulaması ve dikkat etmesi gereken konular burada ortaya konmuştur.

a. Çocuk Gelişimi

Çocuklar henüz gelişimlerini tamamlamamış oldukları için ifadeleri alınırken yetişkinlerden farklı bir çok unsur etki etmektedir. Çocukların geçmişte yaşadıkları olayları hatırlama becerileri yetişkinlerden farklıdır ve olayın oluş zamanı, çocuğun yaşı ve gelişim düzeyi, yaşadığı stres miktarının etkisi altındadır. Bu sebeple görüşmenin başarı ile yürütülebilmesi

için, görüşmeci tarafından çocuğun gelişim basamakları çok iyi bilinmeli ve uygun görüşme tekniği kullanılmalıdır.

Çocuklar neyi hafızalarına almaları gerektiği konusunda tecrübesiz oldukları için bazı şeyleri yetişkinlerden daha çabuk unuturlar. Bu sebeple olay hakkında yapılacak olan görüşme mümkün olduğu kadar kısa süre sonra yapılmalıdır. Olay ile yapılacak görüşme arasında geçen süre uzadıkça çocuktan alınacak bilgi miktarı da azalmaktadır.

Küçük çocuklar daha az bilgi hatırlar ve daha çabuk unuturken, daha büyük çocuklar daha fazla ve daha doğru bilgi hatırlar ve daha geç unuturlar. Üç yaşından itibaren bilgi verebilecek durumda olan çocukların yaşları büyüdükçe verecekleri bilgi miktarı da artar.

Çocuklar yaşadıkları olayı anlatırken başkaları tarafından kendilerine yapılmış olan telkinlere boyun eğebilmekte veya kendisine öğretildiği şekilde ifade verebilmektedir. Bu telkinlere yatkınlığa çocukların yönlendirilebilirliği denilmektedir. Çocuğun yaşı, olay ile görüşme arasında geçen zaman, görüşmecinin tavırları, görüşmenin yinelenmesi, akran baskısı, sorulan soru tipi gibi etkenler çocuğun yönlendirilmesine ve gerçeklerden farklı ifadeler vermesine neden olmaktadır.

Çocuğun kullandığı dilin yeterlilik seviyesi çocuktan alınacak olan bilgileri çok büyük oranda etkilemektedir. Çocuktan alınabilecek bilgi miktarı çocuğun kullandığı dil ile doğru orantılı şekilde artmaktadır. Bu sebeple çocuğun dil gelişim seviyesinin belirlenmesi gerekmektedir.

Çocuğun dil seviyesinin belirlenmesi, görüşmeciye hem kendi konuşma tarzını çocuğa göre ayarlaması için, hem de çocuğun anlatmak istediklerini doğru anlatabilmesi için gereklidir. Bu yüzden, iyi ilişki kurma safhasında çocukla konuşulurken şu hususlara dikkat edilmelidir:

- Çocuğun konuşması anlaşılır mı?

- Bir cümlede ortalama kaç kelime kullanıyor?
- Ortalama kaç heceli kelimeler kullanıyor?
- Grameri nasıl? Karmaşık gramer kullanıyor mu? Zamirleri doğru kullanıyor mu?
- Kelime bilgisi nasıl?

Bu şekilde çocuğun gramer düzeyi tespit edildikten sonra çocuğun kelimeleri ve kavramları anlama düzeyi belirlenmelidir. Çünkü çocukların dil yeteneği yetişkinlerinkinden daha zayıftır. Kelime bilgileri sınırlıdır ve kelimeleri tuhaf şekillerde kullanabilirler. Cümleleri kısaltma eğilimindedirler bu yüzden detayları kısa keserler. Çocuğun sorulacak sorulara doğru cevap verip vermediğinin bilinmesi gerekmektedir.

Görüşmeci objektif ve tarafsız bir tutum içinde olmalıdır. Olayı tarafsızca net bir şekilde ortaya koymalıdır. Çocuklar yönlendirilebilir oldukları için görüşmecinin tavırları, davranışları ve yaratılan psikolojik ortam çocuğun ifadesine yansır. Görüşmecinin baskın tutumu, çocuğun yönlendirici sorulara görüşmecinin beklentisi yönünde yanlış cevaplar vermesine ve güvenilirliğinin zayıflamasına neden olur. Bu yüzden çocukla iyi ilişki içinde olunmalı, suçlayıcı ya da baskın tavırlar sergilenmemelidir. Çocuğun anlattıkları ne kadar inanılmaz da olsa dinlenmeli ve inanıyormuş gibi görünmelidir. Aksi takdirde çocuk konuşmaya ve anlatmaya isteksiz duruma gelebilir.

Çocukla yapılacak olan görüşme bir plan dahilinde yürütülmelidir. Görüşmeyi yapacak kişi, görüşmenin yapılacağı oda, odada bulunabilecek kişi ve eşyalar hakkında detaylı bir planlama yapılması görüşmenin olabildiğince uygun yapılmasını sağlar. Çocukla yapılacak olan görüşme çok ciddiye alınmalıdır. Adeta herkesin ilgi ve hayranlık duyduğu bir kişi ile yapılacak son röportajmış gibi düşünülmesi ve ayrıntılı bir şekilde planlama yapılmalıdır. Bu sayede çocukla nelerin konuşulacağı, hangi soruların daha uygun olduğu belirlenir, ve sonuç alınamayacak konulara girilmesi önlenir. Çocuk ve iddia konusu hakkında bilgi toplama görüşmecinin iyi bir plan

yapmasını, çocukla daha iyi iletişim kurmasını ve detayların daha iyi anlaşılmasını sağlar.

Planlama aşamasında, yapılacak olan görüşmenin amacı belirlenmeli, çocuğun gelişimi hakkında bilgi toplanmalı ve çocuk hakkındaki kişisel detaylar ortaya çıkarılmalıdır. Çocuğun ruhsal durumuna uygun görüşme tekniğinin uygulanabilmesi ve çocuğun ifade ve davranışlarının doğru anlaşılabilmesi için çocuğun gelişimi hakkında bilgi alınması gereklidir. Görüşmecinin çocuğun yaşı, gelişim evresi, hastalık veya yaralanma hikâyesi (geçmişi), okuldaki başarı durumu, kültürü, yetersizlikleri, dili, değişen duygusal durumlara kendini alıştırmaya kabiliyeti ve ailevi durumu hakkında bilgi toplaması yararlı olacaktır. Bu bilgiler okuldan, hastane kayıtlarından, aile fertlerinden, öğretmenlerinden ve diğer bakım veren kişilerden alınabilir.

Yalnızca yaşa göre belirlenmiş standart şekilde yapılandırılmış bir görüşme yerine çocuğa göre görüşmeci tarafından belirlenen esnek bir görüşme planlanmalıdır. Çünkü çocuklar aynı yaş grubunda olsalar bile bireysel farklılıklar gösterirler. Her çocuğun ruhsal yapısı, bağlılığı, ailevi durumu gibi özellikleri kendine özgüdür ve stresli bir ortamda etkileri daha fazla görülür. Bu sebeple çocuk hakkında yeteri kadar bilgi edinilerek, çocuğa göre görüşme düzenlenmelidir.

Görüşme için ailenin rızasını almak, onlarla birlikte çalışmak ve her safhada onlara bilgi vermek gerekir. Çünkü çocuklarının istismar edilmiş olma gibi bir nedenle jandarmaya gelmiş olması aileleri endişelendirir. Ailesinin endişelendiğini gören çocuk da endişe ve korkuya kapılır. Ailenin de sakinleştirilmesi gerekir. Daha sonra eve gittiklerinde çocuğun yanında bu istismar olayı ile ilgili kendi aralarında konuşmamaları, çocuğu konuşmaya zorlamamaları ancak çocuk anlatmak isterse onu dinlemeleri gerektiği konularında uyarılmalıdırlar.

Görüşmenin yapılacağı yer düzenli, rahat, sıcak, havalandırılmış ve arkadaşça olmalıdır. Oda masa ve sandalyelerden oluşan basit bir düzende

olmalıdır. Masa ve sandalyeler çocuğun boyuna uygun olmalıdır. Odada gereksiz eşya bulunmamalıdır. Görüşmecî çocukla aynı seviyede ve yüz yüze oturmalıdır. Yan yana veya başka şekilde oturmak göz temasının kaybolmasına neden olacaktır. Duvarlar sade yerine renkli olarak boyanmalıdır. Çocuğun kaygılarını yenmek için birkaç güzel çocuk fotoğrafı duvara asılmalıdır.

Çocuğun ortama alışması için yaşına uygun oyuncaklar, pastel boya ve boyama kitapları odada bulundurulmalıdır. Gürültülü ve çok dikkat çeken oyuncaklar bulundurulmamalıdır. Çocuğun önüne bir oyuncak yığını koymak yerine çocuğun yaşına göre seçilmiş bir kaç oyuncak tercih edilmelidir. Çocuk oyuncaklarla bir müddet oynadıktan sonra oyuncaklar dışarı çıkarılmalıdır. Çocuk için pastel boya ve kâğıt kalması yeterlidir.

Çocuğun ihtiyaç duyabileceği şeyler (yiyecek, içecek) tespit edilerek yakında bulundurulmalıdır. Odada telefon bulunmamalıdır. Görüşme telefon konuşması ya da dışarıdan birinin girmesiyle kesilmemelidir. Video ve ses kaydedici cihazlar ve konumları çocuk gelmeden önce hazırlanmalıdır. Çocuklar üniformalı görüşmeciler karşısında stres altına girebileceği için sivil kıyafetli olmalıdırlar.

Görüşme video ile kayda alınmalıdır. Çünkü kayda alındığı için görüşmecî not alma işi ile uğraşmayacak ve çocukla rahatça konuşacaktır. Çocuğun ifadesi bir kez alınacaktır. Aynı ifadeyi defalarca farklı ortamlarda tekrarlayarak aynı travmayı tekrar tekrar yaşaması engellenmiş olacaktır. Çocuk davalı ile yüz yüze gelmek zorunda kalmayacak ve mahkeme tarafından çocuğun görüşme esnasındaki ruhsal durumu görülebilecektir. Görüşme video ile kayda alındığında görüşmeyi daha sonra tekrar izleme fırsatı doğar. Tekrar izlenebilme sayesinde böyle bir istismarın gerçekleşmiş olacağına inanmayan ebeveynlerin inanması kolaylaşır, çocuğun daha sonra ifadesini değiştirmesi ve kolluğun zan altında kalması engellenir.

Görüşme esnasında ses kaydı da yapılmalı ve kaydedilen sesin kalitesi için, oda gürültüden uzak olmalı mümkünse yerler halı kaplı olmalıdır. Kamera daima çocuğu çekmelidir, odada çocuğun yerinden kalkarak görüntüden çıkmasına neden olacak dikkat çekici eşya bulunmamalıdır.

Görüşme odasında çocuk ile görüşmeci yalnız olmalıdır. Ancak çocuğun çok kaygılı, endişeli ve korkmuş olduğu durumlarda anne, baba veya tanıdık bir yetişkin çocuğun ortama alışması için gerekli bir müddet odada bulunabilir. Çocukla birlikte odada bulunan yetişkin çocuğun arkasında oturmalı, çocuğa soru sormamalı, çocuğun sözünü kesmemeli, çocuğa sorulan sorulara cevap vermemeli ve jest ve mimikleriyle mülakata katılmaması gerekmektedir.

Çocuklar böyle bir görüşmede bazen sessiz kalmakta veya bazı şeyleri anlatamamaktadır. Böyle bir durumda çocuğun konuşmasını sağlamak için anatomik bebek kullanmak yerine çizerek anlatması sağlanmalıdır. Çünkü anatomik bebek kullanmak çocuğu yönlendirebilmektedir. Çizerek anlatımın ise böyle bir sakıncası yoktur. Çizerek anlatmaya çalışan çocuklar daha fazla motor ve zihinsel güç harcadıkları için daha fazla bilgi hatırlarlar. Basit ve yüzeysel cevaplar yerine daha detaylı ve daha fazla bilgi alınabilmektedir. Çocuk kendisi çizdiği için görüşmecinin yönlendirme ihtimali de ortadan kalkmaktadır.

Görüşmeci çocukla tanıştığında ilk başta kim olduğunu, görevinin ne olduğunu ve bu görüşmenin niçin yapılacağını çocuğa söylemelidir. Eğer başkaları da görev alacaksa onlar da tanıtılmalıdır. Görüşmeci görevi ile ilgili tarafsız açıklamalar yapmalıdır. Buradaki yaklaşım çocuğun dil ve anlama seviyesine göre olmalıdır. Eğer görüşme video veya ses kaydına alınacaksa bunun nedeni de çocuğa söylenmelidir. Görüşme bittikten sonra bu kasetin bir dolaba kilitleneceği ve izinsiz olarak kimsenin alamayacağı söylenmelidir. Daha sonra birlikte ne yapılacağı hakkında kabaca bilgi verilir. Burada ne konuşulacağı ve ne kadar süreceği çocuğa söylenmelidir.

Çocuklarla yapılacak olan kriminolojik amaçlı görüşme 4 safhadan oluşmalıdır:

- İyi ilişki kurmak
- Serbest anlatım
- Soru sorma
- Görüşmeyi sonlandırma.

b. İyi İlişki Kurma

Görüşmeci ilk başta kendisini tanıtırken, “Merhaba benim adım... Ben çocuk araştırmacısıyım ve işimin bir bölümü de başına bir şey gelen çocuklarla görüşmek. Senin de gördüğün gibi bir kaydedici teybim var. Bizim konuşmalarımızı kaydedecek ve bu sayede ben seninle konuştuğumuz her şeyi hatırlayacağım. Bazen bazı şeyleri unutuyorum, onun için not almam gerekiyor bu teyp sayesinde not almama gerek olmadan seni dinlememi sağlayacak.” şeklinde bir ifade ile kendini tanıtmalı ve bilgi vermelidir.

Görüşmeci kendini tanıttıktan sonra hemen konuya girmemelidir. Çocuğun gelişim seviyesini belirlemek, rahatlamasını sağlamak ve güvenini kazanmak için çocukla genel konular hakkında sohbet etmelidir. Bu sohbet esnasında, adı yaşı, doğum günü, hangi okula gittiği, kaçınıcı sınıfta okuduğu, öğretmenin nasıl biri olduğu, arkadaşları, ailesi,tuttuğu takım, sevdiği hayvanlar, tv programları, oyunlar ve oyuncaklar gibi konular hakkında konuşulmalıdır. Çocuğun yakın zamanda yaşadığı bir tatil, bayram, doğum günü gibi bir anısını anlatması da istenebilir. Burada çocuğun evet/hayır şeklinde cevap verebileceği (“Kedileri sever misin?”) sorular yerine çocuğun detayları anlatmasını sağlayacak açık uçlu sorular (“En çok hangi hayvanları seversin”) tercih edilmelidir. Çocuk anlatırken takılırsa, “Başka ne söyleyebilirsin?”, “Daha başka”, “Sonra ne oldu?” şeklindeki cümlelerle desteklenmeli ve anlatması için cesaretlendirilmelidir.

İyi ilişki kurma safhasında görüşmeci az konuşmalı çok dinlemelidir. Çocuğun daha fazla konuşması sağlanmalıdır. Çocukla iyi ilişki kurmak için

harcanan zaman arttıkça, çocuktan alınan bilgi miktarı da artmaktadır. Ama bazı çocuklar için iyi ilişki kurma safhası can sıkıcı olabilir. Çocuk hemen olayı anlatıp gitmek isteyebilir, böyle durumda ısrar edilmemeli hemen konuya gelinmelidir.

İyi ilişki kurulduktan sonra çocuğun doğru ile yalanı, gerçek ile hayali birbirinden ayırıp ayıramadığı test edilmelidir. Bunun için görüşmeci “Bugün burada sen ve ben çok önemli bir konu hakkında konuşacağız. Başlamadan önce senin doğru ile yalan söyleme arasındaki anladiğından emin olmak istiyorum.” dedikten sonra ayağındaki siyah ayakkabıyı göstererek, şöyle bir soru sorulabilir:

“Benim ayakkabılarım yeşildir, dersem bu doğru mu olur yalan mı?” ya da sarı gömleğini göstererek, “Benim gömleğim mavidir, dersem bu doğru mu olur yalan mı?”. Çizgi film kahramanlarından birinin gerçekten yaşayıp yaşamadığı sorularak da çocuğun hayal ile gerçek arasındaki farkı anlayabildiği veya anlayamadığı görülür.

Bu şekilde çocuğun doğru ile yalanı ayırt etme kabiliyeti ölçülerek, eğer çocuk ayırt edemiyorsa, basit bir dil ile bu fark anlatılmalıdır. Daha sonra çocuğun kafasında oluşmuş olabilecek yanlış yargıların silinmesi için görüşmenin temel kuralları çocuğa söylenmelidir. Bu kurallar:

- Senin söylediğin bir şeyi yanlış anlarsam lütfen bana söyle. Senin söylediğin her şeyi doğru anlamak istiyorum.
- Olay olduğunda benim orada olmadığımı lütfen aklında tut. Olay hakkında ne kadar çok şey anlatırsan o kadar iyi olur. Önemli olmadığını düşündüğün şeyler dahil her şeyi anlat bana.
- Söylediğim bir şeyi anlamazsan bana söyle, onu farklı bir şekilde anlatayım.
- Cevabını bilmediğin ya da hatırlamadığın sorulara “bilmiyorum” ya da “hatırlamıyorum” diye cevap verebilirsin.

- Her şeyi hatırlamayabilirsin önemli değil, önemli olan hatırladıklarına kafandan bir şey eklememen veya tahmin yürüterek tamamlamamandır.

- Söylediğin hiçbir şeyden dolayı sana kızmayacağım.
- İstediyin şekilde ve istediğin kelimeleri kullanarak anlatabilirsin.
- Yalnızca gerçekten olmuş olan olayları bana anlatmalısın.

Çocukla iyi ilişki kurmak, çocuğun en iyi arkadaşı olmak anlamına gelmemeli, ya da iyi ilişki kurmuş olmak çocuğun sizi memnun etmek için can atacağı anlamına gelmemelidir. Çok sıcak ve arkadaşça kurulmuş olan ilişki çocuğu görüşmecinin duymak istediği şeyleri söylemeye yönlendirebilir.

Çocukla iyi ilişki kurmak zor ise, mümkün olmuyorsa, çocuğun tanıdığı ve iyi ilişki içinde olduğu bir yetişkinin sizi önermesiyle iyi ilişki kurulmaya çalışılmalıdır. Çünkü çocuklar bu kadar uzun süre bir yabancı ile konuşmaya alışık değildirler, görüşmenin yapılacağı yer ve görüşmeci tanıdık değildir ve görüşmenin konusu genelde acı, üzüntü verici ve utandırıcı niteliktedir. Bu olumsuzlukların aşılması ancak etkin bir iyi ilişki kurma ile mümkündür.

c. Serbest Anlatım

İyi ilişki için yeterli zaman ayrıldıktan sonra yavaş yavaş konuya gelinmelidir. Öncelikle genel açık uçlu sorularla çocuğun kendiliğinden anlatması sağlanmalıdır. Çocuk yaşadığı olayı kendi ifadeleriyle anlatmalıdır. Bu safhada alınan bilgiler genellikle doğrudur. İyi ilişki kurma safhasında çocuk hakkında yeterli bilgi edinildikten sonra "Birbirimizi daha iyi tanıdık, şimdi senin buraya geliş nedeninle ilgili konuşmak istiyorum." şeklinde bir geçiş cümlesinden sonra, çocuğa şu tipte sorular sorulmalıdır:

"Bugün niçin buraya niçin geldiğini biliyor musun?"

"Şimdi bana neler olduğunu anlat"

"Üzgün görünüyorsun. Ne oldu anlat bana."

"Bu sabah okulda bir şey olduğunu söyledin. Ondan bahset biraz."

“Birisi sana bana söylemen gereken bir şey yaptı mı?”

Bu safhada çocuğa sorulacak sorular çocuğu daha fazla konuşmaya teşvik etmelidir. Evet/hayır şeklinde kısa cevapla bitebilecek sorulardan kaçınılmalıdır. Örneğin, “Başka bir şey oldu mu?”, şeklindeki bir soruyu çocuk görüşmenin bitirilmesi olarak algılayabilir ve “Hayır” diye cevaplayabilir. Çocuğu daha fazla anlatmaya teşvik etmek için “Daha başka neler oldu?”, “Daha fazla anlat” gibi ifade ve sorular kullanılmalıdır. Ya da soru içermeyen, “mmm”, “Evet”, “Gerçekten” gibi ifadelerle çocuklar bildiklerini anlatmaya teşvik edilmelidirler.

Çocuk kendi dili ile yaşadıklarını anlatırken, spesifik sorularla çocuğun ifadesi kesilmemelidir. Kısa notlar alınarak sorular yeri gelince sorulmalıdır. Görüşmeci vücut dili kullanımına dikkat etmelidir. Dikkatle dinliyor ve ilgileniyor görünmek gerekir. Gereği kadar göz teması da kurulmalıdır.

Çocuğun ne sıklıkla istismar edildiği de önemlidir. Çocuk toplam kaç kere istismar edildiğini söyleyemeyebilir. Bu yüzden “Kaç defa oldu?” yerine “Bir defa mı oldu, birden defa mı?” sorusuyla yaklaşılabilir ve daha spesifik sorularla yer ve zaman ipuçları ile istismarın sayısı öğrenilmeye çalışılmalıdır. “İlk seferinde”, “son defasında”, “mutfakta olduğunda” gibi ipuçları kullanılmalıdır.

Çocuk yaşadığı olayları anlatırken zaman zaman, üzülebilir, endişelenebilir ve korkabilir, görüşmeci empati kurarak çocuğun bu sıkıntılarını gidermelidir. Gerekirse çocuğun çok rahatsız olduğu zamanlarda görüşmeye ara verilebilir. Çocuğun bir müddet kendini toparlaması sağlandıktan sonra görüşmeye devam edilebilir. Bir görüşmede birden çok defa ara verilebilir.

Anlatım esnasında çocuklar, anlattıklarının kimler tarafından öğrenileceğini bilmediği için de kaygı duyabilirler. Görüşmeci böyle bir

durumda çocuğa, öğrendiği bilgileri yalnızca bilmesi gereken kişilere söyleyeceğini, bu kişilerin de hâkim, savcı ve avukat olduğunu, bunun da yargılama için gerekli olduğunu söylemelidir.

Çocuğun yaşadığı olayı serbestçe anlatmasının sağlandığı bu safha çocuktan alınan bilgilerin en doğru olduğu bölümdür. İdeal olan çocuğun bu safhada yeterli delil sağlayacak, kim, nerede, ne zaman, nasıl, niçin sorularını cevaplayacak şekilde anlatmasıdır. Ancak çocuk kendiliğinden hatırladığı bilgileri anlatırken, gerekli bazı detayları eksik söylemektedir. Bu detayları hatırlaması ve söylemesi için görüşmeci tarafından müdahale edilmesi gerekmektedir. Bu müdahale de sorularla olmaktadır.

d. Soru sorma

Böyle bir görüşmede ilk önce çocuklardan yaşadıklarını kendi hatırladığı ve kendi anlatmak istediğı şekilde anlatması istenir. Ancak genellikle küçük çocuklar, ya sessiz kalmakta, ya çok kısa anlatmakta ,ya da detayları eksik söylemektedir. Yeterli delil için daha fazla bilgiye ihtiyaç duyulmaktadır. Görüşmeci çocuğa sorular sorarak olayın detaylarını öğrenmeye çalışmalıdır.

Görüşmeye hazırlanırken çocuk ve olay hakkında toplanan bilgiler ışığında, çocuğa sorulacak ana sorular belirlenmelidir. Görüşme esnasında ortaya çıkan yeni bilgiler nedeniyle oluşabilecek sorular da bu sorulara eklenerek sırayla sorulmalı, planlanmış sorulardan cevabı alınan sorular çıkarılmalıdır.

Sorular çocuğun yaşına, dil gelişimine, bilgi düzeyine ve muhakeme yeteneğine göre yapılandırılmalı ve bilişsel gelişimi göz önünde bulundurularak sorulmalıdır. Görüşmeciler dillerini çocuğun seviyesine göre ayarladıklarında çocuklar daha az endişeli, daha fazla iş birlikçi, daha etkin ve soruları cevaplamaya daha istekli olmaktadırlar. Çocuğu yaşı ve gelişim düzeyi dikkate alınarak soru sorulduğunda çocuklar daha iş birlikçi olurlar.

Örneğin: sayı saymayı bilmeyen bir çocuğa “Kaç kez oldu?” diye sormak yerine, “Bir kere mi oldu, birden çok mu?” şeklinde başlayarak, yer ve zaman ipuçları yakalayarak kaç kez olduğu bulunmaya çalışılmalıdır. Saatleri bilmeyen bir çocuğa “Saat kaçta oldu?” şeklinde sormak yerine, “Olay olduğunda televizyonda ne vardı?” gibi ipuçları yakalanarak zaman bulunmaya çalışılmalıdır.

Görüşmeci çocuk gelişimi hakkında bilgili olmalı ve sorularını çocuğun yaşına göre ayarlamalıdır. Soyut kavramlar içeren ve karmaşık bir dil ile sorular sorulmamalıdır. Çocuğun hafızasındaki bilgilerin doğru alınması, görüşmecinin soru sorma yeteneklerine ve çocuğun yönlendirilebilirliğine gösterdiği hassasiyete bağlıdır. Çocuğa soru sorarken şu hususlar dikkate alınmalıdır:

- Basit kelimeler kullanılmalı,
- Karmaşık cümlelerden kaçınılmalı,
- Olumsuz cümlelerden kaçınılmalı,
- Fazla kişi zamiri kullanılmamalı,
- Vücut organları çocuğun dili ile söylenmelidir.
- Çocuğun anlatım dili değiştirilmemeli,
- Yönlendirici sorular sorulmamalı,
- Sorular tek tek sorulmalı aynı anda birden çok soru sorulmamalıdır.

Yukarıda da belirtildiği gibi yönlendirici sorular sorulmamalıdır. Yönlendirici soru, görüşmecinin duymak istediği cevabı çocuğun söylemesi için gerekli durumu hazırlaması ve söylemeye mecbur bırakmasıdır. Örneğin: “Annen mi dövdü, baban mı?”, “Mehmet yaptı değil mi?”, “Yatak odasında mı vurdu, oturma odasında mı?”. Özellikle küçük çocuklar yönlendirici sorulara boyun eğme eğiliminde olduğundan, alınan bilgilerin güvenilirliği zayıflamaktadır. Sürekli aynı kişiden bahsetmek, o kişinin adı geçtiğinde dikkat kesilmek gibi sözsüz ve beden dili ile yapılabilecek yönlendirmelerden de kaçınılmalıdır.

Çocuğa önce açık uçlu sorular sorulmalı, daha sonra kapalı uçlu (spesifik) sorular sorulmalıdır. Açık uçlu sorular, çocuğun olay hakkında hatırladıklarını herhangi bir baskı ve yönlendirme altında kalmadan kendi istediği şekilde anlatmasına yönelik olan, herhangi bir varsayıma dayanmayan, beklenen bir cevabı olmayan ve cevabı iki-üç kelimedenden fazla olan sorulardır. Serbest anlatımda eksik kalan kısımların aydınlatılması için kullanılır.

Açık uçlu sorular kullanıldığında çocuklar hafızasını zorlayacağı için daha fazla bilgi hatırlayacaktır. Kolluk için neyin gerekli, neyin gereksiz olduğuna çocuk karar veremeyeceğinden, çocuğun ilgili ilgisiz hatırladığı her şeyi anlatması gerekir. Çocuk anlatmaya başladığında, kendi hızında anlatmasına devam etmesine izin verilmeli, sözü kesilmemeli, düzeltilmemeli ve anlattıklarının doğru olup olmadığı düşünülmemelidir. Çocuk çok fazla detaya girdiğinde görüşmeci sabırlı olmalı, hoş görmeli ve çocuk duraksadığında “Eee, sonra ne oldu?”, “daha sonra” gibi ifadelerle hem çocuğu dinlediğini göstermeli, hem de çocuğu cesaretlendirmelidir. Başka konuya geçmeye çalışmak yerine, başka sorular da sorarak olabildiğince fazla bilgi almaya çalışmalıdır.

Açık uçlu sorular sorulduğunda çocuktan alınan bilgilerin doğruluk oranı yüksek olmaktadır ve daha uzun ve detaylı bilgi alınmaktadır. Özellikle küçük çocuklar sorulan soruları ilk seferde tam anlamamaktadır. Bu yüzden soruların tekrar edilmesi gerekmektedir. Kapalı uçlu sorularda soruların tekrar edilmesi çocuğun yanlış cevap verdiğini düşünerek değiştirmesine yol açabilirken, açık uçlu sorularda bu olumsuzluk yaşanmaz. Açık uçlu soruların beklenen bir cevabı olmadığı için ya da birkaç cevap arasından birinin seçilmesi gibi bir durum olmadığı için çocuktan alınan ve anlaşılamayan sözsüz cevap miktarı azalır.

Açık uçlu sorularla da yeteri kadar bilgi alınamadığında kapalı uçlu (spesifik) sorulara geçilmelidir. Kapalı uçlu sorular kesin cevap alınmak için sorulan sorulardır. Kapalı uçlu sorular tanımlama tipi, seçimlik tip ve evet/hayır tipi olmak üzere üç çeşittir.

Tanımlama tipi sorular genellikle soru kelimeleriyle (5N1K) üretilen sorulardır (“Kim ateş etti?”, “Kaç kişiydiler?”, “Ne zaman oldu?”, “Ne giyiyordu?”, “Pantolonu ne renkti?”). Çocuğun aklındaki şeyleri karıştırma ihtimali vardır. Aceleyle, fazla düşünülmeden verilen cevaplar yanlış olabilir.

Seçimlik tip soruda çocuk, görüşmecinin verdiği iki veya daha fazla cevap alternatifinden birini seçmek durumundadır (“Okulda mı, evde mi oldu?”, “Salı günü mü, çarşamba günü mü oldu?”). Çocuk yalnızca verilen alternatiflerden birini seçmek zorunda hissedeceğinden bu tip sorular yönlendirici olabilir.

Evet/hayır tipindeki sorulardan böyle bir görüşmede kaçınmak gerekir. Çünkü görüşmeciyi otorite olarak gören çocuklar önce herhangi bir cevabı verip sonra düşünmektedirler. Çocuklar evet/hayır tipindeki sorulara evet şeklinde cevap verme eğilimindedir, eğer ilk sorunun cevabı evet ise bu ihtimal daha da artmaktadır. Kapalı uçlu (spesifik) soruların yönlendirici olabileceği ve cevapların yanlış olabileceği unutulmadan tüm detaylar ortaya çıkarılmalıdır.

e. Görüşmeyi sonlandırma

Çocuğun görüşmeden olumlu bir kanı ile ayrılması hedeflenmelidir. Bu çocuğun daha sonra olabilecek görüşmelere istekli katılmasını sağlayabilir. Görüşmeyi sonlandırırken çocuğun anlattıkları özetlenir. Bu sayede varsa yanlış anlamalar düzeltilir. Eksik bir şeyin kalıp kalmadığını öğrenmek için son kez “Bilmem gereken başka herhangi bir şey var mı?”, “Bana söylemek istediğin başka bir şey var mı?” şeklindeki sorular sorulur. Varsa çocuğun sorularına cevap verilir. Çocuğa ayırdığı zaman ve gayret için teşekkür edilir. Çocuğa görüşmeden sonra neler olacağı, kiminle buluşacağı, tekrar görüşülüp görüşülmeyeceği dürüstçe söylenmelidir. Daha sonra bir şey hatırlarsa veya bir şey söylemek isterse irtibat kurulacak telefon numaraları verilir.

Görüşme “Bunları konuşmanın senin için ne kadar zor olduğunu biliyorum. Bunları bana anlattığın için teşekkür ederim. Gitme konusunda endişeli gibisin. Geldiğin için teşekkür ederim. Bu işlemlerin sürdürülmesinde sana yardımcı olacağını bilmeni isterim. Daha sonra da aklına bir şey takılırsa bana sorabilirsin. Telefon numaramı vereceğim oradan arayabilirsin. Geldiğin için çok teşekkür ederim.” şeklindeki bir ifade ile bitirilir ve görüşmenin bitiş zamanı videoya kaydedilir.

Eğer çocuğun yeni detayları hatırlaması veya başka yollarla detayların ortaya çıkması nedeniyle, daha sonra çocukla tekrar görüşülmesi gerekirse, niçin tekrar görüşüldüğü çocuğa açıklanmalıdır. Aksi hâlde çocuk ilk görüşmede söylediklerinin yanlış olduğunu ya da inanılmadığını düşünebilir.

BEŞİNCİ BÖLÜM

SONUÇ VE ÖNERİLER

1. SONUÇ

Ankara'da görev yapan ve çocuklarla kriminolojik amaçlı görüşme yapan jandarma birimlerinin bu görüşmeyi nasıl gerçekleştirdikleri ve çocuklarla kriminolojik amaçlı görüşmenin nasıl olması gerektiği konuları bu araştırmada araştırılmıştır.

Çocukların kriminolojik amaçlı sorgulanması yetişkinlerinkinden farklı olmalıdır. Çünkü yetişkinler gibi sorgulandığında, çocukların verdiği bilgi miktarı azalmakta ve verdiği bilgilerin güvenilirliği zayıflamaktadır. Çocuklarla yapılacak olan görüşmede sade bir dil kullanılmalıdır. Çünkü çocuklar anlamadıkları karmaşık sorulara da cevap vermeye çalışırlar. Sonuçta çocuğun ifadesi eksik ya da yanlış olabilmektedir.

Cinsel yönden istismar edilmiş çocukların soruşturma safhası kendileri için çok streslidir. Çünkü acı duydukları olayı defalarca tanımadıkları insanlara anlatmak zorunda kalmaktadırlar. Eğer bu anlattıkları kişiler (öğretmeni, sosyal çalışmacılar, kolluk, doktor, psikolog) gerekli kriminolojik amaçlı görüşme tekniklerini bilmiyorlarsa, çocuğun psikolojisine zarar verebilirler veya çocuğun yönlendirilerek yanlış bilgiler vermesine neden olabilirler (Cheung,1997). Gereksiz yere yapılan görüşmeler çocuğun ruh sağlığını tehlikeye sokar, kendisini güvensiz, ümitsiz, suçlu, utangaç hissetmesine neden olur (Jaudes ve Martone,1992).

Çocukların en çok mağdur oldukları suç olan ihmal ve istismar vakalarında fiziksel delil bulunamadığında tek delil çocuğun vereceği ifadedir. Ancak çocukların verdiği ifadeler her zaman tam güvenilir olmamaktadır. Ayrıca hangi davranışların ihmal veya istismar kabul edileceği kültüre göre

farklılıklar göstermektedir. Bazı yerlerde istismar kabul edilebilecek anne-baba davranışı, bazı yerlerde normal karşılanabilmektedir. Çocuklara karşı ihmal ve istismar suçları genellikle aile içi veya bir tanıdık tarafından işlendiği için, böyle bir suçun gerçekten olup olmadığının belirlenmesi, çocuğun geleceği için önem arz etmektedir.

Çocuklar tam gelişmemiş olduklarından, bilgi kaynağı olarak kullanılırken, bazı özelliklerinin bilinmesi gerekmektedir. Çocukların hatırlama becerileri yetişkinlerden farklıdır. Hatırlama becerisi olayın oluş zamanı, çocuğun yaşı, olay ile görüşme arasında geçen zaman, çocuğun stres miktarı gibi bir çok faktörün etkisi altındadır. Çocuklar neyi hafızalarına almaları gerektiği konusunda tecrübesiz oldukları için çabuk unutabilirler. Çocuklar telkinlere boyun eğebilirler, yönlendirilebilirler. Başkalarının öğrettiği şeyleri yaşamış gibi anlatabilirler. Çocukların her söylediği doğru olmayabilir. Bunun sebebi doğru ile yalanı tam ayırt edememek, yönlendirmelere boyun eğmek, ya da yalan söylemek olabilir.

Çocuklar böyle bir görüşme öncesinde ve görüşme esnasında stres yaşayabilir, endişelenebilir ya da korkabilir. Bunun sebebi bilgi veren kişi olma durumuna pek alışık olmamak, anne-babasından veya bakım veren kişiden ayrılmak ya da yabancılarla konuşmaktan korkmak olabilir. Ayrıca çocuklar özellikle polis, jandarma ve asker gibi üniformalı kişileri otorite olarak görmekte ve onların karşısında stres altında olmaktadır. Bu da çocukların yönlendirilebilir olma özellikleri nedeniyle yanlış cevaplar vermesine neden olabilmektedir. Kolluk bu konuda eğitilmiş olmadığı için yönlendirici sorular sorabileceği ve bunun da çocukların güvenilirliğini zayıflatabileceği değerlendirilmektedir.

Jandarma Genel Komutanlığı Türkiye'nin yüzölçümünün %92'sinden sorumludur. Ancak nüfusun %35'i bu bölgede yaşamaktadır. Emniyet Genel Müdürlüğü (EGM) ise Türkiye'nin yüzölçümünün %8'inde yaşayan %65 nüfustan sorumludur. Küçük bir bölgede yoğun nüfustan sorumlu olan EGM, Birleşmiş Milletler Çocuk Haklarına Dair Sözleşme'nin gereği olarak, illerde

Çocuk Şube Müdürlüğü, ilçelerde Çocuk Büro Amirliği şeklinde teşkilatlanmıştır. Geniş bir bölgede yaşayan az nüfustan sorumlu olan J.Gn.K.'lığının aynı şekilde her il ve ilçede teşkilatlanması çok masraflı olacaktır ve olay azlığı nedeniyle atıl durumda kalacaktır. Bu sebeple J.Gn.K.lığı büyük şehirlerde çocuk merkezleri kurmaya başlamıştır. İhtiyaca göre çocuk merkezlerinin sayısı artırılmaktadır.

Ankara'da çocuklarla kriminolojik amaçlı görüşme yapan jandarma birimleri iki farklı kategoridedir. Çocuk Merkezi ve jandarma iç güvenlik birimleri. Çocuk Merkezinin yasal olarak kovuşturma yetkisi olmadığından, çocukların adli işlemleri ilçe jandarma komutanlıkları tarafından yürütülürken, bakım, gözetim, barınma, iyileştirme ve takip işlemleri Çocuk Merkezi tarafından yürütülmektedir. İlçe jandarma komutanlıklarının çocukları Çocuk Merkezine göndermeleri yönünde yasal zorunluluk yoktur. Genellikle gönderilmekle birlikte bazen gönderilmediği de olmaktadır.

Çocuk Merkezine gelen çocuğun rahatlama için gerekli şartlar sağlanmıştır. Çocuk Merkezinde görevli personel İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi ve Adli Tıp Enstitüsünde dokuz hafta süreli özel eğitime tabi tutulmuşlardır. Bu sebeple çocuk gelişimi ve çocuk psikolojisi konularında bilgi sahibidirler. Ancak çocuklarla kriminolojik amaçlı görüşme teknikleri konusunda özel eğitim almamışlardır. Çocuk Merkezinde görevli psikoloğun terhis olması sebebiyle çocuklarla kriminolojik amaçlı görüşme diğer görevliler tarafından yapılmaktadır. Çocukla yapılan görüşme video veya ses kaydına alınmamaktadır. Bu sebeple çocuk daha sonra savcılıkta ve mahkemede aynı ifadeyi tekrar anlatmak zorunda kalabilmekte veya Çocuk Merkezinde vermiş olduğu ifadeyi değiştirebilmektedir.

Çocuk Merkezinde görüşme odası ve muayene odası bulunmaktadır. Suç işleme şüphesiyle gelen çocuklar savcılığa gönderilmektedir. Savcının Çocuk Merkezine gelerek buradaki görüşme odasında görüşme yapması, çocuğun jandarma nezaretinde adliyeye gitmesi nedeniyle ortaya çıkabilecek olumsuzlukların yaşanmasına engel olacaktır. Muayene olması gereken

çocuk da muayene için hastaneye gönderilmektedir. Doktorun Çocuk Merkezine gelerek muayeneyi yapması çocuğun menfaati açısından faydalı olacaktır.

Jandarma iç güvenlik birimlerinde ise çocuklarla kriminolojik amaçlı görüşme teknikleri konusunda eğitim almış personel bulunmamaktadır. Çocukla bir yetişkin gibi görüşme yapılmaktadır. İhmal ve istismar vakalarında savcılık olayı detaylı bir şekilde istediği için çocuğa direk sorulmaması gereken sorular sorulmaktadır. Suçun ortaya çıkarılmasına daha fazla önem verilebilmektedir. Böyle bir görüşme için özel hazırlanmış bir oda bulunmamaktadır. Görüşme video veya ses kaydına alınmadığı için çocuk aynı ifadeyi savcılıkta veya mahkemede tekrarlamak zorunda kalabilmektedir.

Çocuklarla yapılacak olan kriminolojik amaçlı görüşme yapacak personel bu konuda eğitim almış olmalıdır. Görüşme bir plan dahilinde yürütülmelidir. Görüşme yapacak kişi önce görüşmenin amacını belirlemeli ve daha sonra çocuğun gelişimi ve geçmişi hakkında bilgi toplamalıdır. Olabildiğince fazla bilgi toplanmaya çalışılmalıdır. Yalnızca yaşa göre belirlenmiş standart bir görüşme yerine, çocuğun gelişim seviyesine ve ruhsal durumuna göre yapılandırılmış görüşme yapılmalıdır.

Görüşmenin yapılacağı yer düzenli, rahat, sıcak, havalandırılmış ve arkadaşça olmalıdır. Oda masa ve sandalyelerden oluşan basit bir düzende olmalıdır. Masa ve sandalyeler çocuğun boyuna uygun olmalı ve odada gereksiz eşya bulunmamalıdır. Görüşmeci ile çocuk karşı karşıya oturmalı ve göz temasında bulunmalıdır. Görüşme video ve ses kaydına alınmalıdır. Odada çocuğun yaşına göre seçilmiş bir kaç oyuncak bulundurulabilir. Çocuğun çizim yapması için pastel boya ve kâğıt bulunmalıdır. Bu boya ve kâğıt çocuğun anlatamadığı şeyleri çizmesi için de kullanılabilir.

Çocukla yapılacak olan görüşme dört safhadan oluşmalıdır. Çocuğun ortama ve görüşmeciye alışması için genel konuların konuşulduğu iyi ilişki

safhası, çocuğun niçin orada olduğunu kendi ifadeleriyle ve kendi istediği şekilde anlattığı serbest anlatım, serbest anlatımda eksik kalan kısımların tamamlanması için görüşmeci nin soru sorması, çocuğun sorularına cevap verilen ve çocuğa yardımlarından dolayı teşekkür edilen görüşmeyi sonlandırma safhasıdır.

2. ÖNERİLER

- Çocuk Merkezinde görev yapan personele kriminolojik amaçlı görüşme teknikleri ile ilgili kurs verilmelidir. Bu kursa ilçe jandarma komutanlıklarında görev yapan birer personel de katılmalıdır.
- Çocuk Merkezinin daha etkin görev yapabilmesi için, Çocuk Merkezine yasal düzenleme ile adli işlem yapabilme yetkisi verilmelidir.
- Çocuk Merkezinde daimi görev yapan bir psikolog bulunmalıdır.
- Muayene etmek için çocukları doktora götürmek yerine, doktorun Çocuk Merkezine gelerek, orada bulunan muayene odasında çocuğu muayene etmesi için yasal düzenleme yapılmalıdır.
- Suç işleme şüphesiyle işlem yapılan çocuklarla, savcının görüşme yapması için, çocuğu savcılığa götürmek yerine, savcının Çocuk Merkezine gelmesini sağlayacak yasal düzenleme yapılmalıdır.
- Çocuklarla kriminolojik amaçlı görüşme yapacak personelin kullanacağı bir görüşme formu hazırlanmalıdır. Görüşmeler bu forma göre yapılmalıdır.
- Çocuklarla kriminolojik amaçlı olarak yapılan her görüşme video ve ses kaydına alınmalıdır. Bu sayede çocuğun aynı ifadeyi defalarca vermesi önlenecektir.

KAYNAKÇA

Aldridge, M., Wood, J. "A Survey of Police Officers in England and Wales", **Children and Society**, 14, 2000, 168-181.

ALRIDGE, Michelle. ve WOOD, Joanne. **Interviewing Children A Guide for Child Care and Forensic Practitioners**, John Wiley & Sons, New York, 2002.

ARAL, Neriman. **Fiziksel İstismar ve Çocuk**, Tekışık Veb Ofset Tesisleri, Ankara, 1997.

ARAL, N., BARAN, G., BULUT, Ő. ve ÇİMEN, S. **Çocuk Gelişimi**, İstanbul, Ya-pa Yayınları, 2001.

AYDIN, Ayhan. **Gelişim ve Öğrenme Psikolojisi**, Ankara, Tekağaç Eylül Yayıncılık, 2004.

BACANLI, Hasan. **Gelişim ve Öğrenme**, Ankara, Nobel Yayın Dağıtım, 2001.

BALCI, Ali. **Sosyal Bilimlerde Araştırma** (3üncü Baskı), Pegem Yayıncılık, Ankara, 2001.

BALTAŞ, Z. ve BALTAŞ, A. **Bedenin Dili**, Remzi Kitabevi, İstanbul, 2001.

BRUCK, M., CECI, S. J., FRANCOEUR, E. ve RENİCK, A. "Anatomically Correct Dolls Do Not Facilitate Preschooler's Reports of Pediatric Examination Involving Genital Touching", **Journal of Experimental Psychology: Applied**, 1, 1995, 95-109.

BRUCK, M., MELNYK, L. ve CECI, S.J. "Draw It Again Sam: The Effect of Drawing on Children's Suggestibility and Source Monitoring Ability", **Journal of Experimental Child Psychology** 77, 2000, 169-196.

BUTLER,S., GROSS, J. ve HAYNE, H. "The Effect of Drawing on Memory Performance in Young Children", **Developmental Psychology**, 31, 1995, 597-608.

CASHMORE, J. **The Use of Circuit Television for Child Witnesses in the ACT**. Sydney, Australia: Australian Law Reform Commission.

CECI, S. ve BRUCK, M. "Suggestibility of the Child Witness: A Historical Review and Synthesis", **Psychological Bulletin**, 113, 1993, 403-439.

CECI, S., ROSS, D. ve TOGLIA, M. "Suggestibility of Children's Memory: Psycholegal Implications", **Journal of Experimental Psychology**, 116, 1987, 38-49.

Ceza Muhakemeleri Usul Kanunu (1412 s.k.), 1929.

CHEUNG, K. M. "Developing the Interview Protocol for Video-recorded Child Sexual Abuse Investigations: A Training Experience With Police Officers, Social Workers, and Clinical Psychologists in Hong Kong", **Child Abuse and Neglect**, 21, 1997, 273-284.

CICHETTI, D. ve TOTH, S. Child Maltreatment Attachment Organisation: Implications for Intervention. S. GOLDBERG, R. MUIR VE J. KER (Ed.). **Attachment Theory: Social, Developmental, and Clinical Perspectives**. Hillsdale, NJ:Analytic Press. 1995, 279-308.

COLEMAN, J.,C., **The Nature of Adolescence**, London, 1980.

CÜCELOĞLU, Doğan. **İnsan ve Davranışı**, İstanbul, Remzi Kitabevi, 2003.

Çocuk Mahkemelerinin Kuruluşu, Görev ve Yargılama Usulleri hakkında Kanun (2253 s.k.), 1979.

Çocuklara Karşı İşlenen Suçlarla İlgili Uzman Görevliler İçin Interpol İyi Uygulamalar El Kitabı, Ankara, Emniyet Genel Müdürlüğü Basımevi, 1998.

DAVEY, R. ve HILL, J. "The Variability of Practice in Interviews Used by Professionals to Investigate Child Sexual Abuse", **Child Abuse and Neglect**, 23, 1999, 571-578.

DAVIES, G. ve NOON, E. **An Evaluation of the Live Link for Child Witnesses**. London, England: Home Office, 1991.

DAVIES, Graham M. ve WESCOTT, Helen L. **Interviewing Children Under the Memorandum of Good Practice: A Research Review**, PRC Publications, London, 1999.

DELİKARA, İpek. "Ergenlerin Akran İlişkileri ile Suç kabul edilen Davranışlar Arasındaki İlişkinin İncelenmesi", **1. Ulusal Çocuk ve Suç Sempozyumu: Nedenler ve Önleme Çalışmaları**, Ankara, 2001,147-160.

DÖNEMEZER, Sulhi. **Kriminoloji**, İstanbul, Beta Basım Yayın Dağıtım, 1994.

DÖNMEZER S. ve S. ERMAN. **Nazari ve Tatbiki Ceza Hukuku**, İstanbul, Beta Basım-Yayım Dağıtım A. Ş., 1997

ELLIOTT, D.M. ve BRIERE, J. "Forensic Sexual Abuse Evaluations of Older Children:Disclosures and Symptomatology", **Behavioral Science and the Law**, 12, 1994, 261-277.

ERDEN, Münire. ve AKMAN, Yasemin., **Eğitim Psikolojisi**, Ankara, Arkadaş Yayınevi, 1996.

EREM, Faruk. *Adalet Psikolojisi*, Adil Yayınevi, Ankara, 1997.

ERKMAN, F. "Çocukların Duygusal Ezimi", Esin KONANÇ ve Diğerleri (Ed.) *Çocuk istismarı ve İhmali*, Ankara, Gözde Repo Ofset, 1991.

EVERSON, M. D. ve BOAT, B. W. "Anatomic Dolls in Child Sexual Abuse Assessment: A Call for Forensically Relevant Research", *Applied Cognitive Psychology*, 11, 1997, 55-74.

FALLER, K. C. "Interviewing Children Who May Have Been Abused: A Historical Perspective and Overview of Controversies", *Child Maltreatment*, 1, 1996, 83-95.

FINKELHOR, David. "Epidemiologic Factors in the Clinical Identification of Child Sexual Abuse", *Child abuse and Neglect*, 17, 1993, 67-70.

FUNDULIS, T. "Young Childrens Memory: How Good is It? How Much Do We Know About It?", *Child Psychology and Psychiatry*, 2, 150-158.

GANDER, M. J. ve GARDİNER, H. W. *Çocuk ve Ergen Gelişimi*, (Çev. Bekir ONUR), İmge Kitabevi, Ankara, 2004.

GREENSPAN, S. I. ve SALMON, J. *Meydan Okuyan Çocuk*, (Çev. İsmail ERSEVİM), İstanbul, Özgür Yayınları, 2003.

GUDJONSSON, G. H. *The Psychology of Interrogations, Confessions and Testimony*, England, John Wiley & Sons Ltd., 1992.

GÜLERYÜZ, Figen. *48-60 Aylar Arasındaki Türk Çocuklarının Dil Yapılarının İncelenmesi*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Hacettepe Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Ankara, 1990.

HIRSCHİ, Travis. "Social Bond Theory", F. T. CULLEN, ve R. AGNEW (Ed.), *Criminological Theory Past to Present*, Roxbury Publishing, Los Angelos, 2001.

Hürriyet Cumartesi, 30.10.2004, 15.

JAUDES, P. ve MARTONE, M. "Interdisciplinary of Alleged Sexual Abuse Cases", *Pediatrics*, 89, 1992, 1164-1168.

Jandarma Teşkilatı Görev ve Yetkileri Yönetmeliği, 1983.

JORGENSEN, R. S. ve DUSEK, J. B. "Adolescent Adjustment and Coping Strategies", *Journal of Personality* 58, 3, 1990, 503-513.

KATZ, S., SCHONFELD, D. J., CARTER, A. S., LAVENTHAL, J. M. ve CICHETTI, D. V. "The Accuracy of Children's Reports with Anatomically Correct Dolls", *Developmental and Behavioral Pediatrics*, 16, 1995, 71-76.

- KAZANCI, Osman. **Eğitim Psikolojisi**, Ankara, Kazancı Matbaacılık, 1989.
- KONTAŞ, Y. M. "Türkiye'de Çocuk Politikası", **Emniyet Genel Müdürlüğü Küçükleri Koruma Hizmetleri Yönetici Semineri**, Ankara, 1998, 1-17.
- KOZCU,Şeyda. "Çocuk İstismarı ve İhmalı", **Aile Yazıları 3, Birey, Kişilik ve Toplum**, T.C. Başbakanlık Aile Araştırma Kurumu yayınları, Bilim Serisi 5/3, Ankara, 1991.
- KULAKSIZOğLU, Adnan. **Ergenlik Psikolojisi**, İstanbul, Remzi Kitabevi, 2004.
- LAMB, M. "The Investigation of Child Sexual Abuse: An Interdisciplinary Consensus Statement", **Journal of Child Sexual Abuse**, 3, 1994, 93-106.
- LAMB, M. E., HERSHKOWITZ, I., STERNBERG, K. J., BOAT, B. ve EVERSON, M. D. "Investigative Interviews of Alleged Sexual Abuse Victims with and without Anatomic Dolls", **Child Abuse and Neglect**, 20, 1996, 1251-1259.
- LAMB, M. E., STERNBERG, K. J. ve ESPLİN, P. W. "Conducting Investigative Interviews of Alleged Sexual Abuse Victims". **Child Abuse and Neglect**, 22, 1998, 813-823.
- LAMB, M. E., STERNBERG, K. J. ve ESPLİN, P. W. "Effects of Age and Delay on the Amount of Information Provided by Alleged Sex Abuse Victims in Investigative Interviews", **Child Development**, 71, 2000, 1586-1596.
- LEVY, K. C. "The Contribution of Self-Concept in the Etiology of Adolescent Delinquency", **Adolescence**, 32, 1997, 698-706. Aktaran: Bogenç, Atlas., **Grupla Psikolojik Danışmanın Suçlu Gençlerin Kendine Saygı Düzeylerine Etkisi. 1. Ulusal Çocuk ve Suç: Nedenler ve Önleme Çalışmaları Sempozyumu**, Ankara, 2002.
- LOMBROSSO, C. **Crime, Its Causes and Remedies**, Boston, 1912. Aktaran: DÖNEMEZER, Sulhi., **Kriminoloji**, İstanbul, Beta Basım Yayın Dağıtım, 1994.
- LUTZ, Paul. **Çocuk Suçluluğu**, Ankara, Yeni Cezaevi Matbaası, 1965.
- MORGAN, M. **How to Interview Sexual Abuse Victims**, Thousand Oaks, California, 1995.
- NAVARO, Leyla. **Gerçekten Beni Duyuyormusun?**, İstanbul, Remzi Kitabevi, 2001.
- ORBACH, Y., HERSHKOWITZ, I., LAMB, M. E., STERNBERG, K. J., ESPLİN, P. W. ve HOROWITZ, D. "Assessing the Value of Structured

Protocols for Forensic Interviews of Alleged Child Abuse Victims”, **Child Abuse and Neglect**, 24, 2000, 733-752.

ORBACH, Y., STERNBERG, K. J., LAMB, M. E. ve CEDERBORG, A. “Investigative Interviews of Child Witnesses in Sweden”. **Child Abuse and Neglect**, 24, 2000, 1355-1361.

PEKER, Hüseyin. **Çocuk ve Suç**, İstanbul, Çocuk Vakfı Yayınları, 1994.

PIAGET, Jean. **Çocukta Zihinsel Gelişim**, (Çev. Hüseyin PORTAKAL), İstanbul, Cem Yayınevi, 2004.

PLUMB, J. H. **In The Light of History**, Penguin, 1972.

POLAT, Oğuz. **Adli Tıp Ders Kitabı**, İstanbul, Alfa Basım Yayım Dağıtım, 1997.

POLAT, Oğuz. **Çocuk ve Şiddet**, İstanbul, Der yayınları, 2001.

POOLE, A. D. ve LAMB, M. E. **Investigative Interviews of Children**, American Psychological Association, Washington D.C., 2002.

POWELL, M.B. ve THOMSON, D.M. “Children’s Eyewitness Memory Research: Implications for Practice Family in Society”, **The Journal of Contemporary Human Services**, 75, 1994, 204-216.

REGOLI, Robert M. ve HEWITT, John D. **Delinquency in Society**, New York, The McGraw-Hill Companies, 1997.

SAYWITZ, K. ve CAMPARO, L. “Interviewing Child Witnesses: A Developmental Perspective”, **Child Abuse and Neglect**, 22, 1998, 825-843.

SAYWITZ K. ve ELLIOTT D. **Interviewing Children in the Forensic Context: A Developmental Approach**. Washington, DC: American Psychological Association, 1998.

SAYWITZ, K. J., GEISELMAN, R.E. ve BORNSTIEN, G.K. “Effects of Cognitive Interviewing Practice on Children’s Recall Performance”, **Journal of Applied Psychology**, 77, 1992, 744-756.

SELÇUK, Ziya. **Gelişim ve Öğrenme**, Ankara, Nobel Yayın Dağıtım, 2000.

SENEMOĞLU, Nuray., **Gelişim Öğrenme ve Öğretme**, Ankara, Gazi Yayınevi, 2001.

SEVÜK, Handan Yokuş. **Uluslararası Sözleşmelerdeki İlkeler Açısından Çocuk Suçluluğu ile Mücadelede Kurumsal Yaklaşım**, İstanbul, Beta Basım Yayım Dağıtım A.Ş., 1998.

SHELDON, William H. **Varieties of Delinquency-Youth**, 1949, Aktaran: DÖNEMEZER, Sulhi., Kriminoloji, İstanbul, Beta Basım Yayın Dağıtım, 1994.

SIEGEL, Larry J. ve SENNA, Joseph J., **Juvenile Delinquency, Theory, Practice and Law**, World Color Book Company, Massachusetts, 2000.

SOKULLU-AKINCI, Füsün. **Viktimoloji**, İstanbul, Beta Basım Yayın Dağıtım, 1999.

SOYASLAN, Doğan. **Kriminoloji**, Ankara, Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Yayınları, 1998.

STERNBERG, J. K., LAMB, M. E., HERSKOWITZ, I., ESPLIN, P. W., REDLICH, A. ve SUNSHINE, N., "The Relation Between Investigative Utterance Types and the Informativeness of Child Witnesses", **Journal of Applied Developmental Psychology**,17, 1996, 439-451.

STERNBERG, J. K., LAMB, DAVIES, G. M. ve WESTCOTT, H. L. "The Memorandum of Good Practice: Theory Versus Application", **Child Abuse and Neglect** 25, 2001, 669-681.

STONE, L. E. ve TAYLOR, B. K. "Law Enforcement Officers as Investigators and Therapists in Child Sexual Abuse: A Training Model", **Child Abuse and Neglect**, 8, 1984, 75-82.

SUTHERLAND, Adwin H. ve CRESSEY, Donald R. "A Theory of Differential Association", F. T. CULLEN ve R. AGNEW (Ed.), **Criminological Theory Past to Present**, Roxbury Publishing, Los Angeles,2001.

ŞENDİL, G. **Gelişim Psikolojisi Teorileri**, İstanbul, Çantay Kitabevi, 1998.

TERCAN, Meltem. **Çocuğun Ana-Babası Tarafından Fiziksel İstismarı ve İhmali**, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara, 1995.

Türk Ceza Kanunu (765 s.k.), 1926.

Türkiye Cumhuriyeti Anayasası, 1982.

Türk Medeni Kanunu (4721), 2001.

ULUĞTEKİN, Sevda. **Hükümlü Çocuk ve Yeniden Toplumsallaşma**, Ankara, Bizim Büro Yayıncılık, 1991.

UNICEF (1987) **The State of World Children**, Oxford: Oxford University Press.

YAVUZER, Haluk. **Çocuk ve Suç**, İstanbul, Remzi Kitabevi, 2001.

YAVUZER, Haluk. **Çocuk Psikolojisi**, İstanbul, Remzi Kitabevi, 2004

YÖRÜKOĞLU, Atalay. **Değişen Toplumda Aile ve Çocuk**, İstanbul, Özgür Yayınları, 2000.

YÜCEL, Mustafa Tören. **Çocuk Suçluluğu ve Mahkemeler**, Türkiye'de Çocuğun Durumu, Devlet Planlama Teşkilatı, Ankara, 1989.

WALKER, C.E., BONNER,B.L. ve KAUFMAN, K.L., **The Physical and Sexually Abused Child Evaluation and Treatment**, New York, Pargamon Press, 1988. Aktaran: KULAKSIZOĞLU, Adnan, **Ergenlik psikolojisi**, İstanbul, Remzi Kitabevi, 2004.

WARREN, A. R. Forensic Interviewing in Child Welfare, Workshops for the State of Maine Department of Human Service in Bangor and Augusta. Aktaran: POOLE, A. D. ve LAMB, M. E. **Investigative Interviews of Children**, American Psychological Association, Washington D.C., 2002.

WARREN, A. ve MCGOUGH, L. "Research on Children's Suggestibility: Implications for the Investigative Interview", **Criminal Justice and Behaviour**, 32, 1996, 269-303.

WEITEKAMP, Elmar (1999) "The History of Restorative Justice", G. BAZEMORE ve L. WALGRAVE (Ed.), **Restorative Juvenile Justice: Repairing the Harm of Youth Crime** , Monsey, NY: Criminal Justice Press, 1999, 75-102.

WINTON, Mark A. ve MARA, Barbara A. **Child Abuse and Neglect**, Boston, A Pearson Education Company, 2001.

WILSON, J. C. ve DAVIES, G. M. "An Evaluation of the Use of Videotape Evidence Interviews in Child Abuse Investigations", **International Journal of Police Science and Management**, 2, 2000, 324-336.

WILSON, Clare. ve POWELL, Martine. **A Guide to Interviewing Children, Essential Skills for Counsellors, Police, Lawyers and Social Workers**, Routledge Publishing, New York, 2001.

EKLER

EK A : ANKET FORMU

EK B : AMERİKA VE İSRAİL'DE KULLANILAN FORM

EK C : HONG-KONG'DA KULLANILAN FORM

ANKET FORMU

1. Çocuklar buraya nasıl ve niçin gelmektedirler?
2. Çocuklarla görüşme öncesinde neler yapılmaktadır?
3. Hangi sebeplerle gelen çocuklarla görüşme yapılmaktadır?
4. Görüşme kimler tarafından yapılmaktadır?
5. Çocuklarla kriminolojik amaçlı görüşme konusunda eğitim aldınız mı?
6. Kriminolojik amaçlı görüşmeyi nasıl gerçekleştirmeniz?
7. Yaptığınız görüşmeleri video veya ses kaydına alıyorsunuzuz?
8. Çocuklarla kriminolojik amaçlı görüşme için ayrı bir odanız mevcut mu?
9. Görüşmeyi hangi kıyafetle yapmaktasınız?
10. Çocuklarla görüşme yaparken, oyuncak kullanıyorsunuzuz?
11. Çizerek anlatım tekniği kullanıyorsunuzuz?
12. Çocuğun anlatmasına yardımcı olmak için anatomik bebek kullanıyorsunuzuz?

AMERİKA VE İSRAİL'DE KULLANILAN FORM

1. “Merhaba benim adım..... Ben çocuk araştırmacısıyım (dedektif), ve işimin bir bölümü de başına bir şey gelen çocuklarla görüşmek.

Senin de gördüğün gibi bir kaydedici teybim var. Bizim konuşmalarımızı kaydedecek ve bu sayede ben seninle konuştuğumuz her şeyi hatırlayacağım. Bazen bazı şeyleri unutuyorum, onun için not almam gerekiyor bu teyp sayesinde not almama gerek olmadan seni dinlememi sağlayacak.

Daha önce birçok çocukla görüşüm ve görüşme esnasında onlar bana başlarına gelen şeyler hakkındaki doğruları söylediler. Senin de gerçek ile yalan arasındaki farkı anlayıp anlamadığını öğrenmek istiyorum. Örneğin sana:Benim ayakkabılarım mavi (kırmızı, yeşil) dir dersem, bu yalan mı olur gerçek mi?”

[Bir cevap bekle]

“Evet, yalandır, çünkü ayakkabılarım siyahtır (kahverengi). Ve örneğin seninle dün bulduğumuzu söylersem, bu yalan mı olur gerçek mi?”

[Bir cevap bekle]

“Evet, yalan olur, çünkü biz dün görüşmedik.”

“Senin gerçek ile yalan arasındaki farkı anladığını görüyorum. Bugün bana tamamen gerçekleri söylemen çok önemli. Gerçekten yaşadığın şeyleri bana söylemen gerekli.”

[Bir cevap bekle]

“Anlamadığın ya da bilmediğin bir soru sorarsam, “bilmiyorum” ya da “anlamadım” de. Yanlış bir şey söylersem beni düzeltmelisin. Tamam mı? Örneğin senin 6 yaşında bir kız çocuğu olduğunu (10 yaşındaki bir erkeğe) söylersem ne diyeceksin?”

[Bir cevap bekle] “Evet doğru. Artık yanlış bir şey söylediğimde veya hata yaptığımda düzeltebileceğini biliyorsun.”

2. “Artık seni daha iyi tanımak istiyorum. Bana kendinden ve ailenden bahset biraz.”

[Bir cevap bekle]

[Çocuk cevap vermezse, kısa cevap verirse veya takılırsa şunları sorabilirsin:]

a. “Seni daha iyi tanımak istiyorum, kendin hakkında başka ne söyleyebilirsin?”

[Bir cevap bekle]

b. “Ailen hakkında başka ne söyleyebilirsin?”

[Bir cevap bekle]

3. “Kendin ve ailen hakkında yeteri kadar bahsettin. Şimdi okulundan bahsedermisin? Okulda yapmaktan hoşlandığın ve hoşlanmadığın şeylerden mesela.”

[Bir cevap bekle]

[Çocuk cevap vermezse, kısa cevap verirse veya takılırsa şunları sorabilirsin:]

a. “Okulun hakkında başka ne söyleyebilirsin?”

[Bir cevap bekle]

b. “Öğretmeninden bahset biraz.”

[Bir cevap bekle]

c. “Sınıfındaki arkadaşlarından bahset biraz.”

[Bir cevap bekle]

4. “Bir kaç gün (hafta) önce bayram (tatil, yılbaşı) idi. Nasıl kutladın? (ne yaptın?)”

[Bir cevap bekle]

a. “Okuldaki parti nasıl olduğundan bahset ” (ya da tören, veya tatil hakkında başka bir görüş)

“Tekrar düşün (partiyi, töreni), ve sabah yataktan kalkmandan akşam tekrar yatana kadar neler olduğunu bana anlatırmısın?”

[Bir cevap bekle]

[Eğer çocuk takılırsa şöyle söyleyerek cesaretlendir:]

b. **“Başka ne söyleyebilirsin.”, “Daha başka” , “Sonra ne oldu?”**

[Çocuk durur veya kısa cevap verirse şöyle devam et:]

c. **“Partinizi (tören, tatil) dinlemek çok hoşuma gitti. Daha çok düşün ve sabah kalkmandan akşam yatana kadar geçen sürede olan her şeyi anlat bana?”**

[Bir cevap bekle]

[Eğer çocuk **“Anneanneme ve dedeme gittik”** ya da **“hediyeleri açtık”** derse **“Anneannenlerde olanları oraya vardığınız andan ayrılana kadar olan olayları tüm detaylarıyla anlatırmısın?”**]

[Çocuğun tamamen bitirmesini bekle ve şöyle de:]

“Çok güzel bir tatil olmuş senin için”

5. **“Birbirimizi daha iyi tanıdık, şimdi senin buraya geliş nedeninle ilgili konuşmak istiyorum.”**

a. **“Buraya niçin geldiğini biliyormusun?”**

[Çocuğun cevabını bekle. Eğer çocuk (**“Bobby amca pipime dokundu.”** ya da **“Bobby amca beni rahatsız ediyor.”**)gibi bir iddiada bulunuyorsa 6. bölüme geç. Eğer çocuk böyle bir iddiada bulunmuyorsa b şikkıyla devam edin]

b. **“Buraya geliş nedenini anlatırmısın?”**

[Çocuğun cevabını bekle. Eğer iddia içeriyorsa 6. bölüme geç yoksa c şikkıyla devam et]

c. **“(Annene, babana, öğretmenine,bir başkasına) birinin seni rahatsız ettiğini söylemişsin. (Annene, babana, öğretmenine,bir başkasına) ne söylediğini anlatırmısın?”**

[Çocuk bir iddiada bulunursa 6. bölüme geç, yoksa d şikkına geç]

d. **“(Annen, baban, öğretmenin) sana bir şey olmuş olabileceğini düşünüyorlar mı?”**

[Bir cevap bekle]

“(Annen, baban, öğretmenin) neden endişeleniyor anlatırmısın?”

6. İddiayı tekrarla (**“Tamam, Bobby amca senin pipine dokundu.”** veya **“Tamam, annen Bobby amcanın senin pipine dokunduğunu**

düşünüyor?"). Sonra: **“Başına gelenleri en başından sonuna kadar hatırlayabildiğin en iyi şekilde anlatırmısın?”**

Çocuğun hatırladıkları ve anlattıkları az ise, **“sonra ne oldu?”** veya **“Bu konuda başka ne söyleyebilirsin?”** gibi sözleri birkaç defa sorabilirsin.

Çocuk bitirdikten sonra 7. bölüme geç.

7. “Bu bir kere mi oldu yoksa birkaç kere mi?”

[Eğer çocuk **“bir kere”** derse, Çocuğun dikkatini toplamak için anlattıklarından göze çarpan bir detaydan (bir yer, bir istismar şekli, bir giysi) bahsedilerek olay hakkındaki detaylı bilgi edinilmeye çalışılır.]

a. “Biraz önce (.....)dan bahsettin, onun hakkından her şeyi anlatabilirmisin?”

Sıkılmadan bu soruları çoğaltarak olabildiğince fazla detay ve ipucu elde edilmeye çalışılır.

[Eğer çocuk **“bir kaç kere”** derse ona şöyle sor:]

b. “En iyi hatırladığını anlat. Başından sonuna kadar ne olduğunu öğrenmek istiyorum.” Çocuğun anlatımına göre: **“Sonra ne oldu?”** veya **“Başka ne söyleyebilirsin?”** gibi sorular sorulur ve 7 a daki strateji izlenir.

c. “Son kez ne zaman oldu?, biraz da ondan bahset. Başından sonuna kadar ne olduğunu öğrenmek istiyorum.”

Çocuğun anlayamayacağı düşünülerek **“son kez”** hakkında bir açıklama yapılabilir. Daha sonra **“Sonra ne oldu?”** veya **“Başka ne söyleyebilirsin?”** gibi açık uçlu sorular sorulur ve 7 a daki strateji izlenir.

d. “İlk kez ne zaman bir şey oldu? başından sonuna kadar ondan bahsedermisin?”

[Çocuğun cevabını bekle]

Çocuk anlatımını bitirdiğinde, şu sorularla daha fazla bilgi almaya çalış **“Sonra ne oldu?”** veya **“Başka ne anlatabilirsin?”** Soruları 7a daki stratejiye göre çoğaltabilirsin.

e. “Daha iyi hatırladığın bir olay varmı? Tüm ayrıntılarıyla onu anlat bana.”

[Çocuğun cevabını bekle]

EK-B'NİN DEVAMI

Çocuk anlatımını bitirince, şu sorularla daha fazla bilgi almaya çalış “ **Sonra ne oldu?**” veya “ **Başka ne anlatabilirsin?**” Soruları 7 a daki stratejiye göre çagaltabilirsin.

8. Olay hakkındaki önemli detaylar (yer, suçlunun kimliği veya görünüşü) halen açığa çıkmamışsa, bu bölümde bununla ilgili sorular sorulmalıdır. Soru açıkça sorulmalıdır (“**Giyinik mi, soyunuk muydun?**”) ve uygun olduğunda açık uçlu sorularla devam ettirilerek daha fazla bilgi alınmaya çalışılır (“**Giysilerin üzerinden nasıl çıktığını anlatırmısın?**”).

9. Görüşmenin sonunda ona:

a. “**Bilmem gereken başka herhangi bir şey var mı?**”

[Çocuğun cevabını bekle]

b. “**Bana söylemek istediğin başka bir şey var mı?**”

[Çocuğun cevabını bekle]

c. “**Bana sormak istediğin herhangi bir soru var mı?**”

[Çocuğun cevabını bekle]

sorularını sor. Görüşmeyi bitirmeden önce:

d. “**Bana anlattıkların için teşekkür ederim. Ne olduğunu anlamama gerçekten yardımcı oldu. Şimdi seni (annene, babana, veline) götürüyorum. Görüşme bittiğinde ne yapmayı düşünüyorsun?**”

[Çocuğun cevabını bekle]

e. “**Sanırım çok acıkmışsındır.**”

[Bekle]

f. “**En sevdiğin yiyecek ne?**”

[Bekle]

g. “**Çok mu yersin?**”

HONG-KONG'DA KULLANILAN FORM**BÖLÜM 1. İYİ İLİŞKİ KURMA**

Çocuk gelmeden önce kameraya bilgiler kayıt edilir.

“Benim adım..... ve birimde çalışmaktayım. Bu odada yapılacak olan görüşmenin tümünü kaydedeceğim. Şu anda saat..... Burası görüşme odası. Az sonra görüşmeci(görüşmecinin adı ve görevi) ve yaşında isimli bir çocuk gelecek.”

a. Görüşmecinin bilgilendirmesi

1. “Lütfen içeri gelin. Oturun lütfen.”
2. “Benim adım Ben bir sosyal hizmet görevlisiyim/ polis memuruyum/ psikoloğum. Bir sosyal hizmet görevlisinin/ polis memurunun/ psikoloğun ne yaptığını biliyormusun?”
3. “Evet, biz insanlara yardım ederiz/hırsızları yakalarız/ insanlarla konuşuruz. Ayrıca çocuklarla da konuşur ve onlara yardım etmeye çalışırız (Çocuğun soru sorması için bir müddet beklenir). Odaya şöyle bir bakalım. Bu odada iki kamera var. Konuşmalarımızı kaydedeceğiz bu sayede ben her şeyi not almak zorunda kalmayacağım ve senin söylediklerini daha iyi dinleyeceğim.”
4. “Bu kayıt bu konuda tecrübeli bir polis memuru tarafından yapılacak. Konuşmamız bittikten sonra, kaset güvenli bir yere kilitlenecek. Sadece gerekli olduğunda kullanılacak. Bizim iznimiz olmadan kimse izleyemeyecek.”
5.(memur/görevli x) kameraya kayıt yapacak. Senin(annen/baban/akraban) bekleme odasında bizi bekliyor olacak ve bizi *televizyondan izleyecek.” (*Eğer çocuk ve anne/baba/akraba isterse)

EK-C'NİN DEVAMI

6. "Oda hakkında herhangi bir sorun var mı? (çocuğun cevabı beklenir). Yoksa devam ediyoruz tamam mı?"

b. İyi ilişki kurma ve çocuğun sorulara cevap verebilme yeteneğinin tespiti

7. "Adın ne?"

8. "Arkadaşların seni nasıl çağırır?"

9. "Ben de sana diyebilirmiyim?"

10. "Kaç yaşındasın?"

11. "Doğum günün ne zaman?"

12. "Kaçınıcı sınıfa gidiyorsun?"

13. "Okulda en çok neyi seviyorsun?"

14. "Okuldan eve kaçta dönüyorsun?"

15. "En sevdiğin meyve/renk/tv programı ne?"

16. "Evinizde kimler yaşıyor? Adlarını söylemişsin?"

17. "Ödevlerini yapmana kim yardımcı olur?"

18. "En iyi arkadaşın kim?"

19. "Başka kimlerle oynamayı seversin?"

20. "Bugün buraya kiminle geldin?"

c. Temel kuralların açıklanması

Burada çocuğun daha önce karşılaşmamış olduğu bu görüşmeye özel kurallar hatırlatılır.

d. Doğru & yalan ayrımı

21. "Bugün burada sen ve ben çok önemli bir konu hakkında konuşacağız. Başlamadan önce senin doğru ile yalan söyleme arasındaki anladığından emin olmak istiyorum."

22. "Sana göre yalan ne demek bana anlat."

23. "Bana bir yalan söyle."

24. Bir örnek verilerek öğrenilmeye çalışılabilir.

"Odada yağmur yağıyor mu?" (çocuk cevap verir "evet" veya "hayır")

"Eğer odada yağmur yağdığını söylersem bu doğru mu olur, yalan mı?"

25. Çocuk cevap vermezse farklı bir şekilde sorulur.

"Sana doğru mu söyledim yoksa kafadan mı attım?"

26. "Ceketim ne renk?"

"Eğer kırmızı bir ceket giydiğimi söylersem bu doğru mu olur, yalan mı?"

27. Eğer çocuk doğru ile yalan arasındaki farkı tam bilmiyorsa, Görüşmeci çocuğa bu ayrımı anlatmaya çalışmalıdır.

"Doğru gerçekten olan bir şeydir. Gerçeği temsil eder. Yalan olmayan bir şeydir. Gerçek olmayan düşünce ve hayallerdir."

d. Çocuğun "Bilmiyorum" ya da "Anlamadım" diyebileceği

28. "Eğer gerçekten sorunun cevabını bilmiyorsan, "bilmiyorum" diyebilirsin ve sorumu anlamadığında "anlamadım" diyebilirsin. O zaman ben de farklı bir şekilde sormaya çalışırım."

e. Sonlandırma

29. "Bugün burada konuşacağımız her şey doğru olmalı, bir şey ekleme yada tahmin yürütme ve hiçbir şeyi eksik bırakma tamam mı?"

BÖLÜM 2. SERBEST ANLATIM

30. “Şimdi bana ne olduğunu anlat.”

BÖLÜM 3. SORU SORMA

a. Tetikleyici Sorular (Eğer çocuk serbest anlatımda bir şey anlatamazsa)

31. “Bugün niçin buradasın?”

32. “Üzgün görünüyorsun. Ne oldu anlat bana.”

33. “Bu sabah okulda bir şey olduğunu söyledin. Ondan bahset biraz.”

34. Eğer çocuk anlatmaya hala isteksizse şu sorular kullanılabilir.

“Bugün bana bir telefon geldi, sana bir şey olduğunu öğrendim, sana yardım edebilmem için ne olduğunu senin ağzından öğrenmek istiyorum, ne oldu anlat bana?”

35. “Birisi sana bana söylemen gereken bir şey yaptı mı?”

36. “Birisi senden sır saklamayı istedi mi?”

37. Çocuğun terminolojisini öğren ve sorularını çocuğun dili ile sor. “Şunu hatırlıyormusun?” ya da “Anlatabilirmisin?” tipindeki çocuğun “evet” veya “hayır” diye cevaplayabileceği sorulardan kaçın.

b. Olay Hakkında Detaylı Bilgi Alma

Ne

38. “Ne oldu?”

39. “Onun hakkında daha fazla anlat.”

40. “En son olan olayı anlat.”

41. "Devam et."

42. "Başka ne oldu?"

43. "Sonra ne oldu?"

44. "Babanın kötü bir şey yaptığını söyledin. Baban ne yaptı?"

Nerede

45. "Annen evde yokken bir şey oldu demiştin. Hangi evden bahsediyorsun?"

46. "Baban sana dokunduğunda sen neredeydin?"

47. "Evdeydi demiştin. Evinizin adresi ne?"

48. "Evinizin kaç odası var?"

49. "Baban sana dokunduğunda hangi odadaydınız?"

50. "Kimin yatak odasıydı?"

51. "Odada neler olduğunu anlat."

52. "Oraya girdiğinde ne gördün?"

53. "Oraya nasıl gittin?"

54. "Tom amca apartmanın üçüncü katında oturuyordu dedin. Apartmanın numarasını gördün mü?"

Kim

55. "Tom amca kim?"

56. "Tom amcanın tam ismi ne?"

57. "Boyu ne kadar uzun?"

58. "Tom amca nerede oturuyor?"

EK-C'NİN DEVAMI

59. "Hangi öğretmenini elini senin pantolonunun içine soktuğunu söyledin?"
60. "Müzik öğretmeninin adı ne?"
61. "Müzik öğretmenin erkek mi, kadın mı?"
62. "Kaç yaşında?"
63. "Nasıl birisi bana tarif et."

Ne Zaman

64. "Ne zaman oldu?"
65. "Olay olduğunda tv izlediğini söyledin. Televizyonda ne vardı?"
66. "Tarihi tam hatırlayamadığını söyledin. Okula gittin mi o gün?"
67. "O gün okulda ne yaptın?"
68. "Önceki gün oldu dedin. Bugün günlerden, önceki gün neydi?"
69. "Dışarısı karanlık mıydı, aydınlık mıydı?"
70. "O amca geldiğinde uyuyordum dedin. Saat kaçta yatmıştın o gün?"

Nasıl

71. "Odanın karanlık olduğunu söyledin, onun Tom amca olduğunu nasıl anladın?"
72. "Sana bir şey söylediğini ve onun Tom amca olduğunu söylediğini söyledin, ne söyledi?"
73. "Seni nasıl rahatsız etti?"
74. "Sana neyle dokundu?"
75. "Arkana bir şey yaptığını söyledin. Arkan neresi?"

76. "Onun başka adı var mı?"

77. "Annen baban altına ne diyor?"

78. "Sana dokunduğunda senin üzerinde ne vardı?"

79. "O amcanın üzerinde ne vardı?"

80. "Pantolonun üzerindeyken arkana nasıl dokundu?"

Başka Kim

81. "Tom amca geldiğinde odada başka kim vardı?"

82. "Bu olay olduğunda evde başka kim vardı?"

83. "Kardeşinin de odada olduğunu söyledin, o bir şey söyledi mi?"

İstismanın Sürekliliği

84. "Başka ne oldu?"

85. "Daha önce de böyle şeyler olmuş muydu?"

86. "Kaç kere oldu?"

87. "İlk seferinde ne olduğunu anlat bana?"

BÖLÜM 4. GÖRÜŞMEYİ SONLANDIRMA

a. Kısa Özet

88. "Babanın senin pipine dokunduğunu ve senin anlatmaya korktuğunu söyledin. Söylemek istediğin başka bir şey var mı?"

b. Çocuğun Sorularına Cevap Verme

89. "Sana bugün bir çok soru sordum. Senin bana sormak istediğin soru var mı?"

c. Çocuğu Rahatlatma ve Teşekkür

90. "Bunları konuşmanın senin için ne kadar zor olduğunu biliyorum. Bunları bana anlattığın için teşekkür ederim."

91. "Gitme konusunda endişeli gibisin. Geldiğin için teşekkür ederim."

92. "Bu işlemlerin sürdürülmesinde sana yardımcı olacağını bilmeni isterim. Daha sonra da aklına bir şey takılırsa bana sorabilirsin. Telefon numaramı vereceğim oradan arayabilirsin. Geldiğin için çok teşekkür ederim."

d. Kapanış Saati

93. "..... adlı çocukla yapılan bu görüşme saat da bitmiştir."